

VADÁSZAT: AMIKOR MAGÁNYOS VADÁSZ A SZÍV

A Csontváz Asszony: Szembesülés a szerelem Élet/Halál/Élet természetével

A farkasok jó kapcsolatteremtők. Aki megfigyelt már farkasokat, láthatta, milyen mély kapcsolatokat alakítanak ki. A társak a legtöbb esetben egy életen át együtt maradnak. Jóllehet vannak összetűzések, viszályok, ennek ellenére egymáshoz fűződő kapcsolataik összetartják őket a kemény teleken, a gazdag tavaszokon, a hosszú vándorlásokon, az utódok születésénél, az ősi ragadozókkal szemben, törzsi táncaik alatt és csoportos énekléseikben. Ugyanígy igénylik az emberek is a kapcsolatokat.

Míg a farkasok ösztönös élete hűséget, s a bizalom és odaadás életre szóló kötelékét jelenti, az embereknek néha problémát okoznak ezek a dolgok. Ha archetipális értelemben íránk le azt, hogy mi határozza meg a farkasok eme erős kötődéseit, akkor azt mondhatnánk, hogy kapcsolataik teljessége abból ered, hogy alávetik magukat az Élet/Halál/Élet ősi természetének.

Az Élet/Halál/Élet természet az életrekelés, a fejlődés, a hanyatlás és a halál ciklusa, ami után mindig új élet születése kezdődik. Ez a ciklus felöleli a teljes fizikai életet, s a lelki élet minden összetevőjét. Ezt a pulzáló ritmust követi minden – a Nap, a szupernóvák, a Hold, de éppígy az emberi dolgok, s még a legapróbb létezők, a sejtek és az atomok élete is.

A farkasok, ellentétben az emberrel, nem tartják buzdítónak vagy büntetőnek az élet, az energia, az erő, a táplálék, a lehetőségek hullámhegyeit és hullámvölgyeit. A csúcok és a völgyek egyszerűen csak vannak, s a farkasok a lehető legügyesebben és legfürgébben száguldanak rajtuk. Az ösztönös természet olyan csodálatos képességgel rendelkezik, amely átsegíti minden pozitív fellendülésen, minden negatív következményen, miközben megőrzi az önmagához és a másikhoz fűződő kapcsolatát.

A természet és a sors Élet/Halál/Élet ciklusaival a farkasok méltóságteljesen és bölcsen néznek szembe, kitartanak társuk mellett és a lehető legtovább élnek. Ahhoz azonban, hogy az emberek ezen a legmegfelelőbb módon élje-

nek és hűségesek maradjanak, hogy ezt a rendkívül bölcs, megőrző és érzelmekkel teli utat járják, annak kell elébe menni, amitől a leginkább tartanak. Mint látni fogjuk, nincs kerülő út. Halál Úrnővel kell együtt hálniuk.

A Csontváz Asszony története szerelemről szóló vadásztörténet. Az északi mesékben a szerelem nem a szerelmesek romantikus találkáiit jelenti. A sarkvidékről származó történetekben a szerelem két ember egyesülése, akik közös erejük segítségével lépnek kapcsolatba a lélek világával és válják fel az élet és a halál táncát jelentő sorsot.

A következő történetet annak szem előtt tartásával érthetjük meg, hogy ott, a világ egyik legkönyörtelenebb vidékén, az ember elé a legnagyobb megpróbáltatásokat állító vadász kultúrában a szerelem nem flörtölést vagy az ego egyszerű örömkeresését jelenti, hanem olyan pszichikus erőből és kitartásból építkező látható kötődést, olyan egységet hoz létre, amely kibírja a szűkölködést és a bőséget, a nappalok és éjszakák legbonyolultabb és legegyszerűbb időszakait is. Két teremtmény egyesülését önmagában *angakok* varázslatnak, olyan kapcsolatnak tekintik, amelynek révén mindkét egyén megismerkedik a „létező hatalmakkal”.

Az ilyenfajta egyesülésnek azonban követelményei vannak. E kitartó szerelem megvalósításához harmadik partnert hívnak segítségül. Ez a harmadik partner a Csontváz Asszony. Halál Úrnőnek is nevezik, s mint ilyen, ő az Élet/Halál/Élet természet egyik megjelenítője. Ebben a formában Halál Úrnő nem betegség, hanem istenség.

Egy kapcsolatban ő játssza a ciklusok kezdetét és végét tudó orákulum szerepét.¹ Ebben a minőségében ő a kapcsolat zabolátlan aspektusa, amitől a férfiak a leginkább rettegnek... és néha a nők is, mert elvész az átalakítóba vetett hit, s félelem övezi a növekedés és az elmorzsolódás természetes ciklusait is.

A kitartó szerelem megvalósításához a Csontváz Asszonyt be kell engedni a kapcsolatba és mindkét szerelmesnek át kell őt ölelnie. A most következő régi inuit történet azt beszéli el, hogy hogyan haladhatunk át ezen ölelés pszichikus stádiumain. Mary Uukalattól hallottam ezt a mesét. Vegyük most szemügyre azokat az alakzatokat, amelyeket a történetből felszálló füst formál.

A Csontváz Asszony

A lány olyasmit tett, amit apja helytelenített, noha már senki nem emlékszik, mi is volt az valójában. Az apa felvonszolta a leányát a sziklára és beletaszította a tengerbe. A halak megették a húsát és kivájták a szemét. Csontváza a tenger fenekén hevert, néha ide-oda görgött a víz áramlásával.

Egy nap halász tűnt fel a vízen, volt idő, amikor sokan halásztak ebben az öbölben. Ez a halász azonban messziről sodródott ezekre a vizekre, s nem tudta, hogy a helybeliek nem járnak már ide, mondván, itt szellemek tanyáznak.

A halász kivetette horgát, az lemerült a víz mélyére, s mi másba akadt volna bele, mint a Csontváz Asszony bordájába. A halász azt gondolta magában, „Ó, most aztán nagy hal akadt a horgomra. Most megfogtam!” Már azon jártak gondolatai, hogy milyen sok ember eszik majd az óriási halból, milyen sokáig kitart, s milyen hosszú ideig nem kell majd a halászással törődnie. Miközben a horgára akadt hatalmas súllyal küzdött, a tenger tajtékot vetett, a kaják hánykolódott és rázkódott, mert a csontváz lent a mélyben ki akarta magát szabadítani. De minél inkább küszködött, annál jobban begabalyosodott a zsinórba. Hiába volt minden, bordáinál fogva megállíthatatlanul húzta felfelé a halász.

A férfi elfordult, hogy előkészítse hálóját, így nem láthatta a hullámok fölé emelkedő csupasz fejet, nem látta a koponya üregeiből elővillanó korall-lényeket, a hajdan vakítóan fehér fogakon ülő apró rákokat. Mire a férfi megfordult hálójával, az egész csontváz ott lebegett a víz színén, hosszú metszőfogaival a kaják csúcsába kapaszkodva.

„Jaj!” kiáltott a halász. Térdre esett, szemei elsötétedtek a borzalomtól, fülei vörös tűzben égtek. „Jaj!” sikoltott. Evezőjével lelökte a csontvázat a csónak orráról és őrült módon a part felé evezett. Mivel nem vette észre, hogy a csontváz a zsinóron maradt, rettegve látta, hogy az, mintha felállt volna a vízben, egészen a partig üldözte. Bármerre rántotta is a kajákat, a csontváz mindig mögötte maradt, lehelete végigsöpört a vízen, karjai előrenyúltak, mintha meg akarnák őt ragadni, s lehúzni a mélybe.

„Jaj! Jaj!” jajveszékelt a halász, miközben partot ért. Egyetlen ugrással kinn termett a kajákból, megragadta halászbóját és rohant, rohant, s észre sem vette, hogy közben a zsinóron magával vonszolta a Csontváz Asszony korallfehér testét, ami bukdácsolva követte őt, amerre száguldott. Végigfutott a sziklákon, magával vonszolva a csontvázat. Rohant a fagyott tundrán, mögötte a csontváz. Végigtaposott a száradni kirakott húson, ami darabokra tört, miközben csizmája elrongyolódott.

Ezenközben a néhány fagyott halat szorongató csontvázat mindvégig maga után vonszolta. A csontváz, mivel hosszú, hosszú idő óta nem evett már, nekilátott a halaknak. A halász végül elérte jégkunyhóját, bevetette magát a bejárati alagútba, s négykézláb széleseben befelé kúszott. Ott feküdt a sötétben lihegve, görcsös sírástól rázkódva. Szíve erőteljesen dobolt. Végre biztonságban van, ó, igen biztonságban, hála az Isteneknek, a Hollónak, igen, hála a Hollónak, igen, és hála az áldásosztó Sednának, biztonságban... van... végre.

Amikor aztán meggyújtotta bálnaolaj-lámpáját, látta, hogy ott fekszik ő – az a valami – egy halomban a hópadlón, egyik sarka a vállán, egyik térd a bordái között, másik lába a könyökén. Később nem tudta a halász elmondani, mi is történt. Talán a tűz fénye enyhítette a látványt, talán az, hogy a halász magányos férfi volt. Mindenesetre valami jószág szállta meg, s lassan kinyújtotta szutykos kezét, és kedves szavakkal,

amikkel anyák becézik gyermekeiket, elkezdte legombolyítani a halászzsinórt a csontvázról.

„Na, na, na.” Először a lábujjakat, majd a bokákat szabadította ki. „Na, na, na.” Kétféleképpen ügyködött egész éjszaka, végül prémekbe burkolta a csontvázat, hogy felmelegedjék, s a Csontváz Asszony csontjai emberformán feküdtek egymás mellett.

A férfi kikereszte bőrzacskjából a tűzkövet, s haját égette, hogy nagyobb tüzet szítson. Időnként a csontváz felé pillantott, miközben beolajozta halászbotja értékes fáját és feltekerte a zsinórt. A prémekbe burkolt csontváz pedig nem szólt egy szót sem – nem is mert megszólalni –, nehogy a halász kivonszolja, s leveesse a szikláról, amitől csontjai darabokra törnének.

A férfi elálmosodott, bebújt hát hálóprémjébe, s hamarosan elaludt. Alvás közben tudja ezt mindenki, néha könnyecsepp gördül ki az alvó szeméből; nem tudjuk, milyen álmot okozza ezt, csak annyit tudunk, hogy vagy szomorú vagy vágyakozó álmot lehet. Ez történt a férfival is.

A Csontváz Asszony meglátta a tűz fényében ragyogó könnyecseppet, s hirtelen ropant szomjas lett. Kattogva, zörögve odakúszott az alvó férfihoz, s ajkát a könnyecsepre illesztette. Az az egy kis könnyecsepp akkora áradatú, mint egy folyó, ő meg csak ivott, ivott, ivott, amíg időtlenül hosszú szomját nem csillapította.

Lefeküdt a férfi mellé, s kivette szívét, ezt a hatalmas dobót. Felült, s megdöngötte mindkét oldalát, Bom, Bomm...Bom, Bomm!

Dobolás közben így énekelt, „Hús, hús, hús! Hús, hús, hús!” Minél tovább énekelt, csontjai annál inkább megteltek hússal. Hajért, jó szemekért, szép, telt kezekért énekelt. A lábai közötti melegségért, mellekért, s minden olyasműért énekelt, amire egy nőnek szüksége van. Amikor ezzel végzett, leénekelte az alvó férfiről ruháit és mellé bújít, hogy bőrük összeért. Visszahelyezte a hatalmas dobót, a szívét, a férfi testébe, mire az felébredt, átölelték egymást, s összefonódtak egész éjszakára, egy új, jó, hosszantartó ölelésben.

Az emberek arra már nem emlékeznek, hogyan jutott a lány első, szerencsétlen sorára, de azt beszélők, hogy ezután elment a halással és jól tartották őket azok a termékenyek, akiket a lány víz alatti élete során ismert meg. Az emberek azt mondják, hogy ez így történt és ez minden, amit tudnak.

A Halál a szerelem házában

Azért hiúsul meg sok szerelmi kapcsolat, mert az ember nem képes szembenézni a Csontváz Asszonnyal, s nem tudja őt kibogozni. A szerelem érzéséhez nem csak erőnek, bölcsnek is kell lenni. Az erő a szellemből, a bölcsesség a Csontváz Asszonytól jön.

Mint a mesében láthattuk, ha az ember egy életen át tartó táplálékra vágyik, szembe kell néznie és kapcsolatot kell létesítenie az Élet/Halál/Élet

természettel. Ha erre képesek vagyunk, nem ügyetlenkedünk többé az ábrándképek kihalászásával, hanem bölcsésé válunk az igazi kapcsolatok létrehozásához szükséges halálok és újjászületések dolgában. Ha szembenézünk a Csontváz Asszonnal, megtanuljuk, hogy a szenvedély nem valami „megszerzendő” dolog, hanem inkább olyasmi, ami ciklusok szerint születik és huny ki. A Csontváz Asszony mutatja meg számunkra, hogy a kiáradás és az elapadás, a befejezések és a kezdetek közös megélése hozza létre a semmihez sem fogható odaadó szerelmet.

Ez a mese kitűnő metaforaként szolgálhat a modern szerelem problémájára, az Élet/Halál/Élet természettől, különösen a Halál aspektusától való félelemre. A nyugati kultúra nagy részében a Halál eredeti jellegére addig borították a dogmák és doktrínák újabb és újabb lepleit, amíg teljesen el nem szakították másik felétől, az Élettől. Mindannyian azt a téves nevelést kaptuk, hogy az ősi természet egyik legalapvetőbb és legelemibb aspektusát töredékes formában kell elfogadnunk. Arra tanítottak bennünket, hogy a halál után csak halál következik. Ez egyszerűen nem így van, a halál mindig az új élet születési folyamatának része, még akkor is, ha az egyes ember létezése a csontokra redukálódik.

A Halál és az Élet archetípusát nem ellentétekként kell szemlélünk, hanem egyetlen gondolat bal és jobb oldalaként együtt kell őket tartanunk. Való igaz, hogy egyetlen szerelmi kapcsolaton belül sok befejezés zajlik le. Mégis, a két ember szerelme által megteremtett létezés finom rétegeiben valahogy és valahol ott van a szív is és a lélegzet is. A szív egyik része kiürül, de a másik megtelik. Ha elfogy az ember lélegzete, kezdődik egy másik.

Ha az ember úgy hiszi, hogy az Élet/Halál/Élet erő nem folytatódik a halál után, nem csoda, hogy retteg az odaadástól. Egyetlen egy befejezést sem mer végigcsinálni. Az emberek félnek, mert úgy érzik, hogy a szerelem házában ebédlőjében ott ül Halál Úrnő, lábával dobol, kesztyűs kezét összekulcsolja. Előtte egy lista, amelynek egyik oldalán az élő, másik oldalán a halódó dolgok sorakoznak. És ő ezt komolyan gondolja. Őszintén meg akarja őrizni az egyensúlyt.

Az Élet/Halál/Élet erő archetípusát sok modern kultúrában alapvetően félreértik. Néhol már azt sem értik, hogy Halál Úrnő szeret, s az élet csakis az ő segítségével újulhat meg. Sok nép hagyományában kap szenzációnak kijáró helyet: állítólag kaszával jár és a gyanútlanok között „arat”, megcsókolja áldozatait és testüket szétszórja, maga mögött hagyja, megfojtja őket és aztán sokáig jajveszékel az éjszakában.

De vannak olyan kultúrák, mint például a kelet-indiai és a maja kultúra, amelyek gondosabb tanítást adnak az élet és a halál kerekéről, ahol Halál Úrnő karjaiba veszi a haldoklókat, enyhíti fájdalmukat, vigasztalást nyújt nekik. Azt tartják, hogy ő fordítja meg a magzatot a méhben, hogy fejfel elő-

re születhessen meg. Állítólag ő vezeti a bába kezét, ő nyitja meg az anya mellében a tej útját, ő ad vigaszt a magányosan síróknak. Azok, aki ismerik teljes ciklusát, nem gonosznak, hanem hatalmasnak tartják, s tisztelik tanításait.

Az Élet/Halál/Élet természet, archetipális értelmében, az ösztönös természet elemi összetevője. Ezt személyesíti meg a világmitológiában és a folklórban a *Dama del Muerte*, Halál Úrnő; *Coatlíque*; *Hel*; *Berchta*; *Ku'an Jin*; *Baba Jaga*; a Fehér Úrnő; A könyörületes Éji Árny és a görögök által *Graiai*-nak, Ősz Istennőknek nevezett csoport. Az éjszakai felhőhintőn utazó *Bansheet* a folyóparton síró *La Lloroná*, az embereket szárnya végével végigsöprő, s ezzel eksztázisba ejtő fekete angyaltól a halál közelségét jelző li-dércfényig az Élet/Halál/Élet Istennő számos megszemélyesítésével vagy annak egy-egy töredékével találkozunk a mesékben és a történetekben.²

Az Élet/Halál/Élet természetről való tudásunkat a haláltól való félelem torzítja el. Ezért követjük olyan bizonytalanul ciklusait. Ezek az erők nem „tesznek valamit” velünk. Nem tolvajok, akik elrabolják legkedvesebb kincseinket. Nem áldozatukat cserben hagyó autósok, akik átgázolnak értékeinkben.

Nem, nem, az Élet/Halál/Élet erők természetünk részei, olyan belső tekintélyt jelentenek, aki ismeri a lépéseket, ismeri az Élet és a Halál táncát. Belőlünk épül fel, s tudja, hogy valaminek mikor lehet, kellene vagy kell megszületnie és mikor kell meghalnia. Gondos tanító, nekünk csak tempóját kell felvennünk. Rosario Castellanos, a mexikói misztikus és eksztatikus költő így ír az életet és a halált uraló erőknek való behódolásról:

...*dadme la muerte que me falta...*

...*add meg a halált, amire vágyom...*

A költők értik, hogy semminek nincs értéke a halál nélkül. Halál nélkül nincsenek tanulságok, halál nélkül nincs sötét, ahonnan a gyémántok előragyoghatnak. Noha a beavatottak nem félnek Halál Úrnőtől, a kultúra gyakran arra ösztönöz, hogy hajítsuk le a Csontváz Asszonyt a sziklákról, mert nem csupán félelmetes, de útjait is nehéz kifürkészni. A lélek nélküli világ arra buzdít, hogy minél gyorsabban igyekezzünk megtalálni azt az egyetlen lámpást, ami örökké és most azonnal is ég. Ahhoz a csodához azonban, amit keresünk, idő kell: idő kell a megelégszéshez, idő életrehíváshoz.

Az örökmozgó gép modernkori keresése hasonlít az örökszerető gép kereséséhez. Nincs abban semmi meglepő, hogy a szeretettel próbálkozó emberek összezavarodnak és gyötrődnek és, mint Hans Christian Andersen *Piros cipők* című meséjében, örült táncra perdülnek, s abba sem tudják hagyni

az eszeveszett forgást, miközben maguk mögött hagynak mindent, amit szívük mélyén a leginkább dédelgettek.

Van azonban egy másik, egy jobb út is, ami nem hagyja figyelmen kívül az emberi gyarlóságokat, félelmeket és köntörfalazást. A legtöbben, ahogy az az individuáció ciklusaiban gyakran megesik, csak véletlenül botlunk bele.

A szerelem első szakaszai

Véletlenül kincstre bukkanunk

Minden mesének van olyan része, amelyet az ember belső életének betegségeit és jólétét megmutató tükörként értelmezhetünk. Vannak a mesékben olyan mitikus témák is, amelyek a külső és a belső világ egyensúlyának megtartásához vezető stádiumokként és az ezekhez segítő útmutatásokként értelmezhetőek.

A Csontváz Asszony meséjét érthetjük egyrészt úgy is, hogy az egyetlen pszichén belül lezajló mozgásokat ábrázolja, én magam azonban azért tartom rendkívül értékes történetnek, mert benne látom azt a hét feladatot, amely a mély és helyes szeretetre tanítja a lelket. Ezek pedig a következők: a másik személyben egyfajta szellemi kincset kell látnunk még akkor is, ha első pillantásra még nem ismerjük fel, mit is találtunk. A második az, hogy a legtöbb szerelmi kapcsolatban bekövetkezik az üldözés és a rejtezés, mindkét személy reményeinek és félelmeinek ideje. Aztán következik a kapcsolat Élet/Halál/Élet aspektusainak kibogozása és megértése, s a feladat iránti odaadás. Ezután következik a bizalomban, a másik személy jelenlétében és jóakaratában való megnyugvás, ezután osztozunk a jövő álmain és a múlt szomorúságain, ezzel kezdődik a szerelem ősrégi sebeinek gyógyítása. Végül pedig szívünkkel énekeljük fel az új életet és kötjük össze a testet a lélekkel.

Az első feladat, a kincs megtalálása több tucatnyi mesében szerepel szerinte a világon olyan formában, hogy valaki a tengerből emel ki egy teremtményt. Amikor idáig jut a mesélés, mindig tudjuk, most hamarosan nagy harc kezdődik a felső világban élő és az alvilágba száműzött teremtmény között. A mi mesénkben a halász soha nem látott akadályba ütközik. „Ó, ez nagy hal” gondolja, s hálójáért nyúl.

Ekkor még nem tudja, hogy a legritkább kincset húzza felfelé, többet emel ki zsinórján, mint amivel abban a percben meg tud birkózni. Nem tudja, hogy össze kell vele mérnie erejét, hogy hamarosan minden ereje megmértetik. És ami még ennél is rosszabb, azt sem tudja, hogy mindezt

nem tudja. Kezdetben minden szerelmes ebbe az állapotba kerül: vak, mint a denevér.

Kezdetben minden ember hajlamos a szerelmet a történetbeli halászhoz hasonlóan megközelíteni: „Ó, remélem, most nagy fogásom lesz, hosszú ideig táplál, izgalomba hoz, megkönnyíti életemet, olyan, amit otthon büszkén mutogathatok a többi vadásznak.”

Ez a naiv vagy hosszú ideje nélkülöző vadász természetes gondolkodása. A nagyon fiatalok, a be nem avatottak, az éhesek és a sebzettek tartanak szem előtt olyan értékeket, amelyek a trófeák megelégedése és elnyerése köré csoportosulnak. A nagyon fiatalok tényleg nem tudják még, mit is keresnek, az éhesek táplálék után kutatnak, a megsebzettek pedig korábbi veszteségeik enyhítésére vágynak. Mégis mindegyikük rálel „véletlenül” egy kincsrre.

Ha az ember a psziché nagy erőinek, ebben az esetben az Élet/Halál/Élet asszonynak társaságában van és még naiv, akkor bizonyos, hogy többet kap majd, mind amire kivetette a hálóját. Gyakran eljátszunk azzal a gondolattal, hogy egy szerelmi kapcsolaton, egy munkán át vagy pénz segítségével a mély természettől kapunk táplálékot, s abban reménykedünk, hogy ez nagyon hosszú ideig tart. Nem szeretnénk tovább dolgozni érte. Az igazat megvallva, néha úgy szeretnénk táplálékhoz jutni, hogy ne kelljen érte sokat dolgozni. Valójában persze tudjuk, hogy így semmi értékes nem alakulhat ki. Mégis vágyunk rá.

Könnyű dolog tétlenül heverészni és a tökéletes szerelemről álmodozni. Olyan érzéstelenítés ez, amiből talán ki sem gyógyulunk, ha nem ütközünk váratlanul, minden tudatos előkészülés nélkül, valami értékes dologba. A naivak és a megsebzettek számára a psziché csodája az, hogy még ha bátor-talan, visszafogott is az ember, ha nem is gondolná, igazából nem is reméli, nem akarja, ha méltatlannak érzi magát, ha nem áll még készen, akkor is, mindenképpen, véletlenül kincsbe botlik. Akkor aztán a lélekre vár az a feladat, hogy ne nézzen el amellett, ami a felszínre bukkant, hogy a kincsben felismerje a kincset bármilyen szokatlan formájú legyen is, és alaposan mérlegelje, mi a teendő.

Az archetípusok szimbólumrendszerében a halász-motívum bizonyos jegekben megegyezik a vadászéval, s ezek, egyebek mellett, az ember lelkének azon elemeit jelenítik meg, amelyek tudásra törekednek, amelyek az ösztönös természettel való egyesülés révén kívánják énjüket táplálni. A mesékben, akár csak az életben, a vadász és a halász három módon kezdheti a keresést: fennkölt módon, szerényen vagy kétbalkezes módjára. A Csontváz Asszony történetében a halász mintha kicsit kétbalkezes lenne. Nem mondhatnánk szerénynek, de fennkölt viselkedése vagy szándéka sem mutatkozik.

Néha a szerelmesek is így kezdik. Kapcsolatuk kezdetén először csak egy kis izgalomra vagy „segíts, töltsd velem az éjszakát” nyugtatóra vadásznak. Eközben akaratlanul, anélkül, hogy észrevennék, belépnek saját pszichéjük és partnerük pszichéjének azon részébe, ahol a Csontváz Asszony lakik. Miközben kettejük egója talán csak az élvezeteket akarja kihalászni, ez a pszichikai tér megszentelt hely a Csontváz Asszony számára. Ha ezeken a vizeken vetjük ki a horgot, egészen biztos, hogy ráakad ő.

A halász úgy képzei, egyszerű táplálékot keres, amikor valójában az elemi női természet teljességét, az elhanyagolt Élet/Halál/Élet természetet húzza zsinórján felfelé. Nem lehet ezt semmibe venni, mert ahol új élet kezdődik, ott a Halál Királynő is megjelenik. Erre pedig, ha csak egy pillanatra is, az emberek félelemmel és feszülten figyelnek.

A Csontváz Asszony motívuma Sednára³, az inuit mitológia egy másik Élet/Halál/Élet alakjára hasonlít. Sedna az inuit alvilág nagy, alaktalan teremtes-istenője. Apja kajakjából dobta őt a tengerbe, mert a törzs kötelességtudó lányaitól eltérően egy kutyaemberrel kelt egybe. Ahogy *A levágott kezű leány* meséjében, az apa itt is levágta lánya kezzeit. Ujjai és végtagjai a tenger fenekére süllyedtek, halakká, fókákká és más egyéb, az inuitokat azóta is tápláló élőlényekké váltak.

Sedna testének többi része a tenger fenekére süllyedt. Ott csupa csonttá és hosszú, hosszú hajjá vált. Az inuit rítus szerint a földi sámánok leúsznak hozzá és békítő eledelt visznek vicsorgó kutyaferje és őrzője lecsendesítésére. A sámánok hosszú, hosszú haját fésülgetik, miközben énekelnek neki, könyörögnek hozzá, hogy gyógyítsa meg egy fönti ember lelkét vagy testét, mert ő a nagy *angakok*, a varázsló; ő az Élet és Halál nagy északi kapuja.

A Csontváz Asszony, aki egy eónt, mérhetetlenül hosszú időt töltött a víz alatt, szintén értelmezhető a nők kihasználatlan vagy helytelenül használt Élet/Halál/Élet erejeként. Életteli formájában ő uralja azt az intuitív és emócióteli képességet, amely a születések és a befejezések, a gyász és az ünnep ciklusait teljesíti ki. Ő kémleli ki a dolgokat. Mindig meg tudja mondani, mikor jött el az ideje annak, hogy egy hely, egy dolog, egy cselekedet, egy csoport vagy egy kapcsolat meghaljon. A lelki érzékenység eme adománya azokra vár, akik egy másik ember iránti szeretetben tudatosítják őt.

Minden nőben és minden férfiban van olyan rész, amely nem akarja tudomásul venni, hogy a szerelemben a Halálnak is ott a helye. Úgy teszünk, mintha az elmúló szerelem gondolata nélkül tudnánk szeretni, mintha a meghalás mindig jelenlevő váradalma nélkül tudnánk továbbmenni, úgy teszünk, mintha előre haladnánk, mintha virágzásunknak és lázban égésünknek soha vége nem szakadna. Pszichikai értelemben azonban a szere-

leben minden, de minden darabokra esik. Az ego ezt nem akarja. Mégis így kell ennek lennie, a mély és zabolátlan természetű személy pedig tagadhatatlanul ebbe az irányba vonzódik.

Mi az, ami meghal? Meghal az illúzió, meghalnak a várakozások, meghal a mindent, a csakis a szépet birtokolni akaró vágy. Mindez meghal. Mivel a szerelem mindig a Halál természetébe való alászállást jelenti, láthatjuk, miért kíván ez az odaadás olyan hatalmas önerőt és lélekteliséget. A szerelemnek való odaadás egyben a Csontváz Asszonynak és minden tanításának való odaadást jelenti.

A mesében szereplő halász csak lassan jön rá arra, mit is fogott. Ez mindenre igaz. Nehéz rájönni arra, mit teszünk, amikor a tudattalanban halászunk. A tapasztalatlan ember nem tudja még, hogy lenn a mélyben a Halál-természet lakozik. Amikor az ember rájön, mivel van dolga, az első impulzus az, hogy vissza akarja dobni. Olyanok vagyunk, mint a zabolátlan lányukat a kajából a tengerbe taszító apa.

Tudjuk, hogy a kapcsolatok néha meginognak, amikor az előkészítő szakaszból abba a stádiumba érünk, ahol meglátjuk, mi akadt horgunkra. Ez zajlik le az anya és tizenhét hónapos gyermeke közötti kapcsolatban, a szülők és tizenéves gyermekeik közötti kapcsolatban, a barátok között, az életre vagy épp csak rövid időre szóló szerelemben. A legnagyobb jóakarrattal elkezdett kapcsolat is elernyed és bizonytalanul himbálózik, sőt néha megrendül, amikor vége az „édes kedvesem” stádiumnak. Ábrándképek rajzolgatása helyett most kell szembenézni a nagy kihívással, most kell mozgósítani minden ügyességet és bölcsességet.

A víz mélyén heverő Csontváz Asszony a mély ösztönös élet azon formája, amely szívből jövően tudja, hogyan kell Életet, hogyan kell Halált teremteni. Ha a szerelmesek nem hagynak fel az erőltetett vidámsággal, az örömök állandó hajszolásával és a bénító heveség egyéb formáinak keresésével, ha továbbra is a szexuális viharokat vagy a gyönyörök zuhatagát hajszolják és nem tesznek semmi erőfeszítést, akkor lezuhan a szikláról az Élet/Halál/Élet természet és újra a tengerbe fullad.

Ha nem vagyunk hajlandók beengedni a szerelemben az Élet/Halál/Élet minden ciklusát, akkor megfosztjuk a Csontváz Asszony természetét helyétől a pszichében, és ezzel megfojtjuk. Akkor a szerelem egy erőltetett, mindenáron megtartani kívánt „...sose legyünk szomorúak, mindig mulassunk” arculatot ölt. Akkor a kapcsolat lelke elsüllyed szemünk elől, érzéketlenül és haszontalanul a víz mélyére úszik.

A Csontváz Asszony mindig lezuhan a szikláról, valahányszor a szerelmesek vagy akár csak egyikük nem bírja látását, nem képes őt megérteni. Minden esetben aláhull a szikláról, ha rosszul értelmezzük átalakító ciklusait, amelyek szerint valaminek meg kell halnia, s helyét valami másnak

kell elfoglalnia. Ha a szerelmesek nem bírják ki ezeket az Élet/Halál/Élet folyamatokat, szerelmük nem lép túl a hormonális készleteseiken.

Az Élet/Halál/Élet természet lehajtása a szikláról azt eredményezi, hogy a nő és a férfi lelkének ereje igazi szerelemtől vagy tápláléktól megfosztott csontvázvá válik. Mivel a nő a ciklusok őrzője, az Élet/Halál/Élet ciklusok középponti helyet foglalnak el nála. Mivel hanyatlás nélkül kevés új élet képződhet abban, ami már lezajlott, azok a szerelmesek, akik a pszichében mindent állandóan a sziporkázás csúcán szeretnének tartani, hamarosan egyre merevebbé csontosodó kapcsolatban találják magukat. Az a vágy okozza a szerelem halálos, végleges zuhanását, amely a szerelmet csakis legpozitívabb formájában kívánná megélni.

A halász az előtt a kihívás előtt áll, hogy szembenézzen Halál Úrnővel, kibírja ölelését és élet-halál ciklusait. Történetünk abban különbözik azoktól a meséktől, amelyekben a horogra akadt víz alatti teremtményt kívánsága teljesítése fejében a halász ismét visszaengedi birodalmába, hogy Halál Úrnőtől nincs menekvés, ő nem ígéri kegyesen kívánságok teljesítését. Akár tetszik, akár nem, ő felszínre bukkan, mert Halál Úrnő nélkül nem lehet igazi tudásunk az életről, s e tudás nélkül nincs hűség, nincs igaz szerelem és odaadás. A szerelemnek ára van. Bátorságot kell érte adnunk. Messzire kell érte mennünk, amint azt látni fogjuk.

A szerelmesek esetében, tekintet nélkül nemükre, újra és újra szemembe ötlük egy bizonyos jelenség. Valami ilyesmiről van szó: két ember táncba kezd, hogy lássák, tudják-e egymást szeretni. Egyszerre csak váratlanul horogra akad a Csontváz Asszony. A kapcsolatban valami egyszerre fogyatkozni kezd és entrópiába csúszik. Gyakran arról van szó, hogy fájdalmasan lecsökken a szexuális vágy öröme vagy egyikük meglátja a másik törekeny, sérült oldalát, vagy úgy érzi, hogy a másik „nem igazi trófea”, s ekkor emelkedik ki a vízből a csupasz fejű, sárga fogú csontváz. Hátborzongató látvány, mégis ez az a legjobb pillanat, amikor alkalmunk van bátorságot mutatni és megismerni a szerelmet. Szeretni azt jelenti: együtt maradni. Azt jelenti, hogy kiemelkedünk a képzelgés világából abba világba, ahol lehetőséget kapunk a szemtől szembe, csonttól csontra kialakuló odaadó szerelem megtartására. Szeretni azt jelenti, hogy akkor is maradunk, amikor minden sejtünk azt kiáltja: „Fuss!”

Ha a szerelmesek képesek elviselni az Élet/Halál/Élet természetet, ha meg tudják érteni folyamat mivoltát, hogy nem más, mint két nappal közötti éjszaka, ha meglátják, hogy ez az az erő, amely életre szóló szeretetet hoz létre, akkor képesek szembenézni kapcsolatuk Csontváz Asszonyával. Akkor együtt erőssé válnak, mindketten mélyebben megérthetik azt a két világot, amelyben élnek; a mindennapi világot és a szellem világát.

Húszéves gyakorlatom alatt sok férfi és nő mesélte díványomon boldog

borzadállyal, hogy „Találkoztam valakivel, akivel nem is akartam, csak a magam útját jártam, nem is figyeltem és bum! Találkoztam a nagy Ővel. Most mit tegyek?” Az új kapcsolat ápolgatása közben egyszer csak elkezdnek rettegni valamitől. Megháttrálnak és aggódnak. Szerelmi szorongás tört volna rájuk e személy miatt? Nem. Azért félnek, mert megpillantották a szenvedélyük hullámaiból előbukkanó csupaszs koponyát. Jaj! Most mi lesz?

Megmondom nekik, hogy ez a varázslat ideje. Ez kevésbé nyugtatja meg őket. Elmondom nekik, hogy most valami csodásat fogunk látni. Hitetlenkednek. Biztatom őket a kitartásra, s erre, bár ímmel-ámmal, de képesek is. Szerelmük kis csónakja, még mielőtt észrevenném az analízis során, egyre gyorsabban siklik. A part felé száguld, s mielőtt egy szót szólhatnék, örült rohanásba kezdenek, s én, az analitikus velük rohanok, próbálok nekik ezt-azt mondani, miközben, vajon kitalálják-e, ki bukdácsol mögöttünk? A Csontváz Asszonnyal való első találkozás a legtöbb embert arra készíti, hogy rohanjon, amilyen sebesen és amilyen messzire csak tud. De még a futás is a folyamat része. Emberi dolog így tenni, de ez nem tarthat sokáig és semmiképpen sem szól örökre.

Üldözés és rejtőzés

A Halál-természet, régi szokása szerint, éppen akkor bukkan elő a szerelemben, amikor úgy érezzük, elnyertük a másik szerelmét, partra vonszoltuk a „nagy halat”. Akkor tűnik elő a felszínen az Élet/Halál/Élet természet és mindenkit megrémít. Akkor kerülnek elő a torzítások azt illetően, hogy a szerelem miért nem tud, nem fog „működni” valamelyik fél számára. Ilyenkor következik a besüppedés. Ez a láthatatlanná válásra tett kísérlet. Vajon a másik számára akar az illető láthatatlanná válni? Nem. A Csontváz Asszony számára. Ezért az a nagy rohanás, a rejtőzködés. De láthatjuk, hogy nincs hová bújni. A racionális psziché a mélyből akar valamit kifogni és nemcsak kihúzza a partra, hanem úgy meg is rémül tőle, hogy alig bírja látását elviselni. A szerelmesek úgy érzik, valami üldözi őket. Néha azt gondolják, hogy ez a másik. Valójában ez a Csontváz Asszony. Kezdetben, amikor az igaz szerelmet tanuljuk, sok mindent félreértünk. Úgy hisszük, a másik üldöz bennünket, pedig valójában azért akad horgunkra a Csontváz Asszony, mert sajátos módon akarunk másokhoz kötődni. Ahol szerelem van születőben, ott az Élet/Halál/Élet erő mindig a felszínre bukkan. Mindig.

Ott van tehát az egymásba gabalyodott halász és a Csontváz Asszony. A Csontváz Asszony, miközben a megrémült férfi után bukdácsol, elkezd életre kelni; éhes és a kezébe akadt halakat eszi. Később, mialatt még több

élettel telítődik, szomját a halász könnyével csillapítja. Ezt a furcsa jelenséget minden szerelmi kapcsolatban megfigyelhetjük: minél sebesebben fut a férfi, a Csontváz Asszony annál jobban felveszi a tempót. Amikor a szerelmesek egyike megpróbál elfutni a kapcsolatból, az, paradox módon, annál inkább élettel telítődik. És minél erőteljesebbek az élet jelei, a halász annál rémültebbé válik. És minél gyorsabban fut, annál több élet csiholódik. Ez a jelenség az emberi élet egyik középponti tragikomédiája.

Egy hasonló helyzetbe keveredett férfi egy ízben olyan nőről/szerelmesről álmodott, akinek puha teste szekrény módjára megnyílt. Testüregében embriók ragyogtak és lüktettek, a polcokon vértől csöpögő török és friss tavaszi zölddel telt zsákok feküdtek. Az álmodó ezzel nagy akadályba ütközött, mert álma az Élet/Halál/Élet természetéről szólt.

A Csontváz Asszony belsejébe nyert bepillantás a kezdő szerelmeseket arra indítja, hogy megragadják halászbotjukat és eszeveszett sebességgel futásnak eredjenek, hogy olyan távolra kerüljenek a Csontváz Asszonytól, amilyen távolra csak bírnak. Ez az Asszony hatalmas és titokzatos, s káprázatosan numinózus. Pszichikai értelemben az egyik horizonttól a másikig, a mennyországtól a pokolig nyújtózik. Lehetetlenség átölelni. Még sincs abban semmi csodálatos, hogy az emberek rohannak, hogy megöleljék. Erősíteni, gyógyítani tud az, amitől az ember fél.

Az elfutás és rejtőzködés fázisa az az időszak, amikor a szerelmesek megpróbálják racionalizálni a szerelem Élet/Halál/Élet ciklusaitól való félelmüket. Ilyesmiket mondanak: „Mással jobban fogok boldogulni,” vagy „Nem akarom feladni...” (az üres hely bármivel kitölthető) vagy „Nem akarok változtatni az életemen” vagy „Nem akarom sebeimet vagy bárki másét látni” vagy „Nem állok még készen”, „Nem akarok átalakulni anélkül, hogy tudnám, milyen leszek, hogyan érzek azután”.

Ez a gondolatok összekeveredésének ideje, amikor az ember kétségbeesetten keres menedéket, amikor nem a gyöngédség, hanem a páni félelem dobogtatja meg a szívet. Halál Úrnő csapdájába esni! Jaj! Szemtől szembe találkozni az Élet/Halál/Élet erejével! Kétszeres jaj!

Van, aki tévesen úgy hiszi, hogy kedvese elől fut. De ez nem igaz. Nem a szerelem vagy a kapcsolat kényszere elől fut. A titokzatos Élet/Halál/Élet erőitől akar megmenekülni. A pszichológiai diagnózis szerint ez a „túlzott közelségtől, a lekötöttségtől való félelem”. Ezek azonban csak tünetek. A mélyebb probléma a tévhit és a bizalmatlanság. Azok, akik elfutnak, mindig az ősi természet ciklusai szerinti odaadó lélettől félnek.

Végigüldözi tehát a Halál Asszony a férfit a vizeken, az értelem tudattalan rétegéből a tudatos vidékekre. A tudatos psziché meglátja, mit fogott és kétségbeesetten el akarja hagyni. Folyton ezt tesszük az életben. Felüti fejét valami félelmetes. Először nem figyelünk, megpróbáljuk kihúzni, azt hí-

vén, hogy zsákmányra leltünk. Valóban kincs, de nem az, amire számítottunk. Olyan kincs ez, amely, neveltetésünk folytán, sajnós, félelmet ébreszt. Megpróbálunk hát elfutni előle, magunk mögött hagyni őt, vagy kicsinosítani és olyanná tenni, ami idegen tőle. Ezzel azonban semmire sem megyünk. Végül is mindannyiunknak meg kell csókolnia a boszorkát.

Ugyanez játszódik le a szerelemben is. Csak a szépet akarjuk mindahányan, de jobb, ha felkészülünk a „rosszal” való találkozásra. Ellökjük a Csontváz Asszonyt, de nem tágít. Futásnak eredünk. Ott fut a nyomunkban. Ő az a tanító, akit akartunk. „Ne, ne ilyen tanítót!” sikoltunk. Másikat akarunk. De nincs más. Ezt a tanítót kapja mindenki.

Van egy mondás, hogy amikor a diák felkészül, megjelenik a tanító. Azt jelenti ez, hogy akkor jön a tanító, amikor a lélek, nem az ego, készen áll. A tanító a lélek hívására jön – és hála Istennek, hogy ez így van, mert az ego soha nem áll teljesen készen. Ha csakis az ego készenléte hívná hozzánk a tanítót, akkor lényegében egész életünkben tanár nélkül maradnánk. Szerencsénkre a lélek nincs tekintettel az ego változékony természetére akkor, amikor vágyait közvetíti.

Az emberek attól félnek, hogy amikor a szerelemben összegabalyodnak és riasztóvá válnak a dolgok, akkor közel a vég. De ez nem így van. Mivel ez az archetípusok körébe tartozik és mivel a Csontváz Asszony a Sors munkáját végzi, a hősnek át *kell* futnia a horizonton, a Halál Asszonynak követnie *kell* őt, a szerelmet tanulónak be *kell* iramodnia kis kunyhójába, ahol levegő után kapkod, s reménykedik, hogy biztonságban van. A Csontváz Asszonynak pedig követnie *kell* őt biztonságos menedékebe. A férfinak ki *kell* őt bogoznia és így tovább.⁴ A mai kor szerelmesei esetében a „terület biztosításának” gondolata a halász hókunyhójára hasonlít. Úgy hiszi, ott biztonságban van. Az a félelem, hogy szembenézzünk a Halál természetével, néha „koldulássá” torzul, a kapcsolatból csak a kellemes dolgokat szeretnénk megtartani a Csontváz Asszony nélkül. Ez azonban sosem így működik.

Azokban a szerelmesekben, akik nem „biztosítanak területet”, ez óriási izgalmat okoz, mert ők maguk szeretnék a Csontváz Asszonnyal találkozni. Feltöltődtek, megerősödtek, megpróbálják félelmeiket egyensúlyban tartani. És most, amikor már készen állnak a titok kibogozására, amikor ahhoz készülődnek, hogy megdöngessék a szívet, hogy együtt énekeljék elő az életet, egyikük felkiált: „Még ne, még ne” vagy „Ne, soha.” Óriási különbség van a magány és a megújulás utáni vágy és azon vágy között, hogy a Csontváz Asszonnyal való elkerülhetetlen együttlét miatt az ember „területet biztosít” magának. Az együttlét azonban, ami az Élet/Halál/Élet természetének elfogadását jelenti, a következő lépés a szerelemre való képesség megerősítése felé. Akik kapcsolatba lépnek a Csontváz Asszonnyal, a kitarító szerelem képességét kapják. Akik nem, azok nem. Nincs kerülő út.

Érthető, bár csak rövid ideig, minden „nem állok még készen”, minden „időre van még szükségem” könyörgés. Az az igazság, hogy nem létezik „teljesen kész állapot”, igazán „megfelelő idő”. A tudattalanba való alámerülés esetén mindig elérkezik az az idő, amikor az ember egyszerűen, a legjobban bízva, befogja az orrát és beveti magát a mélybe. Ha ez nem így volna, sosem lett volna szükség a *hős*, *hősnő* és a *bátorság* szavakra.

Az Élet/Halál/Élet természetet meg kell tanulnunk. Ha félresöpörjük a Csontváz Asszonyt, akkor lesüllyed a mélybe, de újra és újra előbukkan, s újra és újra üldözőbe vesz bennünket. Ez a dolga. A mi dolgunk, hogy tanuljunk. Ha az ember szeretni akar, nincs kerülő út. A Csontváz Asszony megölelése *feladat*. Kihívó feladat nélkül nem létezik átalakulás. Feladat nélkül nem érezhetünk igazi elégedettséget. A kellemeset szeretni nem nagy követelmény. Igazán szeretni csak olyan hős tud, aki legyőzi tulajdon félelmét. Bizonyos, hogy nagyon sok ember jut el a „menekülés és elrejtőzés” stádiumába. Sokan sajnos újra és újra ide jutnak. A sok futás kitapossa az ide vezető utat. Azok azonban, akik szeretni akarnak, a halász társai. Mindenáron fényt akarnak gyűjtani, hogy szembenézhesse az Élet/Halál/Élet természettel. Szemügyre veszik félelmük tárgyát és, paradox módon, hittel és csodálattal felelnek rá.

A csontváz kibogozása

A Csontváz Asszony meséje a „kérő próbatételéről” szóló egyetemes mesekincs darabja. A próbatétel során a szerelmeseknek bizonyítaniuk kell jószándékukat és erejüket, általában azt kell megmutatniuk, hogy birtokukban van az a *cojones* vagy *ovarios*, amelynek segítségével szembe tudnak nézni valamifajta hatalmas és félelmetes numinozitással... azzal, amit mi itt Élet/Halál/Élet természetnek nevezünk, ám ami máshol a legbensőbb Énnek vagy a Szeretet szellemének egyik aspektusa lehet, megint mások nevezhetik ezt Istennek vagy *Gráciának*, energiának vagy egyébnek.

A halász azzal bizonyítja jó szándékát, erejét és a Csontváz Asszony iránti érdeklődését, hogy kibogozza. Szemügyre veszi innen is, onnan is, s látja, hogy valami, bár nem tudja, mi, előragyog belőle. Lihegve, zihálva futott előle. Most pedig megérinti. Az asszony is megérinti valamiképpen a férfi szívét csupán azáltal, hogy van. Amikor felfogjuk az Élet/Halál/Élet természet magányát, amelyet az hoz létre, hogy önhibáján kívül mindig félredobják... akkor talán minket is megérint gyötrelme.

Ha a szeretet az, amin munkálkodunk, akkor nyugtalanságunk vagy félelmeink ellenére is ki akarjuk bogozni a Halál természetének csontjait. Lát-

ni akarjuk, hogyan illeszkednek össze. Meg akarjuk érinteni önmagunkban és a másokban is azt, ami nem szép.⁵ E mögött a kihívás mögött a legbensőbb Én fortélyos próbatétele áll. Ez még tisztábban áll előttünk az olyan mesékben, amelyekben a szép csúnyának tűnik fel, hogy az ember jellemét próbára tegye.

A *Gyémántok, rubinok és gyöngyök* című mesében a jó, de mégis sokat szidalmazott mostohaanyát vizet ad egy gazdag idegennek, aki azzal ajándékozta meg, hogy gyémántok, rubinok és gyöngyök peregnek szájából, amikor beszél. A mostohaanya kiküldi saját lusta lányait is a kúthoz, hogy várják a gazdag idegent. Ezúttal azonban egy rongyos koldus érkezik. Ő is vizet kér, de a gonosz lányoknak eszük ágában sincs adni. Az idegen azzal bünteti őket, hogy kígyók, varangyok és gyíkok potyognak szájukból, valahányszor megszólalnak.

A mesék igazságszolgáltatása szerint, hasonlóan a mély psziché világához, jutalom jár azért, ha olyasvalakivel vagyunk szívélyesek, aki kevesebbnek látszik, s büntetést és szidalmat von maga után az, ha megtagadjuk a jó cselekedetet attól, aki nem látszik szépnek. Ugyanez történik az olyan nagy érzések esetében is, mint a szerelem. Jutalmat kapunk azért, mert megérintjük azt, ami nem szép. Ha gorombán elfordulunk attól, ami nem szép, kitaszítottunk az életből és senyvedhetünk a hidegben.

Van, aki könnyebbnek találja a fennkölt, szép gondolatokat, a pozitív hatású dolgok megérintését, annál, hogy segítse, megérintse azt, ami nem-túl-pozitív. Nagyon könnyű, mint a mese is mutatja, elfordulni attól, ami nem szép, s helytelen módon még jogosnak is érezni ezt. Ez a probléma kerül elő a szerelem Csontváz Asszonyával való bánásmódban is.

Mi az, ami nem szép? Nem szép titkolt szeretetvágyunk. Nem szép, ha visszaélünk a szerelemmel és rosszra használjuk. Nem szép a hűség és az odaadás megcsúfolása, a lélek elkülönülésének érzése, nem szépek lelkünk bibircsókjai, hiányosságai, félrcértései, infantilis képzelgései. Ehhez járul még, hogy kultúránk nem tartják szépnek az életet adó, romboló, ápoló, s ismét életet adó Élet/Halál/Élet természetet sem.

Ha ki akarjuk bogozni a Csontváz Asszonyt, akkor meg kell értenünk ezt a fogalmi tévedést és helyes útra kell terelnünk. Meg kell értenünk, hogy a szeretet nem csupa gyertyafény és gyarapodás. Szívet erősítőnek és nem félelmetesnek kell látnunk az újjászületés sötéttségét. Ez jelenti a gyógyírt sebeinkre. Azt jelenti, hogy megváltoztatjuk látásunk és létezésünk módjait annak érdekében, hogy a lélek sivársága helyett annak egészsége tükröződjék rajtunk.

A szeretet érdekében megérintjük az elemi, a nem-túl-szép csontos asszonyt, kibogozzuk magunk számára az Élet/Halál/Élet természet értelmét, visszahozzuk a megszokott rendbe, hagyjuk, hogy új életre keljen. Nem elég az, ha a felszínre húzzuk a tudattalant, s még az sem, ha véletle-

nül hazavönszolgjuk magunkkal. Ez megállítja a szerelem folyamatát, s hosszú ideig félünk a csontvázról vagy lekicsinyeljük.

A varázslat akkor törik meg, vagyis akkor szűnik meg örökre az elemésztdéstől való félelem, ha kibogozzuk a Csontváz Asszonyt. Valamit kibogozni archetipális értelemben azt jelenti, hogy alászállunk, végigmegyünk a labirintuson, hogy leereszkedünk az alvilágba vagy arra a helyre, ahol teljesen újszerűen tárulnak fel előttünk a dolgok, s képessé válunk a folyamat tekergős útjának követésére. A mesékben a zsinór meglazítása, a csomó kioldása és valaminek a kibogozása mindig azt jelenti, hogy a mesealak kezd valamit megérteni, belelát valaminek az alkalmazásába és használati módjába, varázshatalmúvá, tudó lélekke kezd válni.

Amikor a halász a Csontváz Asszonyt bogozza, mintegy kezével érzi az Élet és a Halál illeszkedéseit. A csontváz kitűnően jeleníti meg az Élet/Halál/Élet természetet. Sok száz apró és nagyobb pálcikából és kerekded részből áll, amelyek mind harmonikusan illeszkednek egymáshoz. Ha egy csont elfordul, vele fordul a többi is, még ha ez néha észrevehetetlen is. Pontosan ilyenek az Élet/Halál/Élet ciklusok is. Amikor megmozdul az Élet, a Halál csontjai is együtt mozdulnak vele. Amikor a Halál mozdul, az Élet csontjai is fordulnak.

Amikor egy apró csont kimozdul a helyéből, kicsorbul vagy kifecamodik, az sérti az egész integritását. Ugyanez történik akkor is, ha önmagunk, vagy egy kapcsolat Élet/Halál/Élet természetét fojtjuk el. Életünk olyankor sántikál, elakad, dülöngél, igyekszik mozgásban maradni. Amikor megsérülnek ezek a struktúrák és ciklusok, olyankor mindig elakad a libido. Olyankor nem lehetséges a szeretet. A víz alatt fekszünk; csak ide-oda hengeredő csontok vagyunk.

Az Élet/Halál/Élet természet kibogozása közben megtanuljuk gyengeségeit, szokásait, mozgását. Megismerjük az élet és a halál ciklusait, emlékeztünkbe vessük őket, s eközben megtanuljuk, hogyan illeszkednek össze, hogy egyetlen összetartozó egészet alkotnak úgy, ahogyan egy szervezett csontváza is.

A félelem rossz kifogás e munka elkerülésére. Mindannyian félünk. Nincs ebben semmi új. Az inuitok számára a Holló a csaló. Fennhíjázó és nagy étvágyú. Csak az örömeiket kedveli, megpróbál elkerülni minden bizonytalanságot és minden, a bizonytalansággal járó félelemet. Nagyon óvatos, ugyanakkor rendkívül mohó. Félelem tölti el, ha első látásra valami nem elegendő vágya betöltéséhez. De ha igen, akkor lecsap.

Szereti a csillogó kagylókat, az ezüstgömböket, a bőséges étkezést, a pletykát és a füstnyílás fölötti melegben alszik. A Holló-ego az a leendő szerelmes, aki a „biztosat” akarja. Attól fél, egyszer véget ér a szenvedély. Félelmében megpróbál elmenekülni az étkezés vége, a tűz kialvása, a nap-

nyugta, az öröm befejeződése elől. Ravasszá válik, aminek csak ő látja kárát, mert ha megfeledkezik lelkéről, elveszíti hatalmát.

A Holló-ego attól tart, hogy ha beengedjük életünkbe az Élet/Halál/Élet természetet, akkor sosem leszünk többé boldogok. Vajon olyan boldogok voltunk-e mindig is? Nem. De a Holló-ego nagyon egyszerűen gondolkodik, úgy, mint egy még nem szocializált gyermek, ráadásul egy nem is kimondottan önfeledt gyermek. Inkább olyan, mint aki mindig azt nézi, melyik szelet nagyobb, melyik ágy puhább, melyik szerető a legcsinosabb.

A lélekből élt életet három dolog különbözteti meg az ego irányította élettől; az, hogy képesek vagyunk új módokon érzékelni és tanulni, hogy kitartóan végigmegyünk a göröngyös úton, s hogy időt nem kímélve türelmesen megtanuljuk a mély szeretetet. A Holló-ego azonban hajlik arra, hogy elkerülje a tanulást. A türelem nem az ego erőssége. A Hollónak nincs ereje állhatatosnak maradni egy kapcsolatban. Nem a változékony egóból ered tehát egy másik ember iránti szeretetünk, hanem a zabolátlan, ősi lélekből.

A költő, Adrienne Rich⁶ kifejezésével élve „ősi türelem” kell ahhoz, hogy kibogozzuk a csontokat, hogy megértsük Halál Úrnő jelentését, hogy állhatatosan vele maradjunk. Hiba lenne azt gondolni, hogy valami izmos hősre van szükség ennek megvalósításához. Nem. Olyan szívet igényel, amely kész meghalni, megszületni, meghalni és megszületni, újra és újra.

A Csontváz Asszony kibogozása során feltárul előttünk az, hogy milyen ősi, milyen időtlenül öreg ő. Ő méri össze az energiát a távolsággal, az időt a libidóval, ő latolgat, a lelket a mérleg egyik serpenyőjébe, a megmaradást a másikba helyezve. Elgondolkozik, méricskél, latolgat, majd egy-két szikrát vagy vadul lobogó lángot helyez belé vagy levesz kicsit az erejéből, lecsendesíti vagy örökre kioltja életét. Tudja, mire van szüksége. Tudja, mikor jött el az idő.

Kibogozása közben elsajátítjuk azt a képességet, amelynek segítségével megérezzük, mi jön most, amivel jobban megértjük, hogyan kapcsolódnak egymáshoz a természet pszichéjének aspektusai, hogy hogyan kapcsolódhatunk be mi is. Kibogozása azt jelenti, hogy pontos tudást szerzünk önmagunkról és a másiról. Azon képességünk megerősödését jelenti, amivel az inkubáció, a születés és az átalakulások fázisait, kibomlását és korszakait békésen és a lehető legjóindulatúbban nyomon követhetjük.

Ebben az értelemben tehát az a szerelmes, aki valaha meglehetősen ügyetlen volt a szerelem dolgaiban, most sokkal járatosabbá válik, miután megsemmisítette ezt a Csontváz Asszonyt és szétválogatta csontjait. Ahogy az ember kezdi felismerni az Élet/Halál/Élet mintáit, fel tud készülni a kapcsolat ciklusaira, vagyis tudja, hogy a növekedést csökkenés, a túláradást visszahúzódnás követi.

Aki kibogozta a Csontváz Asszonyt, tudja, mi a türelem, jobban tud várni. Nem döbben meg, nem retteg a szűkösségtől. Nem ujjong a virágzás látán. A megvalósulás, a „most illet meg engem” szükséglete olyan finom képességgé alakul át, amellyel a kapcsolat minden parányi darabkáját meg lehet találni és megfigyelni, hogy a ciklusok hogyan működnek. Az erre képes férfi nem fél attól, hogy a vadság, az ismeretlen, a nem-szép szépségével lépjen kapcsolatba. És miközben mindezt tanulja és ezen munkálkodik, a legvalódibb ősi, zabolátlan szeretővé válik.

Hogyan tanulhatja meg mindezt egy férfi? Hogyan tanulhatja meg mindezt bárki? Úgy, hogy belső, nem az egóból jövő hangjára hallgatva közvetlen párbeszédbe bocsátkozik az Élet/Halál/Élet természettel. Úgy, hogy megtanul a szerelemre és a szeretetetre vonatkozó kérdéseket feltenni az Élet/Halál/Élet természetnek, s oda is figyel a válaszra. Ha mindezt végigcsináljuk, akkor nem vezet bennünket többé félre az a hátsó gondolatunkban megszólaló hang, amely néha azt mondja: „Ez butaság... Ezt az egészet csak kitaláltam”. Megtanuljuk meg sem hallani ezt a hangot és csak arra figyelünk, ami ezen túl hallatszik. Megtanuljuk követni azt, amit hallunk – mindazt, ami közelhúz bennünket az éber tudatosságához, az odaadó szeretethez, a lélek tiszta látásához.

Segít, ha naponta rendszeresen elvégezzük az Élet/Halál/Élet természet kibogozásának meditatív gyakorlatát. A halász egy rövid, egysoros dalocskát ismételtet, amely segíti a kibogozás műveletét. Ez a dal segíti a tudatot, segít a Csontváz Asszony kibogozásában. Nem tudjuk, mit énekel. Csak találgathatunk. Amikor ezt a műveletet végezzük, valami ilyesmit kellene dúdolgatnunk: „Mit ítélek ma halálra, hogy új életet teremtsék? Mi az, amiről tudom, hogy meg kell halnia, de még bizonytalankodom? Minek kell bennem meghalnia ahhoz, hogy szerethessek? Milyen nem-széptől félek? Mire használhatom ma a nem-szép erejét? Minek kellene ma meghalnia? Minek kell élnie? Milyen élet teremtetésétől félek? Ha most nem, mikor?”

Ha addig énekeljük a tudatosság dalát, amíg az igazság égetni kezd, akkor tüzet csiholunk a psziché sötétjében, amelynek fényénél megpillantjuk, mit csinálunk... mi az, amit valójában csinálunk, s nem pedig csak vágyunk arra, hogy megcsináljuk. Ez érzéseink kibogozása és ama megértés kezdete, hogy miért kell a szeretetet és az életet a csontok által élni.

Ahhoz, hogy szembenézzünk a Csontváz Asszonnyal, nem kell felvállalnunk a ragyogó hős szerepét, nem kell fegyveres harcot folytatnunk, nem kell életünket a vadonban kockára tenni. Csak azzal kell törődnünk, hogy kibogozzuk őt. Az Élet/Halál/Élet természet ismeretének ereje azokra vár, akik többet tesznek az eliramodásnál, akik túllépnek azon a vágyon, hogy biztonságban érezzék magukat.

Az ősi korok emberei, akik ezt az életről és halálról való tudást keresték,

ezt Értékes Gyöngyszemnek, Egyedülálló Kincsnek tekintették. A titkok fonalainak birtoklása és kibogozása a Sors és az Idő hatalmas tudását hozza magával, tudjuk, mikor jön el mindennek a maga ideje a göröngyös utakon döcögve és a sima utakon száguldv. Nincs ennél megtartóbb, táplálóbb, nagyobb erővel rendelkező tudás a szeretetről.

Ez vár arra a szerelmesre, aki képes a tűznél a Csontváz Asszony mellett ülni, aki addig szemléli őt, míg az érzés fel nem támad benne. Ez vár arra, aki megérinti azt, ami nem szép benne és aki gyöngéden bogozgatja Élet/Halál/Élet természetét.

A bizalom álma

A kapcsolatnak ebben a stádiumában a szerelmes az ártatlanságba tér vissza, abba az állapotba, amikor még mindig fél az érzelmi elemektől, amikor eltelik vágyakozással, reménnyel és álmokkal. Az ártatlanság nem azonos a naivitással. Van egy régi mondás az erdőlakók között: „A tudatlanság azt jelenti, hogy semmit sem tudunk és a jóhoz vonzódunk. Az ártatlanság azt jelenti, hogy mindent tudunk és mégis a jóhoz vonzódunk.”

Lássuk, meddig jutottunk mostanág. A halász-vadász felszínre hozta az Élet/Halál/Élet természetet. Akarata ellenére „üldözte” őt ez a természet. De szembe tudott vele nézni; megszánta összegubancolódott állapotát és megérintette. Mindennek következtében létrejöhetett a teljes participáció. Ezek pedig átalakuláshoz, szeretethez segítették.

Míg az alvás metaforája tudattalan állapotot is jelenthet, itt most a teremtés és a megújulás hordozója. Az alvás az újjászületés szimbóluma. A teremtés-mítoszokban a lélek álomba merül, miközben hosszabb-rövidebb idő alatt átalakulás megy végbe, mert az alvás alatt újjáteremtődünk, megújulunk.

...[az álom] mely a gondot kibogozza
S napi halál, bús robot fürdeje,
Dúlt szív balzsama s második fogásunk,
Főtáplálónk az élet asztalán.

Shakespeare: *Macbeth*, II, 2.
(Szabó Lőrinc fordítása)

Ha az ember álmában és ébredéskor megpillantaná a legedzettebb, a legkegyetlenebb, a legkönyörtelenebb embert, megláthatná benne a tiszta gyermeki lelket, a tiszta ártatlanságot. Álmunkban ismét visszakerülünk az édesség állapotába. Az alvásban újjászületünk. Ártatlan frissességben és új élettel telve rendeződnek újjá darabkáink.

A bölcs ártatlanság állapotába úgy nyerhetünk bebocsátást, hogy megszabadulunk a cinizmustól és a protekcionizmustól, és ismét abba a csodálkozó állapotba kerülünk, amely a nagyon fiatal és némely nagyon öreg ember sajátja. Ehhez a tudó és szerető lélek szemével, s nem a megvert kutya, az üldözött vagy a mohó teremtmény, a dühös, sebzett ember szemével kell a dolgokat nézni. Az ártatlanság állapota az alvásban újul meg. Sajnos sokan félredobják a takaróval együtt, amikor felébrednek. Jobb volna, ha magunkkal vinnénk az éber ártatlanságot és közel húznánk magunkhoz, hogy melegítsen.

Jóllehet az ebbe az állapotba való visszatérés kezdetén gyakran le kell tisztogatnunk elhomályosult nézeteinket, az évtizedek alatt megkérgesett, gondosan kiépített erődtítményeinket, de ha egyszer visszatérünk, nem kell többé, soha többé kutatni, a mélybe ásni miatta. Az éber ártatlansághoz való visszatérés nem követel erőfeszítést, mint például egy téglaoszlop átszállítása egyik helyről a másikra, hanem inkább nyugodt álldogálást igényel, hogy a szellem ránk találhasson. Azt mondják, az, amit keresünk, szintén keres bennünket, s ha nyugodtan fekszel vagy nyugodtan ülsz, rád talál. Régóta vár már rád. Ha megérkezik, ne mozdulj. Várj nyugodtan. Várd ki, mi történik.

Így közelíthetünk a Halál természetéhez, nem ravasz módon és fondorlatosan, hanem a szellem bizalmával. Az *ártatlanság* szót gyakran használják a tudatlan vagy egyszerű gondolkodású emberre. A szó gyökerei azonban a sérthetlenségre nyúlnak vissza. A spanyol nyelvben az *inocente* olyan személyt jelöl, aki megpróbál nem ártani a másoknak, sőt, *egyben* arra is képes, hogy sérüléseit vagy sebeit gyógyítsa.

Gyakran *La Inocenta* a neve a *curandera* gyógyítónak, aki mások sebeit vagy sérüléseit gyógyítja. Ha valaki ártatlan, az azt jelenti, hogy képes meglátni a bajt és gyógyírt találni rá. Ez az ártatlanság mögött húzódó erőteljes jelentésmező. Nem csak olyan magatartást jelöl, amelynek értelmében az ember elkerüli, hogy sérelmet okozzon másoknak vagy önmagának, de arra is képes, hogy gyógyítson és rendbehozza önmagát (vagy másokat). Gondoljuk csak meg. Micsoda adomány ez a szeretet ciklusai számára!

Az ártatlan alvás metaforája értelmében a halász eléggé megbízik az Élet/Halál/Élet természetben ahhoz, hogy jelenlétében elpihenjen és új életre keljen. Olyan átalakulásba lép be, amely elviszi őt a mélyebb megértéshez, az érettség magasabb fokára. Amikor a szerelmesek ebbe az állapotba jutnak, megadják magukat a bennük rejlő erőknél, a bizalommal, a hittel és az ártatlanság hatalmával rendelkező erőknél. E szellemi álom során a szerető ember abban bíz, hogy a lélek munkája beteljesedik benne, s minden úgy lesz, ahogyan lennie kell. Ez a bölcs, s nem a gyanakvó ember alvása.

Van olyan valódi gyanakvás, amelyet veszély közeledtén érzünk, és van alaptalan gyanakvás is, amit az érez, akit korábban egyszer már megsebeztek. Ez utóbbi készíteti a férfiakat arra, hogy sértődékenyek legyenek vagy érdektelenséget mutassanak akkor is, amikor úgy érzik, melegséget és gondoskodást szeretnének kifejezni. Akik félnek, hogy „rászedik” vagy „törbe csalják” őket – vagy akik nagy hangon bizonygatják újra és újra, hogy „szabadok” akarnak maradni –, nos ők azok, akik hagyják az aranyat kicsúszni a kezeik közül.

Sokszor hallottam már, hogy egy férfi azt mondja, van egy „jó asszonya”, aki szerelmes belé és ő is az asszonyba, de egyszerűen nem tudja magát eléggé „elengedni” ahhoz, hogy megtudja valódi érzéseit. Az ilyen személy számára az a fordulópont, amikor lehetővé teszi a saját maga számára, hogy szeressen, „jöllehet” ... jóllehet gyöttrődik néha, jóllehet ideges, jóllehet korábban már megsérült, jóllehet fél az ismeretlentől.

Van úgy, hogy nem lehet szavakkal bátorítani valakit. Az embernek néha egyszerűen csak ugrania kell. Kell lennie egy olyan pontnak minden férfi életében, amikor bizalommal rábízza magát a szerelemre, bárhová vigye is, amikor jobban fél attól, hogy egy psziché száraz, töredezett folyómedrében esik csapdába, mint attól, hogy buja, ám feltérképezetlen területre kerül. Ha túlzásba vesszük az élet irányítását, akkor egyre kevesebb irányítandó élet marad.

Az ártatlanságnak ebben a stádiumában a halász újra fiatal lélekke válik, mert álmában sértetlen és nincs emlékképe arról, hogy mi volt tegnap vagy még előbb. Álmában nem harcol területért vagy pozícióért. Álmában megújul.

A férfi-pszichén belül van egy teremtmény, egy meg nem sebzett férfi, aki hisz a jóban, akinek nincsenek kétségei az életet illetően, aki nem csupán bölcs, de meghalni sem fél. Van, aki ezt a harcos-énnel azonosítja. Ez azonban nem az. Ez a spirituális-én, méghozzá fiatal, aki a gyötrelmek, a sebek és a száműzetések ellenére tovább szeret, mert a szeretet a maga módján, gyógyítja és erősíti az ént.

Nők tanúskodnak arról, hogy látták, amint ez a lény egy férfinban rejtőzött, anélkül, hogy a férfi tudott volna róla. Hihetetlenül félelmetes a fiatal szellem azon képessége, hogy a gyógyító erőt saját pszichéjében érvényesítse. Bizalma nem azon alapul, hogy szerelmese nem sebz meg, hanem azon, hogy bármi rajta esett seb begyógyítható, hogy új élet követi a régit. Abban bíz, hogy mindebben mélyebb értelem rejtőzik, hogy még a látszólag jelentéktelen események sem értelmetlenek, hogy az ember életében minden – a rongyos, a csorba, az eleven és a felszárnyaló –, minden az élet energiáját táplálja.

Azt is el kell mondanunk, hogy amikor a férfi szabadabbá válik és köze-

lebb kerül a Csontváz Asszonyhoz, kedvesét gyakran tölti el a félelem és neki magának is el kell végeznie a kibogozás és a megfigyelés munkáját, törődnie kell az ártatlanságot visszahozó alvással, meg kell tanulnia bízni az Élet/Halál/Élet természetben. Amikor mindkettőjük beavatása befejeződött, akkor közösen birtokolják azt az erőt, amely bármilyen sebet begyógyít, bármilyen fájdalmat túléli.

Van úgy, hogy az ember fél a másik jelenlétében „elaludni”, nem mer visszatérni a pszichikai ártatlansághoz, vagy attól tart, hogy a másik félrevezeti. Az ilyen emberek mindenféle okokat vetítenek a másikra, és egyszerűen nem bíznak önmagukban. Mégsem kedvesük az, akiben nem bíznak. Az Élet/Halál/Élet természettel nem néztek még szembe. Ebben kell megbízniuk. Az Élet/Halál/Élet természet a legzabolátlanabb formájában is olyan egyszerű, mint az alvásban jelentkező könnyed kilégzés (befejezés) és belégzés (kezdet). Egyetlen dologban kell bízni; abban, hogy ahol van befejezés, ott mindig van új kezdet is.

Ha szerencsések vagyunk, mindez úgy történik, hogy azért merülünk alá a bizalomban, mert a kimerültségtől engedünk húzásának. Ennél meredekebb út az, ha szándékosan belevetjük magunkat a bizalom lelkiállapotába – szándékosan eltávolítunk minden feltételt, megszűnik minden „ha” és minden „csak”. Rendszerint azonban nincs értelme addig várni, amíg elég erősnek érezzük magunkat a bizalomhoz, mert az a nap soha nem jön el. Így tehát megkockáztatjuk, hogy helytelen mindaz, amit az Élet/Halál/Élet természetről eddig tanítottak nekünk, és ösztöneink a helyesek.

A szerelem burjánzása kedvéért a társnak abban kell bíznia, hogy bármi jön is, átalakítható. Lehetővé kell tennie önmaga számára, hogy abba az alvásba merüljön, amely az embert bölcs ártatlanságba vezet vissza, ami, ahogy annak lennie kell, megteremti és újrateremti az Élet/Halál/Élet tapasztalat mélyebb, tekervényes útjait.

A könnyecsepp adománya

Miközben a halász alszik, szeme sarkában megjelenik egy könnyecsepp. A Csontváz Asszony megpillantja, szomjúság tör rá és ügyetlenül odakúszik a halászhoz, hogy szomját csillapítsa. Miről álmodhatott vajon, kérdezhetnénk, ami ekkora könnyecseppet csalt szemébe?

A könnyecseppek teremtő erőt hordoznak. A mítoszokban a könnyhullatás hatalmas teremtmőmunkát és szívnek kedves találkozást idéz elő. A gyógyfűvekkel kapcsolatos népi hagyományban könnyecseppeket használnak kötőanyagként, az alkotóelemek megerősítésére, gondolatok egyesítésére, lelkek összekapcsolására. A mesékben a könnyek elriasztják a rablókat vagy meg-

árasztják a folyókat. A szereplők könnycseppeket hintenek szét, amikor a szellemeket hívják. Ha a testre öntik, a könny begyógyítja a sebet és helyreállítja a látást. A könnycseppet megérintő asszony fogan.

Amikor az ember idáig merészkedik az Élet/Halál/Élet természetével való kapcsolatban, akkor a könny az önmagáért és a másikért hullatott könnycseppé válik, amelyben szenvedély és együttérzés keveredik. Ezt a könnyet a legnehezebb hullatni, különösen a férfiak és bizonyosfajta „kemény” nők számára.

A szenvedély és az együttérzés könnye a leggyakrabban a kincs véletlen megeléje, a félelmetes hajsza, a kibogozás után hull – mert ezek együttese idézi elő a kimerültséget, a védekezés meggyengülését, az önmagunkkal való szembesülést, a csontokig való lemeztelenítést, a tudás és a megkönnyebbülés utáni vágyat. Ezek teszik lehetővé, hogy a lélek bepillant abba, amit igazán akar, és mind a veszteség, mind a szerelem miatt sír.

A Csontváz Asszonnyal együtt ez a könnycsepp, a férfinak ez az érzése is a felszínre kerül. Ez tanít mind önmagunk, mind a másik szeretetére. Megszabadulva a nappali világ minden tövisétől, horgától és késétől, a férfi magához vonzza a Csontváz Asszonyt, aki lefekszik mellé, s legmélyebb érzéséből táplálkozik és iszik. Új formájában a férfi képes a másik szomját csillapítani.

A férfi sírása a nő kísértetét idézi meg – a pszichikus világ messzeségéből érkező gondolatok és erők egyesülnek könnye melegénél. A teremtményként szolgáló víz szimbólumának története hosszú és változatos. A tavasz könnyeső formájában érkezik. Az alsó világba könnyzuhatagon át vezet az út. A könny, ha érző szív figyel fel rá, hívogató kiáltás. Ilyen a halász könnye is, és az asszony egyre közelebb húzódik hozzá. A férfi könnye nélkül ő csak csontok halmaza maradna. Könny nélkül a férfi sosem ébredne szerelemre.

Az álmodó könnye akkor indul meg, amikor a leendő szerelmes megengedi önmagának, hogy érezzen és hogy bekötözze tulajdon sebeit, amikor nem fordul el annak az önpusztításnak láttán, amelyet ő maga okozott az én jóságába vetett hit elvesztésével, amikor úgy érzi, hogy elszakadt az Élet/Halál/Élet természet tápláló és új életre serkentő ciklusától. Ekkor sír, mert érzi magányát, átható honvágyát az után a pszichikus táj után, az után az ősi tudás után.

Ez a gyógyuló férfi, az egyre jobban értő férfi. Felvállalja a gyógyír készítését, a „kitörölt másik” táplálásának feladatát. Könnyeinek át teremtésbe kezd.

Nem elég szeretni a másikat, nem elég az, hogy „nem vagyok akadály” a másik életében. Nem elég „támaszként” szolgálni és „jelen lenni” és hasonló. A cél az, hogy megismerjük az élet és a halál útjait saját életünkben is és

általában is. A megismerés egyetlen útja pedig a férfi számára az, hogy a Csontváz Asszony csontjainak iskolájába jár. Ő a mély érzés egyetlen jelére vár, arra, hogy egyetlen könnycsepp kimondja: „Elismerem a sebet”.

Ez a beismerés táplálja az Élet/Halál/Élet természetet, előteremti a kötést és a férfi mély tudása kezd kialakulni. Mindannyian elkövettük már azt a hibát, hogy úgy gondoltuk, valaki más lehet a gyógyítónk, lelkesítőnk, lényünk kitöltője. Sok időbe beletelik, mire rájövünk, hogy ez nem így van, főleg azért nem, mert mutogatjuk sebeinket ahelyett, hogy belül kezelnénk.

Egy nő valószínűleg semmit sem akar egy férfitől jobban, mint azt, hogy elhalványítsa tulajdon projekcióit és szembenézzon saját sébével. Amikor a férfi szembenéz sébével, a könny természetes módon megjelenik, és tisztábbá, erősebbé válik külső és belső hűsége. Önmaga gyógyítójává válik; nem magányos többé legbensőbb önmaga számára. Nem a nőtől várja ezután fájdalma csillapítását.

Ezt nagyon jól írja le a görög mitológia egyik története. Philoktétész örököül kapja Héraklész csodás íját és nyílveesszőit. Egy csata során Philoktétész lába megsebesül. A seb nem gyógyul, sőt annyira bűzlik, s Philoktétész fájdalomkiáltásai olyan borzalmasak, hogy társai Lemnosz szigetén hagyják, hogy ott pusztuljon el.

Philoktétész úgy menekül meg nagy nehezen az éhhaláltól, hogy Héraklész nyilaival apró vadakat ejt. A seb azonban egyre jobban gennyed, s a bűz egyre áthatóbbá válik, olyannyira, hogy a hajósok messze elkerülik a szigetet. Néhányan azonban arra szövetkeznek, hogy a bűz ellenére oda-merészkednek és ellopják Philoktétész csodás íját és nyilait.

Sorsot húznak, s a legfiatalabb kapja a feladatot. Az idősebbek arra biztatják, hogy gyors legyen, s az éjszaka leple alatt hajtsa végre tettét. A fiatalember csónakba száll. A szél azonban egyre áthatóbb szagot hoz, mire a férfinak tengervízbe mártott ruhadarabbal kell arcát beburkolnia, hogy elviselje. Füleit azonban semmi sem védte Philoktétész rettenetes kiáltásaitól.

A hold felhőkbe burkolózott. Ez jó, gondolta, miközben csónakját partra húzta, s a gyötrődő Philoktétészhez kúszott. Amint azonban az íjért és a nyilakért nyúlt, a hold hirtelen a haldokló öregember elkínzott arcára vetette sugarait. Ekkor a fiatalembert valami – nem tudta, mi – hirtelen könnyekre indította. Együttérzés és könyörület szállta meg.

Nem lopta el az öreg ember íját és nyilait, hanem ott maradt vele, kitisztította és bekötözte sebet, etette, tisztán tartotta, tüzet rakott neki, és addig ápolta, míg Trójába nem vihette, ahol Aszklépiosz, a gyógyító félisten meggyógyította.

Az együttérzés könnye a bűzlő seb láttán fakadt. Ez a seb minden ember esetében más és más formájú, s más és más az eredete. Van, akinek eseté-

ben azt jelenti, hogy egy életen át küzdötte fel magát a hegy oldalán – s csak későn vette észre, hogy nem jó hegyet mászott meg. Van, akinél a sebet a gyermekkori rossz bánásmód megoldatlan és orvosolatlan problémái okozzák.

Mások számára az élet vagy a szerelem fájdalmas veszteségei jelentkeznek ilyen formában. Ismertem egy fiatalembert, akit első szerelmében ért veszteség és senkitől nem kapott segítséget, nem tudta, hogyan gyógyuljon ki belőle. Éveken át járt-kelt megtörve és színelve, hogy nem is sebzett. Egy másik férfi újonc volt egy futballcsapatban. Egy véletlen folytán lába súlyosan megsérült, s így álmai egyetlen nap alatt semmivé váltak. A bűzlő sebet nem csupán a tragédia, nem csupán a sérülés okozta, hanem az is, hogy az egyetlen gyógymódot húsz éven át a keserűségben, az alkoholizmusban, a tivornyázásban kereste. Messziről érezni, ha egy férfinak hasonló sebei vannak. Nincs olyan asszony, olyan szerelem, olyan ápolás, ami ezt meggyógyítaná, csakis az segít, ha önmaga állapotával szemben ébred fel a megsebzett ember szánalma.

Amikor a férfi könnyet hullat, ráébred fájdalmára, ha megérinti, tudja, hogy vele van. Meglátja, milyen védekező életet élt a seb miatt. Meglátja, mit mulasztott az életből miatta. Látja, hogyan bénította meg az élet, önmaga és egy másik lény iránti szeretetét.

A mesékben a könnyek megváltoztatják az embert, arra emlékeztetik, ami fontos és ezáltal megmentik életét. A sírást és az egyesülést csak a kemény szív akadályozza. Van egy szúfi mondás vagy inkább fohász, amelyben a szív megtöréséért imádkoznak Istenhez: „Törd össze szívemet, hogy új hely jöjjön létre a Határtalan Szeretet számára.”

A gyengédség benső érzése indítja a halászt arra, hogy kibogozza a Csontváz Asszonyt, s ez lehetővé teszi számára, hogy más, elfeledett vágyakozások ébredjenek fel benne, hogy feltámassza önmaga iránt érzett szánalmát. Mivel az ártatlanság állapotába jutott, azaz úgy gondolja, minden lehetséges, nem fél kimondani lelke vágyait. Nem fél bármit kívánni, mert hiszi, hogy teljesülnek vágyai. Nagy megkönnyebbülés számára, hogy hisz lelke telítődésében. Amikor a halász kisírja igaz érzését, elősegíti az Élet/Halál/Élet természettel való egyesülést.

Könnye hozzá vonzza a Csontváz Asszonyt; szomjat ébreszt benne, feléleszti a további participáció iránti vágyát. A könnyek, mint a mesében, hozzánk vonzzák, kijavítják a dolgokat, felénk nyújtják a hiányzó részt vagy darabkát. Az *aranyzuhatag* című afrikai mesében egy varázsló úgy rejt el egy szökött rabszolgányt, hogy sok sírással vízesést hoz létre, amely mögé a lány elbújhat. A *Csontcsörgés* című afrikai mesében úgy idézik meg a halott gyógyítók lelkeit, hogy gyermekkönnyeket hintenek a földre. Mindezek újra és újra emlékezetünkbe idézik e nagy érzés hatalmát. Húzóerő

van a könnyekben, a könnyecseppben pedig utunkat irányító képek formálódnak. A könnyek nemcsak az érzést fejezik ki, hanem olyan lencséként is szolgálnak, amelyeken át más látásmódhoz jutunk.

A mesebeli halász hagyja, hogy eltörjön a szíve – nem összetörik, hanem kinyílik. Nem a *teta*, az anyatej az, amire vágyik; nem a haszon, a hatalom, a hírnév vagy a szexualitás szeretetét akarja. Olyan szeretet ér el így hozzá, amit mindig is magában hordozott, de sosem vetett vele számot.

A férfi lelke elmélyül és letisztul e kapcsolat megértésével. Kicsordul a könny. Az asszony iszik belőle. A férfinban most valami kifejlődik és újjászületik; hatalmas, óceányi méretű szív kel életre, amit a nőnek adhat.

A szerelem későbbi szakaszai

Dobolunk a szíven és énekelünk

Azt mondják, a dob bőre meghatározza, kit és mit hívunk vele életre. A hiedelem szerint bizonyos dobok olyan utazásra vivő eszközök, amelyek más és más különös helyre szállítják a dobolót és a hallgatókat (akiket a mesemondó-hagyomány „utasoknak” is nevez). Másfajta dobok másfajta hatalmat testesítenek meg.

Az emberi csontból készült dobok a holtakat hívják. Bizonyos állatok bőréből készült dobok az állatok szellemeit idézik meg. A különösen szép dobok a Szépséget hívják. A csengettyűkkel ellátott dobok a gyermekszellemeket és az időjárást hívják. A mély hangú dobok azokat a szellemeket idézik meg, akik ezt a hangot hallják meg. A magas hangú dobok azokat, akik ezt figyelik, és így tovább.

Ha a szíven dobolunk, az emberi szívről gondoskodó szellemeket hívjuk. A szív a lényegét szimbolizálja. A szív azon kevés létfontosságú emberi (és állati) szervek egyike, amelyek nélkül nincs élet. Ha eltávolítunk egy vesét, az ember tovább él. Ha elveszítjük mindkét lábunkat, epehólyagunkat, egyik tüdőnket, egyik karunkat, lépünk; attól még tovább élünk – valószínűleg nem túl jól, de mégis folytatódik az élet. Ha megszüntetünk néhány agyfunkciót, az ember tovább él. De vegyük csak el a szívet; az élet azonnal megszűnik.

A szív pszichológiai és fiziológiai központ. Az istenek embereknek szóló tanítása, a hindu *Tantra* szerint a szív az *Anahata csakra*, az az idegközpont, amely egy másik ember, önmagunk, a föld, az Isten iránti érzéseinket foglalja magában. A szív tesz bennünket képessé arra, hogy gyermeki szeretettel szeressünk: odaadón, fenntartások nélkül, mentesen minden gúnytól, alábecsüléstől vagy előnyben részesítésektől.

Amikor a Csontváz Asszony a halász szívére dobol, az egész psziché központi motorját, azt az egyetlen dolgot tartja kezében, ami fontos, ami tiszta és ártatlan érzés létrehozására képes. Sokan mondják, hogy az értelem gondolkodik és teremti. Ez a mese mást tanít, azt, hogy a szív gondolkodik és gyűjti össze a molekulákat, az atomokat, az érzéseket, a vágyakat és minden mást, amik a Csontváz Asszony teremtését beteljesítik.

A mese a következő ígéretet hordozza: engeddd, hogy a Csontváz Asszony kézzelfoghatóbbá váljon életedben, s ő cserében kitágítja életedet. Ha kiszabadítjuk összebogozódott és félreértett állapotából, ha tanító és szerető lénynek ismerjük el, akkor szövetségesünk és társunkká válik.

Amikor újjáteremtéshez, új élethez, az Élet/Halál/Élet erőihez adjuk szívünket, akkor alászállunk az érzések birodalmába. Ez nehéz lehet, különösen, ha csalódás és bánat okozta sebeink vannak. De dobolnunk kell, étellel kell telítenünk a Csontváz Asszonyt ahhoz, hogy annak közelébe kerüljünk, aki mindig is közel volt hozzánk.

Amikor egy férfi teljes szívét adja, csodálatos erővé válik – inspiráló lesz, olyan szerepet kap, amit korábban csakis a nőknek tulajdonítottak. Amikor a Csontváz Asszony vele alszik, a férfi termékenyvé válik, maszkulin természetét női erők járák át. Új élet és szükséges halálok magvait hordozza. Önmagában is és a körülötte élőkben is új folyamatokat hív életre.

Láttam ezt másokban is és önmagamban is az évek során. Megrázó élmény, ha az ember valami értékeset hoz létre azáltal, hogy kedvese hisz benne, hogy szívéből jövő érzéssel támogatja munkánkat, terveinket, elképzeléseinket. Csodálatos dolog ez. És nem korlátozódik szerelmesünkre: igaz mindenkire, aki mély érzésekkel, szívből jövően támogat bennünket.

Ha tehát egy férfi összefonódik az Élet/Halál/Élet természettel, az végül tucatnyi ötlettel, életervvel és helyzettel, páratlan zenével, színekkel és képekkel látja el – mert az Élet/Halál/Élet természet, a Természeti Asszony archetípusa rendelkezik mindazzal, ami valaha volt és ami valaha is lesz. Amikor teremti, amikor húst énekel csontjaira, akkor az a személy, akinek szívére dobol, érzi ezt és ő maga is túlradó teremtő erővel telik el.

A dobolás és az éneklés szimbólumán át a történet egyben a pszichéből eredő kettős hatalmat is megmutatja. A mítoszokban az ének sebeket tud gyógyítani és közelebb csábítja a vadakat. Embereket lehet megidézni nevük éneklésével. Enyhül a fájdalom, a mágikus lehelet feltámasztja a testet. Halottak jelennek meg vagy kelnek új életre a dal hallatán.

Olvashatjuk, hogy a teremtés munkáját hangosan kimondott, a lehetetlennel érkező szó vagy hang kísérte. E hallható szavak kimondója talán nem

is tudta vagy értette jelentésüket. Az éneklésről azt tartják, hogy titokzatos forrásból ered, olyanból, amely bölcsességgel hatja át az egész teremtet, minden állatot és embert, a fákat, a növényeket, és mindent és mindenkit, aki hallja. A mesemondók azt tartják, hogy aminek „nedve” van, az énekel.

A teremtés himnusza pszichikus változást idéz elő. Ennek óriási hagyománya van: léteznek szerelemkeltő dalok Izlandon és Wichitában, s a micmacok körében. Írországban mágikus erőket hívnak mágikus énekekkel. Egy izlandi történet szerint egy ember magas jégfalról zuhan alá, s egyik végtagja eltörik, de az éneklés begyógyítja a sebet.

Szinte minden kultúrában fellelhető az a mozzanat, hogy a teremtés során az istenek dalokat adnak az embereknek, mondván, hogy bármikor eléneklik őket, az istenek visszajönnek hozzájuk, s hogy a dalok teremtik elő mindazt, amire az embereknek szükségük van, s alakítják át vagy újízik el azt, ami felesleges. Ekképpen az ének ajándékozása olyan együttérző cselekedet, amely azzal a lehetőséggel ruházza fel az embereket, hogy maguk közé hívják az isteneket és a hatalmas erőket. Az ének, ez a különleges nyelv, sokkal jobban tudja ezt elvégezni, mint a beszédhang.

A dob is és az ének is rendkívüli tudatállapotot hoz létre; a transz, az imádkozás állapotát. Embereknél is, állatoknál is előfordul, hogy a hang megváltoztatja tudatukat. Bizonyos hangok, mint például a csöpögő csap vagy az autóduda hangja idegessé, sőt, dühössé teheti az embert. Más hangok, mint például az óceán mormolása vagy a fák között susogó szél, jó érzéssel töltenek el bennünket. A tompa hangok – mint a lépteké – negatív feszültséget ébresztenek a kígyóban. A lágy ének azonban akár táncra is serkentheti.

A *pneuma* (lélegzet) szó a *psziché* szóval közös eredetű; mindkettő a lélekkel áll kapcsolatban. Amikor tehát egy mesében vagy egy mítoszban ének hangzik fel, tudjuk, hogy az emberek az isteneket hívják, hogy bölcsességüket és hatalmukat a mesében szereplő dologba leheljék. Olyankor tudjuk, hogy munkába kezdenek a szellemi világ erői, s buzgón lelket készítenek.

Az éneklés és a szíven dobolás, ez a két misztikus cselekedet tehát a psziché ritkán használt, ritkán látott rétegeit ébreszti fel. A felettünk végigsöprő lélegzet megnyit bizonyos réseket, feléleszt néhány egyébként megközelíthetetlen képességet. Lehetetlenség minden egyes embernek előre megmondani, hogy mit hív elő az éneklés, mit idéz meg a dobolás, mert ilyenkor rendkívül váratlan és különös rések nyílnak meg a participáció résztvevőjében. Annyit mindenesetre megmondhatunk, hogy bármi keljen is életre, mindenképpen numinózus és bámulatra méltó lesz.

A test és a lélek tánca

A nők, testük révén, nagyon közel élnek az Élet/Halál/Élet természetéhez. Amikor ösztöneik helyes útján járnak, akkor születnek a szeretetre, a teremtésre, a hitre, a vágyra irányuló gondolataik és impulzusaik, velük időznek, elhalványulnak, meghalnak, majd újrászületnek. Azt is mondhatnánk, hogy a nők tudatosan vagy tudattalanul életük minden holdciklusa során használják ezt a tudást. Van, akinek az égen látható hold szabja meg a ciklusok rendjét és van, akinek a pszichéjében lakó Csontváz Asszony.

Húsából és lelkéből, s a hasüregében lévő vörös edény telítődéséből és kiürüléséből egy nő fizikailag, emocionálisan és szellemileg is érti, hogy a tetőpontok elhalványulnak és elenyésznek, s ami belőlük marad, az váratlan formákban és ihletett módokon születik újjá, de csakis azért, hogy aztán visszahulljon a semmibe, amiből teljes dicsőséggel feltámadhat. Láthatjuk, hogy a Csontváz Asszony ciklusai a nő egész lényét behálózzák. Nem is lehet másképp.

Azok a férfiak, akik éppen az Élet/Halál/Élet természet elől futnak, félnek az ilyen asszonyoktól, mert érzik, hogy a Csontváz Asszony természetes szövetségei. De nem volt ez mindig így. A Csontváz Asszony szimbóluma olyan korból maradt ránk, amikor sokat tudtak a halálról, erről a rituális átformálóról; amikor a Halál Úrnőt közeli rokonként fogadták, úgy ahogy nővérüket, fivérüket, apjukat, anyjukat vagy kedvesüket. A női ábrázolásokban a Halál Asszony, a Halál Anya vagy a Halál Leány mindig a sors hordozójának, ciklusok szerint munkálkodó készítőnek, aratónak, anyának, folyók elterelőjének, újrateremtőnek számított.

Az, aki az Élet/Halál/Élet természet elől fut, nem tágit attól a gondolatától, hogy a szerelem csak ajándék. Ám a szerelem kiteljesedett formájában halálok és újjászületések sorozata. A szenvedély meghal, majd visszatér. A fájdalom elillan, de máskor újra megjelenik. Szeretni azt jelenti, hogy átölelünk, vagy ha kell, kibírunk sok-sok befejezést és sok-sok kezdetet – egyetlen kapcsolaton belül.

A folyamatot az teszi bonyolulttá, hogy túlcivilizált kultúránk nehezen tűri a transzformatív erőket. De lehet az Élet/Halál/Élet természetet más, jobb módon is átkarolni. Ez a jelenség szerte a világon, noha más és más néven, az *un baile con La Muerte*, a Halállal járt tánc; a Halál a táncos és az Élet a partnere.

Fönn, a Nagy-tavaknál, ahol még mindig élnek a Biblia nyelvén beszélő emberek, Mrs. Arlen Scheffeletről hallottam a *Dead Bolt* című mesét, amelyben egy asszony egy Halál nevű utazót lát vendégül tüze mellett. Az öreg-asszony nem fél. Számára a Halál éppúgy életadó, mint halálosztó. Tudja, hogy a Halál hozza a könnyeket és a nevetést is.

Szívesen látja a Halált kemencéje mellett és elmondja neki, hogy mindig is szerette, amikor „megérett a termés és amikor terméketlenek maradtak a földek, amikor megszülettek a gyermekek és amikor meghaltak”. Elmondja neki, hogy jól ismeri és barátjának tekinti: „Sok sírást és sok táncos vigasságot okozál nékem Halál. Fogj bele most is a táncba! Tudom a lépéseket.”

Ha szeretünk, amikor szeretnünk kell, *bailamos con La Muerte*, a Halállal táncolunk. Hömpölyög az ár, majd elapad, elevenszülés és vetélés váltja egymást, mégis, valami új mindig megszületik. Szeretni azt jelenti, megtanuljuk a lépéseket. A szerelem maga a tánc.

Energia, érzés, közelség, magány, vágyakozás és közöny, mind, mind viszonylag szorosan zárt ciklusok szerint emelkedik és süllyed. Az ember közelség utáni és elszigeteltség utáni vágya feltámad és elapad. Az Élet/Halál/Élet természet nemcsak ezt a táncot tanítja meg nekünk, hanem azt is, hogy a gyengélkedésre a megoldás mindig annak ellentéte; az unalom gyógyszere tehát a cselekvés, a magányé a közelség, a görcösségé a magány.

Ha az ember nem ismeri ezt a táncot, akkor hajlamos arra, hogy a nyugalmi időszakokban az új és személyes cselekvés iránti szükségletét a túlzott pénzköltésben, a veszélyekbe sodródásban, a nyaktörő mutatóványokat igénylő választásokban, új kedves keresésében fejezze ki. Ez mesterkelt vagy ostoba megoldás. Azok tesznek így, akik nem tudják, amit tudhatnának.

Kezdetben mindannyian úgy hisszük, hogy legyőzhetjük az Élet/Halál/Élet természet halál-aspektusát. Az a helyzet, hogy ezt nem lehet. Végig a nyomunkban van, ugrabugrál, hánykódik mögöttünk, követ bennünket egyenesen a házunkba, egyenesen a tudatunkba. Ha máskor nem, hát akkor ismerjük meg ezt a sötétebb természetet, amikor rájövünk, hogy a világ nem egy kifogástalanul szép hely, hogy vannak elszalasztott lehetőségek, hogy az alkalmak hivatlanul köszöntenek ránk, hogy az Élet/Halál/Élet ciklusok annak ellenére érvényesülnek, hogy akarjuk-e ezt vagy nem. Ha azonban úgy élünk, ahogyan lélegzünk, beszívjuk és kiengedjük a levegőt, akkor nem kerülhetünk bajba.

A mesében két átalakulás zajlik le: az egyik a halász-vadászé, a másik a Csontváz Asszonyé. Mai szóhasználatlaltal élve a vadász átalakulása valami ilyesmi módon történik: kezdetben ő egy tudattalan vadász. „Helló, csak én vagyok. Halászgatok, a magam dolgával foglalkozom.” Azután rémült, menekülő vadásszá válik. „Micsoda? Engem akarsz? Ó, azt hiszem, most mennem kell.” Most újra elgondolkodik és elkezd érzéseit kibogozni, s talál egy hozzá (a nőhöz) vezető utat. „Úgy érzem, lelkem hozzád vonzódik. Ki vagy te valójában, miből épülsz fel?”

Aztán alszik. „Bízom benned. Hajlandó vagyok ártatlanságomat feltár-

ni." És kicsordul mély érzésének könnye, s ezzel táplálja a másikat. „Régóta várok rád.” Szívét adja, hogy a másik kiteljesedjen. „Tessék, vedd a szívem és kelj életre életemben.” Ekképp a vadász-halász szerelmet kap cserébe. Ez a szeretni tanuló személy tipikus transzformációja.

A Csontváz Asszony átalakulása némiképp eltérő pályán zajlik. Élet/Halál/Élet természetként már hozzászokott, hogy az emberekkel való kapcsolata rendszerint azután megszakad, hogy valakinek a horgára akad. Nem csoda, hogy bőséges áldását árasztja azokra, akik végigjárják vele a hosszú utat, mert azt szokta meg, hogy az emberek gyorsan elvágják a zsinórt és a partra menekülnek.

Kezdetben eldobják őt és magára hagyják. Aztán véletlenül olyasvalaki fogja ki, aki fél tőle. Mozdulatlanágából kezd visszatérni az életbe; eszik, iszik annak jóvoltából, aki kiemelte, átalakul a férfi szívének erejétől, attól, hogy szembe mert vele nézni. Csontvázból élő teremtménnyé alakul. Szereti őt a férfi, s ő is a férfit. Erőt adnak egymásnak. Ő, a természet hatalmas kereke, s a férfi, az emberi lény, most harmóniában élnek egymással.

Látjuk a történetben, hogy mit követel a halál-erő a szeretettől. Könnyét – érzését – és szívét követeli. Azt követeli meg, hogy szeressék. Az Élet/Halál/Élet természet azt követeli a szerelmesektől, hogy ezzel a természettel egyenesen szembenézzenek, hogy ne sápadjanak és ne színleljenek előtte, hogy egymás iránti kötelezettségük sokkal több legyen „együtt-létnél”, hogy szeretetük a tanulás és az erő összefonódásán alapuljon, hogy találkozzanak ezzel a természettel, hogy szeressék és együtt járják vele a táncot.

A Csontváz Asszony friss, buja testet énekel magának. Ez a test minden módon betölti szerepét; nem azonos a némely kultúrákban eszményített női test egyes részeivel és elemeivel, inkább teljes asszonyi testet jelent, olyat, amely csecsemőket tud táplálni, szerelmeskedni tud, táncol és énekel, életet ad, s anélkül ontja vérét, hogy meghalna.

A hús megéneklése szintén gyakori népmesei motívum. Vannak olyan afrikai, pápua, zsidó, spanyol és inuit történetek, amelyekben csontokból emberi alakok lesznek. A nahuatl *Contlique* az alvilág halottainak csontjából hívja életre a felnőtt embereket. A tlingit sámán leéneklí szerelmeséről a ruhát. A mesékben, szerte a világon, varázslatos hatása van az éneklésnek. Az éneklés növekedést hoz.

Mindenütt léteznek olyan tündéralakok, nimfák és óriásasszonyok, akik hatalmas melleiket vállukon át tudják vetni. Skandináviában, a kelta hagyományban, a sarkvidék történeteiben vannak testüket kívánság szerint teremtő asszonyalakok.

A mi történetünkben azt látjuk, hogy a test odaadása a szerelem utolsó stádiuma. Úgy van, ahogy lennie kell. Jobb, ha először az Élet/Halál/Élet

természet első szakaszaival találkozunk, s a kimondottan testi tapasztalatot csak ezután szerezzük meg. Óva intem a nőket attól, hogy olyan szerelmezt válasszanak, aki a véletlen „kihalászás” után a test odaadását kéri. Mert az utolsó stádium már gondoskodik magáról, a testek egybeolvadása a maga idejében következik be.

Ha az egyesülés a test-fázissal kezdődik, az Élet/Halál/Élet természettel való szembenézés későbbre halasztható... bár így sokkal nagyobb eltökéltséget kíván. Nehezebb lesz így a munka, mert az öröm-egőt el kell vonszolni az érzéki élvezettől, hogy az alapozó munkálatok elkezdődhessenek. Manawee történetének kiskutyája bizonyítja, milyen nehéz a választott ösvényre emlékezni, ha élvezetek csábítanak minduntalan.

A szerelemben tehát egyesül a lélegzet és a hús, a szellem és az anyag; az egyik összeillik a másikkal. Mesénkben a halandó és a halhatatlan egyesül, és ez is igaz a tartós kapcsolatra. Van egy halhatatlan, lelket a lélekhez fűző kapcsolat, amelyet lehetetlen leírni vagy meghatározni, ám ezt mélyen megéljük. Egy csodálatos indiai mesében egy halandó ember azért üti a dob, hogy a tündérek Indra istennő előtt táncoljanak. E tettéért cserébe tündérfeleséget kap. Van a szerelem-kapcsolatban is valami hasonló: jutalom-ban részesül az a férfi, aki hajlandó együttműködő kapcsolatra lépni a női psziché számára misztikus birodalmával.

Történetünk végén a halász olyan közel kerül az Élet/Halál/Élet természetéhez, hogy összefonódik lehetetlünk, egymáshoz ér bőrük. Ennek jelentése minden férfi számára más és más. Az is egészen egyedi, hogy ki-ki hogyan éli meg e kapcsolat mélyülését. Csak azt tudjuk, hogy ha szeretni akarunk, meg kell csókolnunk a boszorkát. És még ennél többet. Szerelmeskednünk kell vele.

De a meséből azt is megtudhatjuk, hogy hogyan léphetünk termékeny és gazdag kapcsolatba azzal, amitől félünk. Ő pontosan az, akinek a férfi a szívét kell, hogy nyújtsa. Amikor a Csontváz Asszonnyal egyesül, a lehető legközelebb kerül hozzá, s ennek következtében szerelmeséhez is a lehető legközelebb kerül. Az élet és a szerelem eme elsőrangú tanácsadóját úgy lelhetjük meg, hogy abbahagyjuk a futást, elvégezzük a kibogozás munkáját, együttérzéssel vesszük szemügyre a sebet és vágyainkat, s teljes szívünket adjuk e folyamathoz.

Végül tehát, hús-vér teremtménnyé válása során a Csontváz Asszony véghezviszi a teljes teremtő folyamatot, de nem csecsemőként kezdi, ahogyan azt a nyugati kultúra emberei neveltetésük folytán az életről és a halálról elgondolják, hanem csontokként, s ezekre épül, ezeken teljesedik ki hús-vér élete. Az új élet létrehozására tanítja meg a férfit. Megtanítja neki, hogy a szív útja a teremtés útja. Megtanítja arra, hogy a teremtés születések és halálok sorozata. Megtanítja, hogy a védekezés nem hoz létre semmit, az

önzésből nem születik semmi, a kapaszkodásnak és a sikoltozásnak semmi hatása. Teremteni csakis akkor lehet, ha szabadjára engedjük a dolgokat, ha odaadjuk szívünket, ezt a hatalmas dobót, a zabolátlan természet eme óriási hangszerét.

Így kell a szeretet-kapcsolatnak működnie; az egyik partner átalakítja a másikat. Kibogozzák egymás erejét és hatalmát, s megosztóznak rajta. A férfi szív-dobót ad a nőnek. A nő az elképzelhető legbonyolultabb ritmusok és emóciók tudását nyújtja a férfinak. Ki tudja, mi lesz közös vadászszák-mányuk? Csak annyit tudunk, hogy bőven lesz táplálékuk életük végéig.

RÁTALÁLUNK FALKÁNKRA: A VALAHOVÁ TARTOZÁS ÁLDÁSA

A rút kiskacsa

A zabolátlan asszony élete néha már a kezdeteknél tévútra jut. Sok szülő vizsgálgatja gyermekét és azon töri a fejét, hogy hogyan hatolhatott be a családba ez a kis idegen. Vannak olyan szülők is, akik mindig az égre fordítják szemüket, figyelembe sem veszik gyermeküket, vagy rosszul bánnak vele, vagy jégcsap hidegségű tekintettel méregetik.

Az ilyen tapasztalatokkal rendelkező nőknek össze kell szedni bátorságukat. Elegendő bosszú az, hogy saját hibájukon kívül, sok bosszúságot okozó gyermekek, állandó szállkák voltak szüleik szemében, akik talán még ma is páni félelmet éreznek, ha gyermekük kopogtat ajtajukon. Ez nem túl komisz, inkább ártatlan büntetés.

Az embernek ilyen helyzetben inkább azzal kell törődnie, hogy minél kevesebbet gondoljon arra, amit ők nem adtak meg, s minél többet foglalkozék azzal, hogy olyan embereket keressen, akikhez tartozhat. Lehet, hogy az ember egyáltalán nem eredeti családjához tartozik. Genetikailag talán igen, de vérmérsékletét illetően talán egészen más embercsoporthoz áll közel. Vagy az is lehet, hogy az ember csak látszatra tartozik családjához, miközben lelke kiszökken, elfut az úton, s boldog mámorban lakmározik szellemi étkekből valahol máshol.

Hans Christian Andersen¹ több tucat mesét írt az árva archetípusáról. Az elhagyott és elhanyagolt gyermek egyik legkiválóbb védelmezője volt és rendkívül fontosnak tartotta, hogy az ember keresse a hozzá hasonlókat és rájuk találjon.

Az első ízben 1845-ben megjelent meséje, *A rút kiskacsa* a szokatlan és a kitaszított archetípusáról szól, s ez a Természeti Asszony egyik aspektusának tökéletes története. *A rút kiskacsa* az eltelt másfél évszázad alatt egyike volt azon kevés történeteknek, amelyek nemzedékről nemzedékre arra bátorították a „kívülállókat”, hogy tartsanak ki addig, amíg meg nem lelik övéiket.

Pszichológiai és szellemi gyökértörténet ez. A gyökértörténet az emberi fejlődés számára olyan alapvető igazságokat tartalmaz, amelyeknek beépítése (integrálása) nélkül bizonytalan a továbbhaladás, és lélekben sem gaz-

dagodhat az ember e tény felismerése nélkül. Nézzük hát A rút kiskaca meséjét, ahogyan azt eredetileg a magyar falusi mesélők mesélték.²

A rút kiskaca

Közeledett az aratás ideje. Az öregasszonyok zöld kukoricacsuhé babákat készítettek. Az öregemberek a takarókat javígtatták. A lányok vérvörös virágokat hímeztek fehér ruháikra. A legények dalolva gyűjtötték az aranysárga szénát. Az asszonyok meleg ingeket készítettek a közeledő télre. A férfiak szedték, gyűjtötték, vágták, gereblyézték a földjeiken termett gyümölcsöt és más terményeket. A szél már nap nap után egyre jobban meglazította a leveleket a faágakon. Lenn a folyóparton kacsamama ült tojásokkal teli fészékén.

A kacsamama életében minden úgy zajlott, ahogy lennie kell, és végül, egyik tojás a másik után kezdett el remegni és rázkódni, mignem megrepedtek a tojáshéjak, és kitáncogtak belőlük a kiskacsák. De maradt egy tojás, egy nagyon nagy tojás a fészékben. Csak ült ott, mint egy darab kő.

Arra jött egy öreg kacska, s a kacsamama megmutatta neki újszülött gyermekeit.

– Ugye, milyen szépek? – dicsekedett. De felkeltette az öreg kacska figyelmét az az egy tojás, amiből még nem kelt ki kiskacska, s megpróbálta lebeszélni kacsamamát arról, hogy visszaüljön rá.

– Ez egy pulykatojás, – hápogta az öreg kacska, – egyáltalán nem néz ki rendes tojásnak. Tudod jól, hogy pulykát nem tudsz a vízbe csalni.

Ő tudta, mert már próbálta.

A kacsamama azonban azt gondolta, hogy ha már eddig ott ücsörgött a tojásokon, hát semmi baja nem lesz, ha egy kissé tovább ül.

– Emiatt nem aggódom, – mondta, – de tudod-e, hogy az a semmirekellő, a kiskacsák apja, egyetlenegyszer sem jött el meglátogatni?

Végül aztán a nagy tojás elkezdett rázkódni és görögni. Széttört a héja, s egy nagy, esetlen teremtmény tántorgott elő belőle. Bőrét kacskaringós vörös-kék erek hálózták be. Lábai halványlilák voltak. A szemei áttetsző rózsaszínek.

A kacsamama félrebillentette fejét, kinyújtotta nyakát és szemügyre vette. Nem volt mit tenni, el kellett ismernie, hogy csúf.

– Lehet, hogy tényleg pulyka? – aggodalmaskodott. Akkor azonban a rút kiskacska vízre szállt a többiekkel, s a kacsamama látta, hogy úgy úszik, ahogyan kell.

– Igen, ő is az enyém, még ha elég furcsán néz is ki. De ha jól megnézzük, a megfelelő fényben...már-már csinos.

Bemutatta hát őt is a baromfiudvar többi lakójának, de hirtelen, még mielőtt észre vette volna, az udvar túlsó feléből átviharzott egy kacska és egyenesen a rút kiskacska nyakának rontott, hogy megcsípje. Kacsamama rákiáltott, hogy álljon meg, de a verekedős azt hadarta:

– Olyan furcsa és rút. Ráfér, hogy egy kicsit meglökdössük.

A kacsakirálynő meg, akinek szép vörös volt a lába, így szólt:

– Na, egy újabb csapat poronty! Mintha nem volna itt így is elég éhes száj. Az meg ott, az a nagy csúfság, hát az biztosan hibás.

– Nem hibás, – mondta a kacsamama. – Nagyon erős lesz. Egyszerűen csak túl sokáig maradt a tojásban és egy kicsit furcsa a formája. De meg fog változni, meglátjátok.

Azzal végigsimított a rút kiskacsa pelyhecskéin s megigazította rakoncátlan tollait.

A többiek azonban szüntelenül bántották a rút kiskacsát. Nekitámadtak, ütötték, csípték, sziszegtek rá, rikoltoztak vele. Ahogy múlt az idő, ez egyre rosszabb lett. A kiskacsa elbújt, kikerülte őket, jobbra ugrott, balra ugrott, de nem tudott tőlük megmenekülni. Szerencsétlenebb volt mindenkinél.

Anyja először védelmére kelt, de végül még ő is elunta, és fáradtan sóhajtott:

– Bárcsak elmennél tőlünk.

Így hát a rút kiskacsa elmenekült. Mivel tollait kitépték, nagyon szánalmasan festett. Csak futott, futott, míg a nádashoz nem ért. Elhúylt a víz partján, nyakát kinyújtotta és egyet-egyet kortyintott a vízből.

A nád közül két gúnár leste. Fialalok voltak és önteltek.

– Hé, te csúfság! – vihogtak. – Akarsz velünk jönni a másik megyébe? Sok fiatal liba van ott, éppen nekünk való.

Hirtelen lövések dörrentek, s a két gúnár nagy huppanással lehullott, véruk vörösre festette a vizet. A rút kiskacsa rejteket keresett, mert körös-körül lövések hallatszóttak, füst szállt fel, kutyák ugattak.

Végül elcsendesült a nádas és a kiskacsa rohant, repült, amilyen messzire csak tudott. Az est beálltával egy kunyhóhoz érkezett; az ajtó egyetlen kampón himbálózott, a kunyhó oldalán több volt a repedés, mint a fal. Egy vén, toprongyos anyóka élt itt kócos macskájával és bandzsító tyúkjával. A macska azzal szolgálta meg lakását, hogy egeret fogott. A tyúk tojásokat tojt.

Az öregasszony szerencsésnek érezte magát, hogy most kacsája is lesz. Talán ez is tojik majd, gondolta, ha meg nem, hát akkor megesszük. Itt maradt hát a kiskacsa, de sokat szenvedett a macskától és a tyúktól, akik azt kérdezték tőle:

– Mi hasznod, ha nem tudsz se tojni, se egeret fogni?

– A legjobban azt szeretem, – sóhajtott a kiskacsa –, amikor 'alant' vagyok. Akár a széles kék ég alatt, akár a hűvös kék víz alatt.

A macska el sem tudta képzelni, mi jó abban, ha valaki a víz alatt van, s ezért ostobaságnak nevezte a kiskacsa álmódosását. A tyúk nem értette, mi a jó abban, ha az ember tollai átáznak, és ő is csak gúnyolódott. A kiskacsának végül nem volt maradása, s elindult az úton abban reménykedve, hogy hátha szebb dolgok várnak rá.

Egy kis tóhoz ért és úszkálni kezdett, ám egyre hidegebbre fordult az idő. Egy csapat madár repült el a feje fölött. Ilyen szépeket még sosem látott. Lekiabáltak neki, s hangjuk hallatán szíve egyszerre ugrált örömében és csüggedt el bánatában. Visszaki-

áltott, s olyan hang tört fel torkából, amelyet még sosem ejtett ki. Ilyen szépséges teremtményeket még sosem látott és ilyen magárahagyatottnak sem érezte még magát soha.

Szédültlen forgott a vízben, addig nézte őket, amíg el nem tűntek a szeme elől, akkor lebukott a tó fenekére és remegve összekuporodott. Különös érzések kerítették hatalmukba, kétségbeesett szeretetet érzett azok iránt a hatalmas hófehér madarak iránt, olyan szeretetet, amit nem is értett.

Nap nap után egyre hidegebben, egyre hevesebben fújt a szél, s a deres mezőt lassan beleppte a hó. Az öregemberek jeget törtek a tejessvödrökben, az öregasszonyok éjszakába nyúlóan fontak. Az anyák gyertyafénynél etették gyermekeiket, a férfiak az éjfél fehéreg alatt indultak juhaik keresésére. A legények derékig gázoltak a hóban, amikor fejni indultak, a lányok pedig főzés közben fiatal férfiak arcát képzeltek a lángokba. Nem messze, a tavon, a kiskacsának egyre gyorsabban és gyorsabban kellett úszkálnia, hogy be ne fagyjon körülötte a víz.

Egy reggel azonban azt vette észre, hogy bezárult körülötte a jég; akkor úgy érezte, meghal. Két vadréce ereszkedett le mellé a jégen csúszkálva. Szemügyre vették a kiskacsát.

– Csúf vagy, – rikácsolták, – Milyen kár, milyen szomorú. Egy ilyenekkel nem lehet kezdeni semmit.

Azzal elrepültek.

Szerencsére egy parasztembernek vitt arra az útja. Botjával feltörte a jeget és kiszabadította a szerencsétlent. Felemelte, bedugta kabátja alá és hazaindult. Otthon a gyerekek meg akarták simogatni, de ő nagyon félt. Fölröpült a gerendára, felkavarta a port, ami mind a vajba hullott. Onnan a tejessedénybe zuhant, s miközben nedvesen, csapzottan megpróbált kikecmeregni, egyenesen a lisztesszuszekba esett. A paraszt felesége söprűvel kergette, a gyerekek meg harsányan hahotáztak.

A kiskacsa átvergődött a macskaajtón, s odakinn a szabadban félholtan pihedett a hóban. Aztán nagy nehezen elvergődött egy másik úsztatóhoz, onnan egy másik házhoz került, majd egy újabb úsztatóhoz menekült. Így telt el az egész tél, élet és halál között.

De egyszer aztán mindent belengett a tavasz üde lehelete. Az öregasszonyok kirázták dunyháikat, az öregemberek elrakták meleg téli alsójukat. Kisbabák születtek éjszakánként, miközben az apák az udvart rótták a csillagos égen. Nappal a kislányok sárga nárciszt tűztek a hajukba, a legények pedig a lányok bokáit lesték. A közeli úsztatóban is felmelegedett a víz, s a rút kiskacsa, aki ott úszkált, egyszer csak kiterjesztette szárnyait.

Milyen erősek és hatalmasak voltak ezek a szárnyak! Felemelték őt messze a magasba. Onnan fentről látta a fehér ruhába öltözött gyümölcsösöket, a földet szántó parasztokat, a természet minden születő, botladozó, zümögő, úszkáló gyermekét. A kis tavon három hattyú síkolt, ugyanazok a gyönyörű teremtmények, akiket az elmúlt ősszel látott; akik olyan heves fájdalmat ébresztettek szívében. Most valami feljűk húzta.

– Mi lesz, ha először úgy tesznek, mintha kedvelnének, s aztán, amikor közéjük úszom, nevetve elrepülnek? – aggodalmaskodott.

Mégis lesiklott a tó vizére, szíve hevesen vert.

Amint meglátták, a hattyúk feléje úsztak,

– Közéleg a vég, – gondolta a kiskacsa, – de ha már meg kell halnom, akkor inkább ezek a gyönyörű teremtmények pusztítsanak el, mint a vadászok, a parasztasszonyok vagy a kíméletlen telek.

Lehajtotta a fejét és várta az ütéseket.

De nicsak! A víz tükrében gyönyörű képet pillantott meg: hófehér tollruha, sötétkék szemek. Először fel sem ismerte önmagát, mert éppúgy nézett ki, mint a szép idegenek, mint azok, akiket messziről csodált.

És akkor rájött, hogy közéjük tartozik. A tojás, amiből kikelt, véletlenül került a kacsamama fészkébe. Ő nem kacsa, hanem hattyú, csodálatos hattyú. Az övei közel jöttek hozzá, s gyengéden, szeretettel megsimogatták szárnyuk végével. Ilyet még sosem érzett. Üdvözlésük jelül csőrükkel megérintették, s körbe-körbe úsztak körülötte.

Gyerekek érkeztek, hogy kenyérmorzsákkal etessék a hattyúkat.

– Van közöttük egy új, – kiáltották, s ahogyan a gyermekek mindenfelé teszik, szétfutottak, hogy elmeséljék mindenkinek. Öregasszonyok jöttek a vízhez, kibontották ezüstös hajfonataikat. A legények friss zöld vizet merítettek tenyerükkel és a rózsaszíromként viruló lányokra fröcsköltek. A férfiak otthagyták kis időre a tehénfélést, hogy friss levegőt szippantsanak. Az asszonyok is elszakadtak kicsit a foltozástól, hogy társaikhoz csatlakozzanak. Az öregemberek pedig arról meséltek, milyen hosszú a háború és milyen rövid az élet.

És mert múlik az élet, az idő, a szenvedély, mind-mind eltáncoltak egytől egyig; a legények, a lányok, mind eltáncoltak. Az öregek, a férfiak, a feleségek, mind továtáncoltak. A gyerekek és a hattyúk is eltáncoltak... csak mi maradtunk... és a tavasz... és egy tojásait költő kacsamama a folyóparton.

A számkivetettek problémája ősrégi. Sok mese és mítosz szól a kitaszított-ról. Ezekben a történetekben a központi alak szenvedéseit rajta kívül álló, gyakran rettenetes tévedéseknek köszönhető események idézik elő. Csipkerózsika meséjében elfelejtik meghívni a keresztelőre a tizenharmadik tündért, aki ezért átokkal sújtja a gyermeket, minek következtében így vagy úgy mindenki kitaszítottá válik. A kitaszítás néha pusztán galádságból fakad, mint amikor például Vasziliszt az erdőbe küldi gonosz mostohája.

Olykor naiv tévedés eredménye. Héphaisztosz, a görög isten például anyja, Héra pártjára állt annak férjével, Zeusszal folytatott vitájában. Zeuszt éktelen haragjában levetette Héphaisztoszt Olümposz hegyéről, így űzve el és téve őt nyomorékká.

A száműzetés néha olyan alku következménye, melyet a főhős nem ismer fel. Mint például annak az embernek a történetében, aki elfogadja, hogy vadállatként él éveken át azért, hogy cserébe aranyat kapjon, mígnem ráébred, hogy lelkét az álruhába bújó ördögnek adta el.

A *rút kiskacsa* sok változatban él, mindegyik ugyanazt a jelentésmagot tartalmazza, amit azonban minden esetben más és más díszítés vesz körül a kulturális háttértől és az egyes mesemondók költői hajlamaitól függően.

Minket a következő jelentésmagok érdekelnek: a kiskacsa a zabolátlan természet szimbóluma, ami a rákényszerített mostoha körülmények ellenére ösztönösen a fennmaradásra törekszik. A zabolátlan természet szívós, ösztönösen kitart, néha elegánsan, néha minden kecsesség nélkül, de mindenesetre kitart. Hála a gondviselésnek. A zabolátlan asszony egyik legnagyobb erőssége a kitartás.

A történet egy másik igen fontos aspektusa, hogy amikor az ember ösztönös és szellemi azonosságát jelentő sajátos lelkiállapotát pszichikai értelemben elismerik és elfogadják, akkor soha nem tapasztalt életet és erőt érez. A pszichikai család meghatározása életerőt és a valahová tartozás érzését jelenti.

A családba nem illő gyermek kitaszítottsága

A mesében a falu különböző teremtményei méregetik a „rút” kiskacsát és így vagy úgy elfogadhatatlannak nyilvánítják. A valóságban nem rút, csak más, mint a többiek. Annyira különbözik tőlük, mint egy fekete babszem egy szakajtó zöldborsótól. A kacsamama, abban a hitben, hogy saját fiókájáról van szó, kezdetben védeni próbálja a kiskacsát. Végül aztán érzelmileg tökéletesen elkülönül és felhagy az idegen fióka gondozásával.

A kiskacsát testvérei is és a baromfiudvar többi lakója is támadja, csípi, gyötri. El akarják kergetni. A kiskacsa szíve valójában attól sajog, hogy övéi taszítják ki. Borzalmas dolog ez, hiszen semmit sem tett, amiért ezt érdemelné, egyszerűen csak másképp néz ki, kicsit másképp viselkedik. Az igazat megvallva itt most az élete kezdetén álló teremtmény, a kiskacsa masszív lelki komplexusával állunk szemben.

Azok a leánygyermek, akikben ösztöneik erőteljesen nyilvánulnak meg, gyakran már kora gyermekkorukban jelentős szenvedéseket élnek át. Csecsemőkoruktól kezdve kordában tartják, szelídítik őket, önfejtőnek, illetlennek nevezik őket. Zabolátlan természetük hamar megmutatkozik. Kíváncsiak, eszesek, apró különbségeik vannak, amelyekből életük hátralévő

részének kreativitása fejlődhet ki. Tekintve, hogy a kreatív élet a lélek tápláléka és vize, ez az alapvető fejlődés hihetetlenül fontos.

Ez a korai kitaszítotttság általában nem saját hibájukból ered, hanem abból, hogy a többiek félreértik őket, tudatlanságukban vagy szándékos gáládásból kegyetlenek. A psziché legalapvetőbb része már korán megsérül. Ilyen esetben a kislány kezdi elhinni, hogy azok a negatív képek, amelyeket családja vagy az őt körülvevő kultúra róla visszatükröz, nem csupán teljesen igazak, hanem elfogulatlanok, s mentesek minden személyes véleményről és tetszésnyilvánítástól. Hinni kezdi, hogy gyenge, rút, elfogadhatatlan és ez már mindig így lesz, bárhogyan próbáljon is ezen változtatni.

Egy lányt pontosan ugyanazon okokból taszítanak ki, mint amilyeneket a mesében láttunk. Sok kultúrában él az a leánygyermek iránti elvárás, hogy egy meghatározott típusú személlyé kell válnia, tartsa magát bizonyos hagyományokhoz, értékekhez, amelyek, ha nem azonosak is a család értékeivel, de legalábbis azokon alapulnak, és amelyek semmi esetre sem zavarják meg a békés vizeket. Ezek az elvárások akkor a legszigorúbbak, amikor az egyik vagy mindkét szülő attól a vágytól szenved, hogy neki „angyali gyermeke” vagy „tökéletes,” alkalmazkodó gyermeke legyen.

A szülők úgy képzelik, hogy bármilyen gyermekük van is, az legyen tökéletes, csakis az ő gondolkodásukat és elképzeléseiket tükrözze. Ha a gyermek zabolátlan, akkor sok esetben, sajnos, el kell szenvednie, hogy szülei újra és újra pszichológushoz cipelik, mert mást akarnak belőle faragni, s leginkább meg akarják változtatni azt, amit lelke követel tőle. Lehet, hogy lelke látásra ösztönzi, a körülötte lévő kultúra azonban vakságot akar. Amikor lelke ki akarja mondani a maga igazát, akkor hallgatásra kényszerül.

Sem a gyermek lelke, sem pszichéje nem tudja ezt elfogadni. A „légy megfelelő” nyomása, bármilyen módon nyilvánuljon is meg, elüldözheti vagy rejtőzködésre kényszerítheti vagy arra vezetheti a gyermeket, hogy hosszú időn át kószáljon, míg táplálékot és békét biztosító helyre nem talál.

Amikor egy kultúra szigorúan meghatározza azt, hogy mi jelenti a sikert vagy bárminek kívánatos megvalósulását – megjelenés, magasság, erő, alak, a birtoklás hatalma, gazdálkodás, férfiaság, nőiesség, jó gyermeki magatartás, jó viselkedés, vallásos hit –, akkor ezeknek megfelelő parancsok és hajlandóságok alakulnak ki az adott kultúrában élő egyes emberek pszichéjében is. A kitaszított zabolátlan asszony problémája tehát rendszert kétoldalú: az egyik belső és személyes, a másik külső és kulturális.

Fordítsuk most figyelmünket a belső problémákra, mert amikor az ember a megfelelő erőt gyűjti össze – nem tökéletes, hanem megfontolt és jó szolgálatot tevő erőt – ahhoz, hogy önmagává váljék és megtalálja övét, akkor jelentős befolyást gyakorolhat külső környezetére és a kulturális tu-

datra is. Mi a megfontolt erő? Akkor lép elő, amikor a gondoskodó belső anya nem biztos száz százalékig abban, hogy mi legyen a következő lépés. Hetvenöt százalékos biztosság már elegendő. Hetvenöt százalék szép arány. Ne felejtjük el, akkor is virágnyílásról beszélünk, amikor félig, háromnegyedig vagy teljesen kinyílt a virág.

Anyatípusok

Míg a mesében szereplő anyát a külső anya szimbólumaként értelmezhetjük, minden felnőtt embernek van, valódi anyja örökségeként, egy belső anyja. A pszichének ez az aspektusa olyan módon cselekszik és reagál, ahogyan az ember gyermekkorában saját anyjától látta. Ez a belső anya továbbá nem csupán tulajdon anyánk kapcsán szerzett élményeinkből épül fel, hanem egyéb látott, hallott anyafigurákból, s a gyermekkorunkban bennünket körülvevő kultúra által a jó és rossz anyákról sugalmazott képzetekből.

Sok felnőtt esetében, ha egy időben baj volt az anyával, de később ez megszűnt, továbbra is van a pszichében egy olyan „másodpéldány”, amely a korai gyermekkor anyjához hasonló módon beszél, cselekszik, reagál. Még ha az adott kultúrában egy tudatosabb elgondolás fejlődött is ki az anya szerepéről, a belső anya továbbra is őrzi a gyermekkori kultúra értékeit és elgondolásait arról, hogy milyennek kell lennie, hogyan kell viselkednie egy anyának.³

A jungi pszichológia *anyakomplexusnak* nevezi ezt a bonyolult dolgot. Ez a női psziché egyik legfontosabb aspektusa és nagyon fontos, hogy felismerjük állapotát, hogy megerősítsünk bizonyos aspektusokat, néhányat helyreigazítsunk, másokat lebontunk, és mindent újra kezdjük, ha szükséges.

A mese kacsamamájának számos jellemvonása van, amelyeket egytől egyig megvizsgálunk. Egyszerre bizonytalan, összeroskad és anyai gondoskodásban nem részesült anya. Miközben megvizsgáljuk ezeket az anyai struktúrákat, hozzáfoghatunk annak elbírálásához, hogy vajon belső anyakomplexusunk kitartóan fenntartja-e egyedi vonásainkat vagy régóta időszzerű kiigazításra szorul.

A BIZONYTALAN ANYA

Történetünkben a kacsamama leszakad, távolra kényszerül ösztöneitől. Gúnyolják, mert olyan kicsinye van, aki más, mint a többi. Érzelmileg eltávolodik, s végül összeroskad és megvonja gondoskodását az idegen gyer-

mechtől. Bár kezdetben megpróbál szilárdan ellenállni, a kiskacsa „mássága” veszélyezteti az anya közösségben elfoglalt helyét. Lehajtja a fejét és alábukik.

Ki ne látott volna már ilyen, ha nem is teljes egészében, de részben hasonló döntésre kényszerített anyát? Ahelyett, hogy gyermeke mellé állna, meghajol a falu kívánsága előtt. A nők a mai napig évszázados, megalapozott félelmek alapján cselekszenek; ha kiveti őket a közösség, az legalábbis azt jelenti, hogy tudomást sem vesznek róla és gyanakodva szemlélik, ám a legrosszabb esetben el is űzhetik és meg is semmisíthetik. Az ilyen közegben élő nő a legtöbbször arra tanítja lányát, hogy „megfelelően” viselkedjen a külső világban.

Ebben az esetben az anya és a gyermek válnak el egymástól. *A rút kiskacsa*-ban a kacsamama fizikailag elkülönül és ezért húzzák őt különböző erők különböző irányba, s épp ez jelenti a bizonytalanságot. Bármely, támadásoknak kitett anya felismeri őt. Egyik irányba az a vágy húzza, hogy a falu elfogadja. A másik irányba önmaga megőrzése. A harmadik az a félelem, hogy őt is és gyermekét is megbüntetik, üldözik vagy megölik a közösség tagjai. Ez a félelem normális reakció a pszichikai és a fizikai erőszak fenyegetésére. A harmadik húzóerő ösztönös szeretete gyermeke iránt és az a vágy, hogy megőrizze őt.

Nem ritka a büntető kultúrákban, hogy a nők szétszakadnak aközött, hogy egyrészt az uralkodó osztály (a falu) elfogadja őket és másrészt, hogy szerethessék akár szimbolikus, akár teremtet, akár biológiai gyermeküket. Ez egy régi, régi történet. Sok nő halt már meg fizikailag vagy szellemileg azért, mert védelmezni akarta el nem fogadott gyermekét, ami lehetett műalkotásuk, kedvesük, életvitelük, saját magzatuk vagy lelki életük. Végletes esetekben felakasztották, megégették meggyilkolták őket azért, mert megszegték a falu előírásait és rejtegették meg nem tűrt gyermeküket.

Ha egy anyának a többiektől különböző gyermeke van, Sziszüphoszhoz hasonló kitarással, Küklopszhoz hasonló félelmetességgel és Caliban kemény bőrével⁴ kell rendelkeznie ahhoz, hogy a gonoszlelkű kultúrával szembe tudjon szállni. A nő számára az a legrombolóbb kulturális környezet, amely a lélek tanácsait ki nem kérő engedelmességet várja el, amelyben nincsenek szeretetteljes megbocsátó rítusok, amely arra kényszeríti a nőt, hogy lelke és a társadalom között válasszon, amelyben a mások iránti együttérzést gazdasági kötődések és kasztrendszerak akadályozzák, amelyben a testet valami „megtisztítandónak” vagy olyan lepelnek tekintik, amelyet az akarat szabályoz, ahol az új, a szokatlan vagy a más nem okoz örömet, ahol a kíváncsiságot és a kreativitást büntetik és ócsárolják ahelyett, hogy jutalmaznák – illetve akkor jutalmazzák, ha az illető nem nő – ahol fájdalmat okoznak

a testnek, s ezt szentnek nevezik, ahol, ha a nőt igazságtalanul vagy ahogy Alice Miller tömören megfogalmazza, „saját érdekében”⁵ büntetik, ahol a lelket nem tekintik önálló lénynek.

Ha egy nő pszichéjében ilyen bizonytalan anya lakozik, akkor talán túl könnyen feladja a harcot; fél kiállni, tiszteletet követelni, felismerni, hogy joga van a saját módján cselekedni, tanulni, élni.

Akár belső felépítésből, akár a külső kultúrából származnak ezek a problémák, ahhoz, hogy az anyai viselkedés szembeszegüljön a fentiekhez hasonló kényszerrel, olyan harcos vonásokat kell felmutatnia, amelyeket sok kultúrában férfiasnak tartanak. Nagyon szomorú, hogy az önmaguk és gyermekeik számára megbecsülést kívánó anyák számára nemzedékeken át épp azokat a tulajdonságokat – a szilajságot, a félelemnélküliséget és a félelmetességet – tiltották, amelyekre nagy szükségük lett volna.

Ha egy anya boldogan szeretné felnevelni gyermekét, akinek pszichikus és lelki szükségletei kisebb-nagyobb mértékben különböznek kultúrája fő áramlatától, akkor szert kell tennie bizonyos hősiek jellemvonásokra. Ha ezek nincsenek engedélyezve, hát el kell lopnia, biztonságba helyezni, s a megfelelő időben szabadjára engednie őket, s ki kell állnia önmagáért, s azért, amiben hisz. Ennek szinte nincs is más módja, mint nagy lélegzetet venni és bátran belevágni. Az elszánt hősi cselekedet időtlen idők óta a bénító bizonytalanság leghatékonyabb gyógymódja.

AZ ÖSSZEROSKADT ANYA

A kacsamama végül már nem bírja tovább a tulajdon gyermeke ellen irányuló zaklatást. De még többet mond az, hogy azt a kínlórást nem bírja tovább, amit neki magának okoz saját közössége „idegen” újszülöttje miatt. Így hát összeroskad. „Bárcsak elmennél,” zokogja a kiskacsának. S a megkínzott kis lélek útra kel.

Amikor egy anya összeroskad, az azt jelenti, hogy elvesztette öntudatát. Lehet, hogy olyan vérszesen narcisztikus anya ő, aki gyermeknek érzi magát. De valószínűbb, hogy elszakadt legbensőbb valójától és az összeroskadást egy valóságos, pszichikai vagy fizikai fenyegetés idézte elő.

Az összeroskadásnál az emberek általában három érzelmi állapotba zuhannak: a zűrzavarba (minden összezavarodik), a pocsolóba (úgy érzik, senki nem törődik gyötrelmeikkel) vagy a gödörbe (amikor érzelmeikben olyan régi seb kerül újra elő, amelyet igazságtalanul még gyermekkorukban kaptak, s nem sikerült meggyógyítani vagy megérteni).

Egy anya akkor roskad össze, amikor érzelmileg szétszakad. Ez emberemlékezet óta olyan formában jelenik meg, amely szerint az anyának választania kell gyermeke iránti szeretete és a között a rettenetes között, hogy

hogyan bünteti meg őt is és gyermekét is a falu, ha nem tartja be a játékszabályokat. William Styron *Sophie választása* című regényében a főszereplő, Sophie, egy koncentrációs tábor foglya. Két gyermekével áll a náci parancsnok előtt. A parancsnok arra kényszeríti, hogy válasszon, melyik gyermek maradjon életben és melyik haljon meg, mert ha nem választ, akkor mindkettőt megölik.

Jóllehet még elgondolni sem tudjuk, hogy ilyen választásra kényszerülünk, pszichikai értelemben az anyák ősidők óta kénytelenek ezt megélni. Engedelmeskedj a szabályoknak, gyilkold meg gyermekeidet, különben... És folytatódik. Amikor egy anyának gyermeke és kultúrája között kell választania, akkor van abban a kultúrában valami iszonyatos kegyetlenség és megfontolatlanság. Tulajdonképpen nagyon beteg az a kultúra, amely a lélek sérelmét kívánja meg ahhoz, hogy az ember a kultúra előírásait követhesse. Ez a „kultúra” lehet az a közeg, amelyben a nő él, de ennél sokkal rettenetesebb, ha mindezt saját gondolataiban, gondolkodásmódjában hordozza.

Számtalan példa van erre szerte a világon,⁶ az egyik leggyalázatosabb Amerikában található, ahol hagyomány volt elszakítani a nőket szeretteiktől és mindazon dolgoktól, amik kedvesek voltak nekik. Hosszú és dicstelen az a történet, amely arról szól, hogy a 18., a 19. és 20. század során családokat szakítottak szét és kényszerítettek szolgaságba.⁷ Már jó néhány évszázad óta előírás, hogy az anyák, háború esetén, a nemzetnek kell, hogy felajánlják fiaikat, méghozzá örömmel.

A különböző korszakokban, szerte a világon, a legkülönbélebb előírások léteztek és léteznek azt illetően, hogy egy nő nem szeretheti azt, akit akar és nem úgy, ahogyan szeretné.

A női lélek elnyomásának egyik leginkább elhallgatott esete olyan férj nélkül élő, vagy házasságra soha nem lépett anyák millióit érinti szerte a világon, beleértve az Egyesült Államokat is, akik, egyedül ebben a században, a közérkölcsök nyomására arra kényszerülnek, hogy eltitkolják saját vagy gyermekeik helyzetét, vagy elpusztítsák gyermekeiket vagy elszakadjanak tőlük, vagy hamis személyazonossággal, megvetett és jogfosztott állampolgárokként félértékű életet éljenek.⁸

A nők nemzedékeken át elfogadták azt a szerepet, hogy egy férfival kötött házasság révén legitimálnak emberi teremtményeket. Elfogadták, hogy emberi lény csak akkor elfogadható, ha ezt férfi is jóvá hagyja. Ezek után furcsa, hogy a rút kiskacsa meséjében az apáról csak egyszer esik szó. Ez akkor történik, amikor a kacsamama a csúf tojáson kotlik. Fiókája apjáról panaszkodik: „Az a semmirekellő egyszer sem jött el meglátogatni”. Kultúránkban az apa hosszú időn át – sajnálatos módon és különféle okokból⁹ – képtelen volt arra, vagy vonakodott attól, hogy „jelen legyen” bárki számára, s a legszomorúbb, hogy még önmaga számára is. Nem nehéz kimondanunk, hogy sok-

sok leánygyermek számára az apa csupán összeroskadt ember volt, egy árny, aki kabátjával együtt minden este kinn maradt az előszobában.

Az a nő, akinek összeroskadt anyja él pszichéjében és/vagy kultúrájában, bizonytalan tulajdon értékeit illetően. Úgy érezheti, hogy a külső követelmények és a lelke követelményei közötti választás élet-halál kérdés. Olyan meggyötört kívülállónak érezheti magát, aki nem tartozik sehová – ami a kitaszítottság viszonylag normális állapota –, az azonban nem normális dolog, hogy az ember ilyenkor leül és sír emiatt, s nem tesz semmit. Fel kell állnunk és a mieink keresésére kell indulnunk. A kitaszított számára mindig ez a következő lépés, a belső, összeroskadt anyával rendelkező nő számára pedig ez a mindennél fontosabb lépés. Harcolnia kell az ellen, hogy ő maga is ilyené ne váljék.

A GYERMEK-ANYA ÉS AZ ANYAI GONDOZÁSBAN NEM RÉSZESÜLT ANYA

A kacsamama, mint látjuk, rendkívül egyszerű gondolkodású és naiv. A törékeny anya messze leggyakoribb fajtája az anyai gondozásban nem részesült anya. A történet szerint ő, aki olyannyira ragaszkodott kicsinyeihez, végül elfordul gyermekétől. Sok oka lehet annak, hogy miért viselkedik így egy emberi és/vagy pszichikai anya. Talán ő maga sem kapott anyai gondozást. Talán a törékeny anyák közé tartozik, akik pszichésen nagyon fiatalok vagy nagyon naivak.

Lehet, hogy pszichésen olyan zavart, hogy úgy érzi, még egy kisbaba sem tudja őt szeretni. Lehetséges, hogy annyit szenvedett saját családjában és kultúrájában, hogy elképzelhetetlennek tartja, hogy méltó az anyasághoz társuló „sugárzó anya” archetípusának akár csak ruháját is megérinteni. Mint látjuk, csak egy út van: egy anyának anyai szeretetben kell ahhoz részesülnie, hogy utódait anyaként gondozza. Igaz, egy nőt elidegeníthetetlen lelki és fizikai kötelék fűzi gyermekéhez, az ösztönös Természeti Asszony világában azonban nem hirtelen és önmagától válik valaki kiteljesedett földi anyává.

Az ősi időkben a Természeti Asszony archetípusának áldásai rendszerint a fiatal anyákat gondozó asszonyok kezéből és szavaiból áradtak. Különösen az első gyermeküket szülő anyákban van meg, nem a tapasztalt öregasszony, hanem a gyermek-anya. A gyermek-anya akárhány éves lehet; tizenhét vagy negyven, egyre megy. Minden új anya gyermek-anyaként kezd. A gyermek-anya elég idős ahhoz, hogy kisbabát szüljön és jó irányba vivő jó ösztönei vannak, mégis szüksége van egy idősebb asszonyra vagy asszonyokra, akik súgnak neki, bátorítják és támaszául szolgálnak gyermekei gondozásában.

Ezt a szerepet végtelen hosszú időken át a törzs vagy a falu idősebb

asszonyai látták el. Ezek az emberi „Istenő-anyák”, akiket a vallás később az „Istenanya” magaslátára emelt, létfontosságú, nőtől nőig érő táplálék-rendszert alkottak, amely különösen a fiatal anyákat látta el, megtanítván őket arra, hogy ők viszont hogyan tudják kicsinyeik pszichéjét és lelkét táplálni. Amikor az Istenő-anya szerep elvontabbá vált, az „Istenanya” olyan személyt jelölt, aki arra ügyelt, hogy a gyermek ne térjen le az egyház tanításának útjáról. Ezen átalakulás során sok minden veszendőbe ment.

Ezek az idősebb asszonyok az ösztönös tudás és magatartás frigyládái voltak, akik ugyanezt tudták a fiatal anyákra is áthagyományozni. Ezt a tudást az asszonyok szavakkal fejezik ki, de van erre még sok egyéb mód is. A „milyen légy” és a „hogyan cselekedj” bonyolult üzeneteit egyszerűen egy pillantás, a tenyér érintése, egy suttogás, egy bizonyos „gondodat viselem” ölelés közvetíti.

Az ösztönös én mindig megáldja és segíti a soron következőket. Így kell ennek lenni egészséges teremtmények, egészséges emberek között. Ekképp a gyermek-anyát bependerítik a küszöbön az érett anyák közé, akik tréfákkal, ajándékokkal és történetekkel üdvözlik őt.

Ez a nőkből álló kör volt valaha a Természeti Asszony birodalma, ahová bárki beléphetett; bárki odatartozhatott. Mindebből mára nem maradt más, mint egy „babafüldetésnek” nevezett kis foszlány, ami azt jelenti, hogy az összes szüléshez kötődő tréfa, ajándék, a nemiséggel kapcsolatos történetek két órácskába préselődnek, s többé soha nem kerülnek elő az anya számára egész életében.

Az iparosodott országokban manapság a fiatal anyák többnyire egymaguk hordják ki és szülik meg kicsinyeiket, próbálják meg javukat szolgálni. Ez óriási méretű tragédia. Mivel sok nő törekeny anya, gyermek-anya szülötte és nem részesült anyai gondoskodásban, ők maguk is talán épp ilyen stílusú belső „én-gondozást” gyakorolnak.

Az a nő, aki a gyermek-anya vagy az anyai gondozásban nem részesült anya konstrukcióját hordozza pszichéjében, vagy ezt dicsőítették az őt körülvevő kultúrában és tartották ébren családjában, nagy valószínűséggel naiv képzetektől, az edzettség hiányától szenved, s különösen az a képessége gyenge, amellyel el tudná képzelni, mi történik egy óra múlva, egy hét, egy hónap, egy év, öt év, tíz év múlva.

Az ilyen anyák az anyát játszó gyermek auráját öltik fel. Gyakran a megkülönböztetések nélküli „éljen minden” jelszavát, a „tégy meg mindent mindenkinek, legyél mindenki mindenese” típusú hiper-anya magatartását követik. Képtelenek arra, hogy vezessék és támogassák gyermekeiket és a rút kiskacsa meséjében szereplő parasztember gyermekeihez hasonlóan, akik kitörő lelkesedéssel fogadják a jövevényt, ám nem tudják, hogyan viseljék gondját, a gyermek-anyak is a végsőig felajazzák gyermekeiket, akik

ettől kimerülnek, bepíszkolódnak. A gyermek-anyja észre sem veszi, hogy a romboló figyelem vagy néha a figyelmenlenség legkülönbözőbb formáival kínozza kicsinyét.

Van úgy, hogy a törékeny anya maga is kacsák nevelte hattyú. De nem sikerült elég hamar megtalálnia önmagát ahhoz, hogy ennek jótékony hatásai kifejeződhetnének gyermeke iránt. Később, amikor a serdülőkorban lánya rátalál a nőiség ősi természetének misztériumára, az anyában is megmozdul az együttérzés és a hattyú-parancs. A leánygyermek azonosságkeresése az anyát is elindíthatja végre elveszett énje utáni „első útjára”. Az anya és lánya házában tehát két ősi szellem várakozik az alagsorban kéz a kézben arra, hogy felhívják őket.

Ilyen rosszul mehetnek a dolgok akkor, ha az anya elszakad ösztönös természetétől. De nincs ok hosszú, szomorú sóhajra, mert mindez helyrehozható.

ERŐS ANYA, ERŐS GYERMEK

A gyógyírt az hozza, ha anyai gondozásban részesítjük a bensőnkben lévő fiatal anyát. Ezt a külső világ valódi asszonyaitól kaphatjuk, akik idősebbek, bölcsebbek és edzettek, mint az acél; akiket megedzett mindaz, amín már átmentek. Szemeik most is látnak, füleik hallanak, nyelvük beszél és kedvesek.

Még ha a világ legcsodálatosabb anyja volt is a miénk, végül többet is magunkénak mondhatunk. Gyakran mondtam lányaimnak: „Egy anya szült benneteket, de ha szerencsétek van, ennél több is jut nektek. Tőlük sok mindent kaphattok, amire szükségetek van.” *Las todas madreshez*, a sok anyához fűződő kapcsolataink minden bizonnyal hosszan tartóak lesznek, mert útmutatásra és tanácsokra mindig szükség van, s a kreatív női életben ez mindig így lesz.¹⁰

A nők közötti kapcsolatokat, legyenek akár vér szerinti származás vagy pszichikai, lelki rokonság eredményei, legyen az az analitikus és páciense, a tanár és tanítványa vagy rokon szellemek közötti kapcsolat, mind, mind a legfonotsabb típusú kapcsolatok közé tartoznak.

Noha néhány pszichológiai mű szerzője manapság olyan szellemben ír, mintha az anyai fészek mindenestől való elhagyása valami merész tett volna, ami, ha nem megy végbe hiánytalanul, örökre megrontja életünket, és noha vannak, akik azt állítják, hogy az anyától való elfordulás jót tesz az ember mentális egészségének, az igazság mégis az, hogy az őszanya konstrukcióját és fogalmát soha nem lehet és nem szabad elhagyni. Mert ha egy nő ezt teszi, akkor tulajdon mély természetét hagyja el annak minden tudásával, a magokat tartalmazó zsákokkal, a foltozáshoz szükséges tövistűkkel, a munka, a szeretet és a remény minden gyógyírával.

Ahelyett, hogy leválunk az anyáról, az ősanýt kell keresnünk. Nem vagyunk, nem is lehetünk tőle elválasztva. A lelkünkben lévő anyához fűződő kapcsolatunknak állandóan forognia és változnia kell, és ez egy paradoxon. Ez az anya olyan iskola, amelybe beleszülettünk, olyan iskola, amelyben tanulók is és tanítók is vagyunk, és mindez egyszerre és egész életünk-re szólóan. Akár van gyermekünk, akár nincs, akár kertet gondozunk, akár tudományt művelünk vagy a költészet világában élünk, mindig elmegyünk az ősanya mellett, bárhová vigyen is utunk. És ennek így kell lennie.

De mit mondhatunk annak a nőnek, akinek gyermekkorában valóban romboló anyaélménye volt? Azt az időt természetesen nem tudjuk kitörölni, de könnyíteni igen. Megédesíteni nem tudjuk, de most már újraépíthetjük erőssé és megfelelővé. Sokakat nem az rémít, hogy a belső anyát újra kell építeni, hanem inkább az a félelem, hogy valami nagyon fontos halt meg akkor régen, valami, ami többé nem kelthető új életre, ami nem kapott táplálékot, mert pszichikai értelemben az ember tulajdon anyja akkor halott volt. Azt mondom, nyugodj meg, te nem vagy halott, nem kaptál halálos sebet.

A természethez hasonlóan, a léleknek és a szellemnek is bámulatos erőforrásai vannak. A lélek és a szellem, mint a farkasok és más egyéb teremtmények, nagyon kevéssel beéri, sőt néha hosszú ideig megél, ha semmije nincs is. Számomra ez a csodák csodája. Egy ízben orgonasövényt ültettem át. Egy hatalmas bokor valami titokzatos oknál fogva elhalt, de a többi gyönyörű tavaszi virágruhában pompázott. A halott bokor recsegett, ropogott, mint a kókuszhéj, amikor kiástam. Azt láttam, hogy gyökérzete keresztül-kasul ráfonódott a sövény többi, élő bokrára.

Még ennél is döbbenetesebb volt, hogy a halott bokor volt az „anya”. Az ő gyökerei voltak a legvastagabbak és legrégebbek. Minden gyermeke élt és virult, noha ő maga, hogy úgy mondjam, *botas arribas*, feldobta a talpát. Az orgona gyökérsarjából nő ki, azaz minden egyes növény egy anyanövény gyökerének hajtása. E szerint a rendszer szerint a sarj akkor is életben marad, ha az anya elhal. Ez pszichikai minta és ígéret mindazok számára, akik nagyon kevés anyai gondozást kaptak vagy talán semennyit, vagy az éppenséggel csak gyöttrődést jelentett számukra. Még ha az anya valamiképp el is bukik, még ha nem is tud semmit nyújtani, az utód fejlődik, független életet él és tovább gyarapodik.

Rossz társaság

A kiskacsa országot-világot bejár, hogy nyugalommal találjon. Jóllehet nem fejlődött még ki teljesen az az ösztöne, amely irányítaná, merre menjen, az az ösztön mindenesetre sértetlen, amely azt súgja, hogy addig vándoroljon,

amíg meg nem leli, amit keres. Néha ugyan van valami kóros a rút kiskacsa szindrómában. Az ember akkor is folyton rossz ajtókon kopogtat, amikor már többet tud. Nehéz megmondani, hogy az ember honnan tudhatná, melyik a helyes ajtó, ha még sosem talált rá. Azok mindenesetre rossz ajtók, amelyeknél az ember újra és újra számkivetettnak érzi magát.

A kitaszítottságra adott ilyen típusú válasza azt mondjuk, „rossz helyen keresi a szeretetet.” Amikor egy nő kitaszítottsága enyhítésére ismétlődő kényszeres viselkedéshez folyamodik – újra és újra olyan beteljesedést nem hozó viselkedést tanúsít, amely a hanyatlást, s nem a vitalitás feléledését hozza –, akkor valójában még több rombolást okoz, mert nem keres gyógyírt az eredeti sebre, s minden újabb kudarc újabb sebeket ejt.

Ez olyan, mintha az ember valami enyhe kis gyógytapaszt tenne az orrára, amikor pedig mély seb tátong a karján. A nők különböző „rossz orvosságokat” választanak. Van, aki a nyilvánvalóan rosszat választja; rossz társaságba kerül, ártalmas és lélekölő tobzódásokba menekül, olyan dolgokat választ, amelyek kezdetben felfelé húzzák, de aztán letaszítják a nullapont alá.

E rossz választásokra sokoldalú megoldások léteznek. Ha ez a nő le tudna ülni és bele tudna kémlelni tulajdon szívébe, azt a vágyat látná, hogy tehetségét, jó oldalait és korlátait is tisztelettel elismerjék és elfogadják. A gyulladás érdekében tehát ne ámiszd tovább önmagad, hogy egy kis rossz-fajta jóérzés meggyógyítja törött lábadat. Mondj igazat sebedről és akkor azt is meglátod, milyen gyógymódot kell alkalmaznod. Ne pakolj be az ürességbe bármit, ami a legkönnyebben megszerezhető. Várd ki a megfelelő orvosságot. Fel fogod ismerni, mert erősebbé és nem gyengébbé teszi életedet.

Nem úgy festesz, ahogy kellene

Egy kívülről meglepett, akár csak a rút kiskacsa, hogy ne kerüljön olyan helyzetbe, ahol ugyan helyesen cselekedne, de ahol nem úgy fest, mint ahogy kellene. A kiskacsa például kitűnően úszik, de még így sem olyan, amilyennek lennie kellene. Ezt megfordítva, lehet, hogy egy nő úgy fest, ahogy kell, mégsem cselekszik úgy, ahogy kell. Azokra, akik nem tudják (és szívük mélyén nem is akarják) elrejtetni, hogy milyenek valójában, sok mondás él; Kelet-Texasban például azt mondják, „Hiába öltöztetted ki, mégsem viheted az emberek közé” és spanyolul is van egy mondás: „Ennek a nőnek fekete toll van a szoknyája alatt”.¹¹

A kiskacsa kezdetben úgy viselkedik, mint egy fajankó,¹² aki semmit sem tud jól csinálni... port söpör a vajba, beleesik a lisztesszuszekba, miután a

tejesvödörben is megfürdött. Mindannyian megéltünk már ilyen rossz időket. Semmit sem sikerül jól tenni. Próbálunk ezen változtatni. Csak még rosszabbul megy minden. A kiskacsának semmi keresnivalója nem volt a házban. De hát ez a következménye annak, ha az ember kétségbeesett. Rossz helyre megy és rosszat kap. Mint egyik kedves néhai kollégám szokta mondani: „A kos házában nem kapsz tejet”.¹³

Igaz, hasznos dolog hidakat építeni még azokhoz a csoportokhoz is, amelyekhez nem tartozunk és fontos dolog kedvesnek lenni, az is rendkívül fontos, hogy ne erőlködjünk túlságosan, ne higgyük túl mélyen azt, hogy ha egyszerűen helyesen cselekszünk, ha sikerül is az *ős criatura* minden öltését megvarrnunk, akkor máris kedves, józan, szelíd és illedelmes hölgyekké válunk. Ez a bármi áron valahová tartozni akarás olyanfajta viselkedés, olyan ego-vágy, amely elvágja a pszichében a Természeti Asszonyhoz vezető fonalat. Egy életteli nő helyett ilyenkor egy karmaitól megfosztott kedves nő áll előttünk. Egy jó magaviseletű, jószándékú, ideges asszonyt kapunk, aki jószág után epekedik. Ennél sokkal jobb, áldásosabb és sokkal lélektelibb is, ha egyszerűen azok maradjunk, akik voltunk, úgy, ahogyan voltunk és hagyjuk, hogy mások is ugyanezt tegyék.

Megfagyott érzés, megfagyott kreativitás

A kitaszítottaságra a nők más módon is reagálnak. Megfagynak, mint a kiskacsa az úszató vizében. Ez a legrosszabb, amit az ember tehet. A hidegség a halál csókja a kreativitás, a kapcsolatok és az élet számára. Némely nő úgy viselkedik, mintha a hidegség valami teljesítmény volna. Nem az. A védekező harag magatartása.

Az archetípusok pszichológiájában a hidegség érzelmenélküliséget jelent. Történetek szólnak a megfagyott gyerekekről, az érzelmekre képtelen gyerekekről, jégbe fagyott testekről, s mindezen idő alatt semmi nem tud mozdulni, semmi nem tud valamivé válni, semmi nem születhet. Ha egy ember fagyos, az azt jelenti, hogy nincsenek érzelmei elsősorban önmaga számára, de épp így, sőt néha főleg, mások számára. Ez ugyan önvédelmi mechanizmus, mégis nehéz munkát ad a lélek-pszichének, mert a lélek nem a hidegségre, hanem a melegségre reagál. A fagyos magatartás kioltja a nő teremtmény tűzét. Gátolja a kreatív funkciót.

Nagyon súlyos probléma ez, de a mese ad egy ötletet. Fel kell törni a jéget és ki kell emelni a lelket a fagyos környezetből.

Amikor például egy író úgy érzi, hogy rendkívüli módon kiszáradt, tudja, hogy a megoldás az írás. Ha azonban jégbe zárul, akkor nem tud írni.

Vannak festők, akik epekednek a festés után, mégis azt mondják magukban: „Eredj innen. Műveid furcsák és csúfak.” Sok olyan művész van, aki még nem vetette meg a lábát vagy éppen tapasztalt csataló kreatív élete kiterjesztésében, mégis, ennek ellenére valahányszor a tollért, az ecsetért, a szalagokért, az írásért nyúl, ezt hallja magában: „Csak bajnak vagy, munkád lényegtelen és teljességgel elfogadhatatlan – azért, mert te magad lényegtelen és elfogadhatatlan vagy”.

Mi hát a megoldás? Tégy úgy, mint a kiskacsa. Menj előre, vívd meg harcodat. Ragadd meg végre a tollat, kezdj el írni és hagyd abba a siránkozást. Írj. Emeld fel az ecsetet, légy jó magadhoz, fess. Táncosok, öltsetek fel táncruhátokat, kössetek szalagot hajatokba, derekatok köré, bokátokra, s táncoljatok. Színésznő, drámaíró, költő, zenész vagy bármi más. Hagyjátok abba a beszédet. Ne ejtsetek ki egyetlen szót sem, hacsak nem énekesek vagytok. Zárkózzatok be egy szobába, vagy menjetek ki egy tisztásra a szabad ég alá. Alkossatok. Ha valami mozog, nem tud megfagyni. Mozogjatok! Abba ne hagyjátok!

Az elhaladó idegen

Habár a kiskacsát kiszabadító parasztember inkább a történetet előremozdító irodalmi eszköznek, s nem a számkivetettség archetipális vezérmotívumának tűnik, van itt egy szerintem nagyon érdekes gondolat. Az, aki kiszabadít bennünket a jég fogságából, aki pszichikailag talán még érzékeltenségünkől is kimozdít, nem szükségképpen az a személy, akihez tartozunk. Lehet, hogy megint, mint a mesénkben, csak a varázslatos, de tovaröppenő események egyike történt meg velünk, amelyek akkor kerülnek elő, amikor a legkevésbé számítunk rájuk, amelyek talán csupán egy mellettünk elhaladó idegen kedvességét jelzik.

Ez inkább olyan táplálék a lélek számára, amely akkor érkezik, amikor már tűrőképességünk végére értünk, amikor már nem bírjuk tovább. Akkor egyszerre csak előbukkan a semmiből valami, hogy segítsen, aztán eltűnik az éjszakában otthagya bennünket tűnődéseink közepette: „Ember volt ez vagy szellem?” Lehet ez olyan váratlan szerencse is, ami valami nagyon áhított dolgot hoz be az életünkbe. Lehet egyszerű haladéék, a nyomás enyhe csökkenése, apró kis pihenő, megnyugvás.

Most nem tündérmeséről beszélünk, hanem a valódi életéről. Bármi legyen is ez, a szellem ilyenkor táplálékot ad, kihúz bennünket, titkos átjárót fed fel, egy rejtekhelyhez vezet, vagy megmutatja a menekülés útját. Amikor ez megérkezik, miközben mi nagyon levertek vagyunk, és viharosan sötétnek vagy sötétben nyugodtnak érzünk mindent, akkor ez lendít át ben-

nünket a következő lépéshez, a kivetettség erejének következő tanulási fázisához.

A számkivetettség mint adomány

Ha valaki megpróbált már valamiféle külső formába beilleszkedni és ez nem sikerült neki, akkor valószínűleg szerencsés. Talán ő is egyfajta számkivetett, csak sikerült lelke számára menedéket találnia. Van egy furcsa kísérőjelensége annak, amikor az embernek nem sikerül beilleszkednie. Még ha elkergetik is a közösségből kitaszítottat, ő egyenesen pszichikus és igazi rokonainak karjaiba fut, legyen az valamiféle tanulási forma, vagy művészet vagy egy embercsoport. Sokkal rosszabb azok között maradni, akikhez nem tartozunk, mint vándorolni egy ideig azokat a pszichikus és lelki rokonainkat kutatva, akikre vágyunk. Sosem hiba ezek után kutatni. Soha.

Van ebben a nyomásban és feszültségben valami hasznos. A kiskacsát valamiképpen megedzi, megerősíti számkivetettsége. Noha ezt a helyzetet senkinek sem kívánnánk, hatása mégis hasonlít ahhoz, amikor a tiszta szénből nagy nyomás alatt gyémánt jön létre – a végeredmény a psziché átható ragyogása és tisztasága.

Van egy olyan fázisa az alkímiának, amelyben az alapszubsztanciát, az ólmot apróra zúzzák és összetömrítik. Noha a számkivetettség nem önfeloldten vidám állapot, mégis váratlan pozitívumokat hozhat; adományai bőségesek. Az apróra zúzás idején megszünteti a gyengeséget. Elapasztja a siránkozást, lehetővé teszi a dolgok tisztán látását, erősíti az intuíciót, olyan megfigyelőképeséget és olyan perspektívát nyújt, amelyet a „bentlévők” sosem érhetnek el.

A zabolátlan, ősi psziché, a negatív aspektusok ellenére, kibírja a kitaszítotttságot. Megnyílik a kapu az igazi természetünk utáni, s azon kultúra utáni vágyakozásra, amely ezt biztosíthatja. Ez a vágyódás is a továbbhaladásra biztatja az embert. Folytatni kell a keresést, s ha a nő nem talál rá arra a kultúrára, amely őt bátorítja, akkor rendszerint felépíti azt magában. Ez pedig nagyon jó, mert amikor ezt felépíti, akkor azok, akik régóta figyelik őt, lelken-dezve köré gyűlnek, s kijelentik, hogy ők is ezt keresik már egy ideje.

A világ kócos macskái és bandzsító tyúkjai

A kócos macska és bandzsító tyúk ostobaságnak és értelmetlennek tartja a kiskacsa ábrándozását. Ebben szemügyre vehetjük azoknak érzékeny pontjait és értékeit, akik a tőlük különbözőeket ócsárolják. Ki várná el egy macs-

kától, hogy szeresse a vizet? Egy tyúktól, hogy úszni menjen? Természetesen senki. De általában az történik, hogy ha az emberek számkivetettekkel találkoznak, akkor azokat tekintik alsóbbrendűnek.

Mivel nem szeretnénk senkit sem alá- vagy föléértékelni, nem jobban, mint szükséges, mondjuk ki egyszerűen azt, hogy a kiskacsa ugyanazt éli át, amit a számkivetett nők ezrei – hogy alapvetően nem illik össze a másfajta emberekkel, ami persze nem az ő hibája, a legtöbb nő azonban kötelességének érzi, hogy saját személyes hiányosságaként mindezt magára vállalja.

Ilyenkor sok nő kész azért is bocsánatot kérni, hogy elfoglal némi helyet. Sokan félnek kimondani azt, hogy „Köszönöm, nem”, és hátat fordítani. Sok nő hallgatja végig számtalanszor azt, hogy önfejtő, s nem gondol arra, hogy a macskák nem úszkálnak, a tyúkok pedig nem buknak a víz alá.

El kell mondanom, gyakran bizonyul gyakorlatomban hasznosnak az, ha a különböző személyiségtípusokat macskákként, tyúkokként, kacsákként, hattyúkként s hasonlókként vázolólok fel. Ha úgy látom jónak, megkérem páciensem, hogy képzelje magát egy percre olyan hattyúnak, aki nem tudja, hogy az. Egy percre én is úgy képzelem, mintha kacsák nevelték volna fel, s vennék őt körül.

Nincs a kacsákkal vagy a hattyúkkal semmi baj, nyugtatom meg. De a kacsák kacsák, a hattyúk meg hattyúk. Hogy megvilágítsam a lényegét, néha más állatmetaforákat is használok. Szeretem az egereket. Mi történne, ha egerek nevelnék fel az embert, holott ő valójában hattyú? A hattyúk és az egerek többnyire nem szeretik egymás eledelét. Furcsa szagúnak tartják a másikat. Nem szeretnek együtt időzni és ha ez mégis előfordul, az egyik mindig zaklatja a másikat.

És akkor mi lenne, ha az embernek, hattyú létére, úgy kellene viselkednie, mintha egér volna? Ha szürkének, szőrösnek és picinynek kellene magát képzelnie? Mi lenne, ha nem volna szép hosszú farka, amit alkalomadtán a levegőbe emelhetne? Mi lenne, ha egérként próbálna járni, s ehelyett csak totyogna? Mi lenne, ha egérként próbálna szólni, s csak gágogás törne fel torkából? Hát nem ő volna a világ legszerencsétlenebb teremtménye?

A válasz egyértelműen igen. Ám ha mindez így van és nagyon is igaz, akkor miért próbálják meg a nők állandóan sajátjuktól idegen formákra és alakokra hajlítani magukat? Sokéves klinikai megfigyeléseim után azt kell mondanom, hogy mindez nem valamiféle mélyen gyökerező mazochizmus vagy súlyos önrombolási hajlam vagy valami hasonló eredménye. A legtöbb esetben arról van szó, hogy az illető nem tud más megoldást. Hiányzik az anyai gondozás.

Van egy mondás: *tu puedes saber muchas cosas*, tudhatsz a dolgokról, de ez nem *sentido*, nem a dolgok értelmének megértése. A kiskacsa látszólag tud

„dolgokat”, de nem érti őket. Nem részesült anyai gondozásban, nem tanították meg a legelemibb dolgokra. Ne felejtjük el, hogy az anya az, aki azáltal tanítja kicsinyeit, hogy kiterjeszti velük született tehetségüket vagy ösztönüket. A kölykeiket vadászni tanító anyaállatok nem kimondottan azt tanítják, hogy „hogyan kell vadászni”, mivel az már benne van a kicsinyek csontjaiban, hanem azt, hogy mire vigyázzanak, mire figyeljenek; mert ezeket addig nem tudják, míg anyjuk meg nem tanítja nekik, s ezáltal el nem indítja az új dolgok megtanulását, a velük született tudás kiterjesztését.

Ugyanez áll a számkivetett nőre is. Ha ő egy rút kiskacsa, ha nem kapott anyai gondozást, ösztönei még nem élesedtek meg. Ezért próbálkozás és tévedés útján tanul. Ez rendszerint sok-sok próbálkozást, sok-sok tévedést jelent. De van remény, mert, mint látjuk, a számkivetett soha nem adja fel. Addig megy, míg rá nem lel az útmutatóra, az illatra, amíg rá nem lép a csapásra, amely hazafelé visz.

A farkasok akkor a legfurcsábbak, amikor elvesztik a szagot és mindent megtesznek, hogy megtalálják: felugranak a levegőbe, körbe-körbe futnak, orrukkal túrják a földet, kaparják a talajt, aztán előre futnak, majd hátra, végül kővé dermednek. Úgy festenek, mintha elment volna az eszük. Pedig semmi mást nem tesznek, mint megpróbálják fellelni az összes lehetséges nyomot. Beleharapnak a levegőbe, megtöltik tüdejüket a föld közelében, vállmagasságban, ízlelgetik a levegőt, hogy rájöjjenek, mi minden haladt át a közelben nemrégiben, füleiket műhold-antennákhoz hasonlóan forgatják, hogy felfogjanak minden messziről érkező üzenetet. Miután ezzel a módszerrel összegyűjtöttek minden lehetséges nyomra vezető jelet, már tudják, mit kell tenniük.

Egy nő talán kapkodónak tűnhet, amikor elvesztette kapcsolatát a számára legértékesebb étellel és visszaszerzése érdekében ide-oda futkos, ilyenkor azonban a leggyakrabban információt gyűjt, belekóstol ebbe, belekémlel abba. A legtöbb, amit ilyenkor tehetünk, hogy elmagyarázzuk neki, mit csinál. Aztán békén hagyjuk. Amint összegyűjti az összes nyomra vezető jelet, ismét kiszámított lesz mozgása. Abban a pillanatban semmivé foszlik a kócos macska és a bandzsa tyúk társasága utáni sóvárgása.

Emlékezünk és mindenáron folytatjuk

Mindannyian érzünk saját fajtánk, ősi fajtánk utáni sóvárgást. Emlékezünk csak, a kiskacsa elmenekül, miután kegyetlenül megkínózzák. Ekkor egy gúnárcsapattal találkozik, s majdnem megölik őt is a vadászok. Elüldözték a baromfiudvarról, a parasztember házából, s kimerülten didereg a

tó partján. Nincs olyan nő, aki ne ismerné ezt az érzést. Mégis ez a vágyódás az, ami kitartásra, reményekkel teli folytatásra ösztönöz.

Ez az ősi, zabolátlan psziché ígérete mindannyiunk számára. Még akkor is, ha csak hallottunk vagy láttunk vagy álmodtunk olyan csodás ősi világot, amelyhez valaha tartoztunk, még ha nem is érintettük meg soha, vagy ha igen, hát csak egy röpke pillanatra, még ha nem is tudatosítjuk, hogy mi is részesei vagyunk, mégis mindennek emléke az a jelzőtűz, amely oda vezet bennünket, ahová, most már egész életünkre, tartozni fogunk. A rút kiskacsában érthető vágyakozás ébred, amikor az égre szárnyaló hattyúkat meglátja, s eme egyetlen látvány emléke attól a perctől kezdve ösztönzi.

Volt egyszer egy páciensem, aki az utolsó szalmaszálnál tartott, s öngyilkosságra gondolt. Egy nap észrevett a teraszon egy hálóját szövögető pókot. Sosem fogjuk megtudni, hogy pontosan mi lehetett az, ami ebben a látványban megragadta őt, s megtörte lelke körül a jeget, hogy azután szabadon mozogjon, s növekedjen. Abban azonban analitikusként és *cantadora*-ként is bizonyos vagyok, hogy sok esetben a természet jelenségei, különösen a legnyilvánvalóbbak és a legegyszerűbbek, fejtik ki a legjobb gyógyhatást. A természet gyógyszerei erősek és azonnal hatnak: a görögdiñnye zöld héján ülő katicabogár, egy csőrében fűszálat tartó vörösbecs, egy virágzó gyom, egy hullócsillag vagy akár egy utcán heverő, szivárványban játszó üvegdarab jelentheti a megfelelő gyógyírt. Furcsa dolog a kitartás: rengeteg energiát emészt fel, de a nyugodt víz öt percen át tartó szemlélésével egy hónapra feltöltődünk.

Érdekes megjegyeznünk, hogy egy farkas, bármilyen beteg, aggódó, bármennyire egyedül van is vagy fél, bármilyen gyenge, kitart. Törött lábbal is továbbántikál. Közel húzódik másokhoz, a falka védelmét keresve. Bármilyen gyötörje is, ereje megfeszítésével kivárja, túljár az eszén, lebeg és túléli. Teljes lényével veszi az egyik lélegzetet a másik után. Ha kell, egyik helyről a másikra vonszolja magát, mint a kiskacsa, amíg rá nem talál a jó, a gyógyító helyre, arra, ahol gyarapodhat.

A zabolátlan természet ismertető jegye, hogy folytatódik. Hogy megmarad. Ez nem cselekvés kérdése. Természetünknel és születésünknel fogva vagyunk ilyenek. Ha nem gyarapodhatunk, addig megyünk, míg ezt el nem érjük. Akár teremtő életünkől szakadunk el, akár kultúránk vagy világunk taszít el magától, akár családunk vagy egy csoport úz el vagy mozgásunkat, gondolatainkat és érzéseinket büntetik, belső, zabolátlan életünk nem áll meg, s mi továbbmegyünk. Ez a természet nem kötődik bizonyos etnikai csoportokhoz. Ez a nők lényegi természete Benintől Kamerunon át Új-Guineáig. A nők sajátja Lettországból, Hollandiában és Sierra Leonében, Guatemalában, Haitin és Polinéziában. Bármely országot, bármely fajt, bármely vallást vagy törzset említjük. Bármelyik városról, faluról, Isten há-

ta mögötti helyről van is szó. A Természeti Asszony, az ősi lélek mindenhol, minden nőben közös. Szünet nélkül érzik, követik az ősi természetet.

Ha arra van szükség, a nők kék eget festenek a börtönfalakra. Ha elégett a gombolyag, még többet sodornak. Ha elpusztult a termés, rögtön újra vetnek. Ha nincs ajtó, ők rajzolnak egyet, kinyitják, s új útra lépnek, új életbe fognak. A nők kitartanak és diadalmaskodnak, ahogy az ősi természet is kitart és diadalmaskodik.

A kiskacsa már csak egy karnyújtásnyira van új életétől. Magányos volt, fázott, majdnem megfagyott, bántották, üzték, vadásztak rá, elhagyták, nem táplálta senki az elhagyatott helyeken, az élet és a halál határán, ahol nem tudhatta, mi vár még rá. És most következik a történet legfontosabb része: kitavasodik, új élet serken, változás, új próbálkozás következik. Az a legfontosabb, hogy az ember kitartson, kibírjon sok mindent teremő élete, egyedülléte, cselekvésre rendeltetett ideje, tulajdon élete kedvéért; ki kell tartani, mert az ősi természet ígérete szerint a tél után *mindig tavasz jön*.

A lélekre sugárzó szeretet

Tarts ki. Ne add fel. Tedd a dolgod. Rátalálsz utadra. A mese végén a hattyúk előbb ismerik fel, mint a kiskacsa, hogy közéjük tartozik. Ez meglehetősen tipikus a kitaszított nők esetében. A kimerítő vándorlás után véletlenül tévednek hazai területre, s gyakran egy ideig észre sem veszik, hogy az emberek pillantásában csodálat és elismerés bujkál, vagy ha az nem, hát legfeljebb közömbösek, de semmiképp sem lenézőek.

Azt gondolhatnánk: most, hogy végre pszichéjük hazatalált, túláradoan boldogok. De nem. Egy ideig legalábbis rendkívül bizalmatlanok. Tényleg elismernek engem ezek az emberek? Tényleg biztonságban vagyok itt? Vagy elűznek újra? Alhatok végre csukott szemmel? Viselkedhetek úgy, mint egy... hattyú? Ezek a gyanakvások egy idő után eltűnnek és kezdetét veszi az önmagukhoz való visszatérés következő stádiuma: el kell fogadniuk tulajdon egyedi szépségüket; vagyis azt az ősi lelket, amelyből mindannyian készültünk.

Talán nincs jobb és megbízhatóbb mércéje annak, hogy egy nő rút kiskacsaként élte élete egy szakaszát, mint az, hogy képtelen az őszinte bókot megemészteni. Ez lehet persze szerénység is, vagy tulajdoníthatjuk szégyenlősségnek is – noha túl sok komoly sérülést söpörnek félre az emberek a „csak szégyenlősség” jelszavával¹⁴ –, a bókra gyakran azért dadogás a válasz, mert automatikus és kellemetlen dialógust indít el a nő gondolataiban.

Ha azt mondjuk, milyen bájos, milyen szép a műve, vagy megdicsérünk

bármit, amihez lelkének köze van, az elméjében valami azt mondja, hogy ő alantasabb a bókólónál, aki idióta, hogy ilyeneket gondol. Nem azzal foglalkozik, hogy lelki szépsége sugárzik, amikor ő önmagát adja, hanem más témára vált és lényegében megtagadja lélek-énjétől az elismerés táplálékát, ami pedig rendkívül fontos a gyarapodáshoz.

Ez tehát az övéit megtaláló számkivetett végső feladata: nem csupán saját egyediségét, egy bizonyos sajátos önazonosságot kell elfogadnia, hanem tulajdon szépségét is... lelke formáját és azt, hogy az ősi természet közelsége átváltoztat bennünket és mindent, amihez csak hozzáér.

Amikor elfogadjuk saját természetes szépségünket, akkor új távlatot kap, nem tartjuk már számon olyan körülményeket, de nem is mondanánk le róla, nem is hagynánk már el soha. Tudja vajon a farkas, milyen gyönyörű, amikor felszökken? Tudja egy macskaféle, milyen szép a formája, amikor ül? Megrémül-e egy madár szárnya csattogásától, amikor kitárja? Tanulhatunk tőlük; viselkedjünk a magunk természetes módján, ne hátráljunk meg természetes szépségünk előtt, s ne rejtjük el. Egyszerűen csak legyünk, mint ezek a teremtmények, s ez így helyes.

A keresés és a megtalálás a nőkben azon a titokzatos szenvedélyen alapul, amit az ősi iránt éreznek, ami születésüknél fogva hozzájuk tartozik. E vágyódás tárgyát Természeti Asszonynak neveztük el... de még ha nem tudják is a nők a nevét, még ha nem tudják is, hol lakozik, akkor is felé igyekeznek: teljes szívükkel szeretik őt. Vágyódnak utána, s ez motivációjuk és hajtóerejük. Ez hajt bennünket a Természeti Asszony keresésére és megtalálására. Nem olyan nehéz, mint amilyennek az ember kezdetben gondolná, mert ő is keres bennünket. Mi vagyunk a kicsinyei.

Az elcserélt zigóta: A számkivetettség titkos ereje

Sokéves gyakorlatom során megértettem, hogy a valahová tartozás problémáját időnként a könnyebbik oldaláról kell megközelíteni, mert az oldottság elúzhatja a fájdalom egy részét. Kitaláltam betegeim számára egy történetet, aminek *Az elcserélt zigóta* címet adtam, s amelyhez főként azért foglaltam, hogy kívülállásukat egy erőteljesebb metaforával világítsam meg. A történet így szól.

Elgondolkodtál-e már azon, hogy hogyan kerültél ebbe a furcsa a családba, amelyben élsz? Ha kívülállóként, ha némiképp furcsa, vagy másoktól különböző emberként élted eddig az életed, ha magányos vagy, aki a fő áramlás külső szélén áll, akkor szenvedtél mostanáig. De eljön az idő, ami-

kor el kell onnan evezni, hogy más nézőpontot is kipróbálj, hogy visszajuss arra a földre, ahová tartozol.

Ne szenvedj tovább, ne próbáld meg többször kitalálni, hogy hol rontottad el. Az a titok, hogy miért oda születted, ahová születted, megszűnt, *finis*, *terminado*, véget ért. Pihenj meg eveződnél, hagyd, hogy az otthonod felől érkező szél felfrissítsen kicsit.

A Természeti Asszony mitikus életét magukban hordozó nők éveken át így sóhajtoztak csendben: „Miért vagyok ennyire más? Miért születtem ilyen furcsa (vagy érzéketlen) családba?” Ahányszor csak virágozni akart életük, valaki mindig sót szórt a földre, hogy ne nőhessen ki semmi. Szenvettek a természetes vágyaikat akadályozó minden előírástól. Ha természet szerető gyermekek voltak, fedél alá kényszerítették őket. Ha tudósok voltak, anyává kellett válniuk. Ha anyák akartak lenni, azt mondták nekik, teljesen bele kell illeszkedniük a kész formákba. Ki akartak találni valamit, de arra figyelmeztették őket, hogy legyenek gyakorlatiasak. Ha teremteni akartak, azt hallották, egy nő mindig talál elfoglaltságot a háztartásban.

Néha megpróbáltak az éppen legnépszerűbb mérce szerint jók lenni, s csak későn jöttek rá, mit is akartak valójában, hogyan is kellett volna élniük. Akkor aztán, hogy saját életük legyen, fájdalmas amputáció révén megváltak családjuktól, kiléptek a házasságból, amelyről pedig esküvel vallották, hogy sírig tart, otthagyták munkahelyüket, amely ugródeszkaként szolgálhatott volna valami érdektelen, de jobban fizető pozíció felé. Szilánkokra zúzott álmok heverték nyomukban végig az úton.

Sok olyan nőt ismerek, aki művész volt, s úgy próbált meg értelmesen élni, hogy ideje nyolcvan százalékát robottal töltötte, ami nap nap után lehetetlenné tette alkotó munkáját. Sorolhatnánk vég nélkül, egyvalami azonban mindegyik történetben közös: nagyon korán felhívták magukra a figyelmet, mert, negatív értelemben, „mások” voltak. Valójában mindannyian szenvedélyesek, érdeklődők és helyes ösztönökkel rendelkező emberek voltak.

A „Miért én? Miért ez a család? Miért vagyok ennyire más?” kérdésekre a válasz természetesen az, hogy ezekre a kérdésekre nincs válasz. Mivel azonban az egónak mégiscsak el kell rágódnia valamin, mielőtt felhagy a témával, ajánlanék három válaszlehetőséget. (A páciens azt választja közülük, amelyik tetszik, de legalább egyet választania kell. A legtöbb az utolsót választják, de lényegében bármelyik megfelel.) Íme.

Azért születünk olyannak, amilyenek vagyunk és azért ezekbe a furcsa családokba, mert 1) csak (ezt szinte senki sem hiszi el), 2) legbensőbb önmagunknak terve van, s borsónyi agyunk túl kicsi ennek megértésére (ezt sokan biztató elképzelésnek tartják), 3) az Elcserelt Zigóta Szindróma miatt (nos... igen, talán... de mi az?).

Családod idegennek tart. Neked tollaid vannak, nekik pikkelyeik. Ha jól akarod érezni magad, az erdőbe mégy, a vadonba, a belső életbe, a külső fenségesbe. Ők törülközőket szeretnek hajtogatni szabadidejükben. Ha így áll a helyzet, akkor az Elcserélt Zígóta Szindróma áldozata vagy.

Családod lassan mozdul, te száguldasz, mint a szél. Ők hangosak, te hal-
kan beszélsz vagy ők csendesek, te pedig énekelsz. Tudsz valamit, mert te egyszerűen tudod. Ők azt akarják, háromszáz oldalas disszertációban bizonyítsd is be. Nincs tévedés, ez az Elcserélt Zígóta Szindróma.

Még sosem hallottál erről? Nos, figyelj, a Zígóta Tündér egy éjszaka szülővárosod fölött szállt el. Kosarában izgatottan ugrált, fickándozott a sok kis zígóta.

Valójában olyan szülőknak voltál szánva, akik megértettek volna, a Zígóta Tündér azonban egy légörvénybe került és hopp, egy másik ház fölött estél ki a kosárból. Bukfencezve zuhantál épp egy olyan családba, ahová nem neked kellett volna megérkezned. „Igazi” családod három mérfölddel odébb volt.

Ezért szerettél meg egy olyan családot, amelynek nem vagy a tagja, s amely három mérföldnyire lakik tőletek. Mindig is azt kívántad, bárcsak Ezésezék lennének a szüleid. Nagy esély van rá, hogy ennek így kellett volna történnie.

Ezért dzsiggelsz végig az előszobán, pedig egész családod folyton a tévé előtt ül. Ezért rémülnek meg szüleid, valahányszor beállítasz vagy felhívod őket. Aggódnak. „Mit fog még csinálni? A múltkor is úgy zavarba hozott bennünket, Isten tudja, mire készül most. Ajjaj!” Eltakarják a szemüket, amikor jössz, de nem azért, mert fényed elvakítja őket.

Te csak szeretetet akarsz. Ők meg csak nyugalmat.

Családod tagjai különböző okok folytán (választásaik, ártatlanságuk, sérelmeik, alkatuk, mentális zavarok vagy tudatlanság miatt) képtelenek spontán módon viszonyulni a tudattalanhoz, látogatásaid pedig természetesen a varázsló archetípusát testesítik meg, aki mindent felkavar. Ezért aztán még mielőtt együtt felválnátok a kenyeret, a varázsló örült táncba kezd, csak hogy egy hajszalet hullathasson a család levesébe.

Még ha te nem is akarod felzaklatni családodat, ők bármitől képesek zaklatott állapotba kerülni. Amikor megjelensz, minden és mindenki mintha megbolondulna.

A zabolátlan zígóta legbiztosabb jele, ha a szülők mindenben megsértődnek, a gyermekek pedig úgy érzik, hogy soha nem tesznek semmit helyesen.

A nem zabolátlan család egyetlen dolgot akar, az Elcserélt Zígóta pedig sosem találja ki, mi az, és ha sikerülne is, haja felkiáltójelként állna égnék.

Most készülj fel, nagy titkot mondok. Egy titokzatos, nagyon fontos dologot akarnak tőled.

A nem zabolátlanok kiszámíthatóságot akarnak tőled.

Azt akarják, hogy ma épp olyan légy, mint amilyen tegnap voltál. Azt szeretnék, ha nem változnál nap nap után, hanem olyan maradnál, mint amilyen kezdetben voltál.

Kérdezd csak meg családodat, ezt szeretnék-e és biztos, hogy igennel válaszolnak. Mindenben? Nem, mondják majd, csak a fontosabb dolgokban. Bármit tartanak is saját értékrendszerük szerint fontosnak, az mindig ellentmond a nők zabolátlan természetének. A szerintük „fontos dolgok” sajnos nem egyeznek azokkal, amelyek a zabolátlan gyermek számára „fontosak”.

A kiszámíthatóság érthetetlen a Természeti Asszony számára, mert ereje a változásokhoz való alkalmazkodásban, az újírtásban, táncában, üvöltésében, mormolásában, mély ösztönéletében, teremő tűzében rejlik. Kiszámíthatósága nem a másokhoz való hasonulásában mutatkozik meg, hanem teremő életében, kiszámítható érzékelésében, éleslátásában, rugalmasságában és fürgeségében.

Ha röviden kellene megneveznünk a Természeti Asszony lényegét, akkor az az érzékeny reagálás (*responsiveness*) lenne. A *response* szó a latin „viszon- zásul megígér, viszonzoz” szóból ered – s ez az ő erős páncélja. Lényegretörő és fürge reagálásai kiszámítható ígéretet és fogadalmat jelentenek a teremő erők számára, jelenjenek meg akár *Duende*, akár a szenvedély mögött meghúzódo kobold-szellem vagy a Szépség, a Művészet, a Tánc vagy az Élet formájában. Azt ígéri, ha el nem gáncsoljuk, életet lehel belénk. Azt ígéri, hogy érzékenyen reagálva, ilyen módon kiszámíthatóan élünk teljes életet.

Az Elcserélt Zígóta ekképpen nem családjának, hanem belső ősválójának fogad hűséget. Ezért érzi úgy, hogy szétszakadt. Farkasanyja fogja farkát, földi családja fogja karját. Hamarosán keserves sírásra fakad, vicsorog és harapja önmagát is, másokat is, és végül halálos csöndbe némul. Ha a szemébe nézünk, *ojos del cielot*, ég-szemeket látunk, ami azt jelenti, ez az ember már nem sokáig lesz közöttünk.

A gyermekek számára nagyon fontos a szocializáció, ha azonban megöljük a belső *criaturát*, végzünk a gyermekkel is. A nyugat-afrikaiak azt tartják, hogy a gyermekkel szembeni durvaság elüldözi lelkét testéből, néha csak néhány méterrel odébb, máskor sok napi járőföldre.

Jóllehet a gyermek lelki egyensúlya kedvéért mindenképpen ki kell elégíteni a biztonság és a fizikai gondoskodás iránti igényét és gondosan mérlegelni kell a „kulturált viselkedést” illető fogalmakat, én mégis mindig aggodom azokért, akik túl jól viselkednek; gyakran látom azt a „elhalványult lélek”-nézést szemükben. Valami nincs rendben. Az egészséges lélek átragyog a *personán* szinte minden nap és megvilágítja a többieket. Ahol nagy a sérülés, onnan elmenekül a lélek.

Olykor olyan messzire sodródik vagy iramodik, hogy csak alapos kien-geszteléssel lehet visszacsalogatni. Hosszú időnek kell addig eltelnie, mire egy ilyen lélek eléggé bizakodóvá válik ahhoz, hogy visszajöjjön, de azért ez megvalósítható. A visszatérítés számos alkotóelemet követel: őszinte be-csületességet, kitartást, gyengédséget, kedvességet, a harag elvezetését és humort. Ezek együtt alkotják azt a dalt, amely hazahívja a lelket.

Mire van szüksége a léleknek? Mindaz, amire szüksége van, a természet és a kreativitás birodalmában található. Itt lakik *Na'ashjé'ii Asdzáá*, a Pók-asszony, a navajók Teremtő Istenasszonya, aki lelki védelmet nyújt azok számára, akik őt keresik. Az ő dolga megtanítani a léleknek a védekezést és a szépség szeretetét.

Mindazt, amire a léleknek szüksége van, megtaláljuk a három öreg (vagy, a napszaktól függően, fiatal) nővér, Klóthó, Lakheszisz és Atroposz kunyhójában is, ahol a nő életének vörös fonalát, a szenvedélyt fonják. Ők fonják a nő életének korszakait, elkötik azt, ami befejeződött, s kezdik az újat. A vadászszellemek, Diana és Artemisz erdejében laknak, akik a pszi-ché vadászó, nyomon követő és begyógyító képességeit jelképező farkas-asszonyok.

A lélek szükségleteit *Coatlíque* uralja, az önállóság azték istennője, aki lá-bán guggolva szüli gyermekeit. A magányos nő életére tanít. Ő készíti a kis-babákat, az új élet lehetőségét, de ő egyben a halálanya is, aki szoknyáján ko-ponyákat visel, s amikor lép, a csörgőkígyóéhoz hasonló hangok hallatsza-nak, mert a koponyák csörögnek, s mivel hangjuk az esőhöz is hasonló, ezért rezonanciájukkal esőt vonzanak a földre. Ő a magányos asszonyok, s azok védelmezője, akik olyannyira tele vannak erőteljes gondolatokkal és elképze-lésekkel, hogy ki tudja milyen messze kell lakniuk, hogy ne bódítsák el a fa-lut túlságosan. *Coatlíque* a kívülálló nők különleges védelmezője.

Mi a lélek elemi tápláléka? Ez teremtménytől függően változik, de van-nak bizonyos összetételek. Tekintsük ezeket pszichikus makrobiotikumok-nak. Vannak nők, akiknek a levegő, az éjszaka, a napfény és a fák a legfon-tosabbak. Mások étvágyát a szavak, a papír és a könyv elégíti ki. Vannak, akik nem tudnak megenni színek, formák, árnyékok és agyag nélkül. Me-gint mások szökellnek, hajlonganak és futnak, mert lelkük táncra vágyik. Van, akinek elég egy fához támaszkodni, hogy békére találjon.

Még valamiről szót kell ejtenünk. Az Elcserélt Zigóták megtanulják a túl-élést. Nehéz dolog éveken át olyanok között élni, akik nem tudnak az em-bernek a virágzásban segíteni. Ha valaki ki tudja azt mondani, hogy ő túl-élő, már ez teljesítmény. Sokak számára a megnevezés jelenti a hatalmat. És eljön az az idő az individuáció során, amikor a fenyegetés vagy a trauma múlttá válik. Ilyenkor kell a következő stádiumba, a túlélés utáni gyógyu-lás és *gyarapodás* szakaszába lépni.

Ha megmaradunk túlélőknek, s nem lépünk tovább a gyarapodás felé, akkor korlátot állítunk önmagunk elé, energiánkat és a világ felé sugárzott erőnket felénél kevesebbre csökkentjük. Van, aki olyan büszke túlélő voltára, hogy az már további fejlődését veszélyezteti. Az ember néha fél továbblépni a túlélő-státusból, mert ez megkülönböztető jel, egy „a mindenit, fogadjunk, el sem hiszed” jellegű teljesítmény.

Ahelyett, hogy a túlélést helyeznénk életünk középpontjába, viseljük inkább a sok jelvény egyikeként, de ne az egyetlenként. Az emberek megérdemlik, hogy az igazi életért és győzelemért kijáró medáljaik és kitüntetések szép emlékein merengjenek. Ha elmúlt a fenyegetés, hajlamosak vagyunk beleesni abba a csapdába, hogy életünk legszörnyűbb időszakában szerzett nevünket használjuk. Ez egy potenciálisan behatároló gondolat-együttest hoz létre. Nem jó dolog, ha lelkünk azonosságát kizárólag a nehéz idők fegyvertényeire, veszteségeire és győzelmeire alapozzuk. Jóllehet a túlélés kőkeménnyé tehet egy nőt, egy ponton túl akadályozza az új fejlődést.

Amikor egy nő nem szabadul a „túlélő vagyok” gondolattól akkor sem, amikor ez már rég nem hasznos számára, akkor nyilvánvaló, mit kell tenni. Meg kell lazítanunk a túlélő archetípusát szorongató fogását. Különben semmi más nem lesz képes fejlődni. Engem ez egy szívós kis növényre emlékeztet, amely – víz, napfény, táplálék nélkül – mégiscsak hozott egy átlagos, apró levelet. Mindennek ellenére.

A gyarapodás viszont, most, a nehéz idők elmúltával azt jelenti, hogy bőséges táplálékot és fényt igyekszünk szerezni, hogy virágozhassunk, hogy bokros, dús, nehéz bimbókat és leveleket hozzunk. Sokkal jobb, ha olyan nevekkel illetjük magunkat, amelyek szabad növekedésünket segítik elő. Ez a gyarapodás. Erre az életre szántak bennünket.

Az emberek, egyebek mellett, a rítusokban – mint amilyen például a Purim, az Advent vagy a hold lerajzolása – állítanak maguk elé új perspektívákat. A rítusok egybehívják az emberek életének árnyait és kísérteteit, szétválogatják és újra pihenni küldik őket. *El Dia de los Muertos*, a Halottak Napja ünnepségein van egy különös ábrázolás, amely segíthet a nőknek a túlélésből a gyarapodásba átlépni. Az *ofrendas*ról van szó, amik valójában az élők soraiból eltávozottaknak emelt oltárok. Az *ofrendas* tiszteletet, megemlékezést, a legmélyebb megbecsülés kifejeződéseit jelentik azon szeretett emberek iránt, akik nem élnek már ezen a földön. Tapasztalataim szerint sokat segít, ha egy nő *ofrendát* készít ama gyermek számára, aki ő valaha volt, valamiféle testamentumot ír a hősies gyermekhez.

Vannak, akik gyermekkori tárgyakat, írásokat, ruhákat, játékokat, egy-egy esemény emléktárgyát és egyéb szimbólumokat választanak. Ki-ki elrendezi saját *ofrendáját*, vagy elmondja, vagy nem, a hozzá tartozó történe-

tet, s aztán otthagyjuk mindet, amíg a nők kívánják. Elmúlt nehézségeik, bátorságuk és hányattatásaikon aratott győzelmük bizonyítéka ez.¹⁵

Ha így tekintünk a múltra, az sok szempontból hasznos: perspektívát, a múlt megértő elrendezését nyerjük azzal, hogy kiterítjük megélt dolgainkat, azt, amivé tettük őket, azt, ami csodálatra méltó. A megkönnyebbülést a csodálat és nem az elmúlt dolgokkal való azonosulás hozza.

Ha túl sokáig marad az ember gyermek-túlélő, akkor túlságosan azonosul a sebzett ember archetípusával. A seb felismerése és emlékének megőrzése a gyarapodást segíti elő. Gyarapodásra rendeltettünk ezen a földön. Nekünk, nőknek nem csupán a túlélés, de a gyarapodás is születésadta jogunk.

Ne hunyászkodj meg, ne húzd magad össze, ha téged kiáltanak ki fekete báránynak, kóbornak, magányos farkasnak. A lassú észjárásúak üszögnek tekintik a társadalom testén a többiekhez nem idomulókat. Az évszázadok során azonban bebizonyosodott, hogy az, aki más, a szélen áll, s hogy minden bizonnyal eredeti, hasznos és bámulatra méltó módon gyarapítja kultúráját.¹⁶

Amikor útmutatást keresel, sose hallgass a kishitűekre. Légy velük kedves, zúdítsd rájuk áldásaidat, szeretgesd őket, de sose kövesd tanácsaikat.

Ha valaha is neveztek dacosnak, javíthatatlannak, hevesnek, ravasznak, rebellisnek, lázongónak, akkor jó úton jársz. A Természeti Asszony már közel.

Ha ezeket a jelzőket még sosem mondták rád, akkor van még rá idő. Edzd a benned lévő Természeti Asszonyt. *Ánde! És újra.*

AZ ÖRVENDEZŐ TEST: SZILAJ ÉLETERŐ

Mindig csodálattal tölt el, ahogyan a farkasok teste összekoccan játék vagy futás közben; mindegyiké a maga módján. Az öregeké öregesen, a fiataloké fiatalosan; a csontosoké, a kövéreké, a hosszú lábúaké, a lompos farkúaké, a lelógó fülűeké, azoké, akiknek törött lába ferdén forrott össze – mindegyikük teste a maga módján, a maga erejével, a maga szépségével mozdul. Életükben és játékukban önmagukat adják. Nem próbálnak meg olyannak látszani, ami nem azonos önmagukkal.

Egyszer, fönnt északon, egy háromlábú öreg farkast figyeltem; egyedül ő tudott átbújni egy résen oda, ahol rengeteg szeder nőtt. Máskor meg azt láttam, amint egy szürke farkas olyan hirtelen húzta össze magát, majd szökellt fel a magasba, hogy mozdulata nyomán még egy másodpercig ezüst csfík ívelt át a levegőn. Emlékszem egy nagyon bájos fiatal farkasanyára; oldalai kicsinyeitől duzzadtak, de egy táncos kecsességével lépegetett át a mohamezőn.

Szépségük és erejük ellenére azonban néha ilyeneket hallunk a farkasokról: „Á, túl éhes vagy, fogaid túl élesek, túl válogatós vagy”. Mint a farkasokról, néha a nőkről is úgy beszélnek, mintha esetükben csakis egy bizonyos temperamentum, egy bizonyosfajta étvágy lehetne elfogadható. És ehhez túl gyakran járul még az erkölcsi jószág vagy rosszság attól függően, hogy az illető nő méretei, magassága, testtartása és alakja egyedülálló vagy el nem fogadott ideálhoz hasonlít-e. Amikor a nőket olyan kedélyállapotba, meterkéltségbe, olyan sémákba kényszerítik, amelyeknek a szépség és a viselkedés egyedülálló ideáljához kell idomulni, akkor lebéklyózzák testüket is, lelküket is, és többé nem szabadok.

Az ösztönös pszichében a test érzékelőként, információs hálózatként, a kommunikációs – szív- és érrendszeri, légzési, csontrendszeri, vegetatív, s érzelmi és intuitív – rendszerek milliárdjainak hírvivőjeként szerepel. Az imágóvilágban a test erős szállítóeszköz, velünk élő szellem, az élet önálló liturgiája. A mesékben emberfeletti tulajdonságokkal és képességekkel felruházott mágikus tárgyként jelenik meg a test, amelynek két pár füle van, az egyik a mindennapi világ, a másik a lélek hangjainak meghallását szolgálja; két pár szeme van, az egyik a megszokott látást, a másik a távolbalá-

tást biztosítja; kétféle ereje van, az egyik az izmoké, a másik a lélek legyőzhetetlen ereje. És még folytathatnánk a test kettősségeinek felsorolását.

A Feldenkrais módszer, az Ajurvéda és más rendszerek szerint a testnek nem öt, hanem hat érzékszerve van. A bőrön, a mélyebb izomkötegeken és a húson át jegyzi meg mindazt, ami körülötte zajlik. A test, azok számára, akik értik, a rosettai kőhöz hasonlatosan az adott, az elvett, a remélt, a begyógyult élet eleven könyve. Értékét az azonnali reagálás regisztrálásának, a mély érzésnek, az előre megsejtésnek kifinomult képessége adja.

A test soknyelvű lény. Színén és hőmérsékletén, a felismerés pírján, a szeretet izzásán, a fájdalom hamuján, az izgalom forróságán, a közömbösség hidegén át beszél. Örökös apró táncán, olykor ide-oda billegésen, olykor ideges rángáson, máskor remegésen át beszél. A szív heves dobogásán, a csüggedésen, a mélybezuhanáson és a kiviruló reményen át beszél.

A test emlékezik, a csontok, az ízületek emlékeznek, még a kisujj is emlékezik. Az emlékezet magukban a sejtekben raktározódik képek és érzések formájában. A test olyan, mint a vízzel telt szivacs; bárhol megnyomjuk, megcsavarjuk, sőt, ha csak finoman hozzáérünk, emlékezet árad belőle.

Ha a csodálatosnál kevesebbre értékeljük a testet, ha ennél szűkebb helyre zárjuk, akkor arra kényszerítjük, hogy az őt megillető szellem és forma nélkül éljen, megtagadjuk tőle az ujjongás jogát. Azt gondolni, hogy valaki csúnya vagy elfogadhatatlan, csak mert szépsége nem a legfrissebb divat szerint való, mélyen sérti az ősi természethez tartozó természetes örömet.

A nők joggal tagadják meg mindazokat a lelki és fizikai mércéket, amelyek sértik a szellemet és elvágják az ősi, zabolátlan lélekhez fűző kapcsolatot. Nyilvánvaló, hogy a nők ösztönös természete sokkal inkább az életerő, az érzékenység és a kitartás képességéért, s nem pedig holmi külsődleges mérce szerint tartják nagyra a testet és a szellemet. Ez nem azt jelenti, hogy elvetik mindazt, ami vagy aki a kultúra bármely területén szépek mondatik ki, hanem hogy olyan nagyra tartják a kört, amelybe a szépség, a forma és a funkció minden formája belefér.

Testbeszéd

Barátommal, Opalangával, az afrikai-amerikai mesemondóval közösen szoktunk meséket mondani, amit „Testbeszédnek” neveztünk el, s amelynek során rokonaink és a hozzánk tartozók ősi áldásait fedezzük fel újra. Opalanga magas és karcsú, mint egy tiszafa. Én alacsony vagyok és elég furcsa testalkatú. Nem elég, hogy Opalangát gyermekkorában csúfolták termete miatt, még azt is mondogatták neki, hogy a metszőfogai közötti rés

a hazugok ismertetőjele. Az én természetemben és méreteimben pedig akkor-tájt a középserűségnek és az önuralom hiányának jeleit látták.

Közös mesemondásaink során a „balsors nyűgeiről s nyilairól” beszélünk, amelyek azért jutottak osztályrészünkül életünk során, mert „ők” azt állították, hogy testünk túl nagy ehhez, elégtelen ahhoz. Gyászéneket énekelünk azokért a testekért, amelyeknek élvezetéből kimaradtunk. Ringatózunk, táncolunk, egymásra nézünk. Arra gondolunk, milyen szép, milyen titokzatos a másik, hogyan is mondhatta bárki ennek ellenkezőjét?

Amikor először találkoztam Opalangával, mindketten úgy éreztük, ahogyan az mesemondók esetében gyakran megesik, hogy időtlen idők óta ismerjük egymást. Életünk történetéről kezdtünk el beszélgetni. Csodálattal hallgattam, hogy felnőttkorában elutazott a nyugat-afrikai Gambiába, ahol ősi népből származó emberekkel találkozott, és láss csudát! voltak közöttük olyan magasak és karcsúak, mint a tiszafa, és rés volt metszőfogaik között. Ezt a rést, mesélték neki, úgy hívják, *Sakaya Yallah*, ami azt jelenti, „Isten rése” ...és a bölcsesség jelének tartják.

Ő is elcsodálkozott, amikor elmondtam neki, hogy én is felnőtt fejjel utaztam a mexikói Tehuantepec nevű földszorosra és én is találkoztam ősi népem néhány mai tagjával és nicsak! természetes, erős, huncut és tekintélyt parancsoló asszonyaik voltak. Megpaskolták hátamat,¹ megcsipkedtek, s kijelentették, hogy nem vagyok elég kövér. Eleget eszem-e? Beteg voltam-e? Jobban oda kell figyelnem, magyarázták, mert a nő *La Tierra*, kerek, mint a föld, mert olyan sok mindent kell tartania.²

Opalangával tartott közös előadásaink során tehát, ahogyan életünkben is, személyes, elnyomó és nyomasztó élményekkel kezdődő történeteink örvendezéssel és énünkben való megerősödésünkkel végződnek. Opalanga tudja, hogy magassága jelenti szépségét, mosolyában bölcsesség bujkál és Isten hangja mindig közel van ajkaihoz. Én is tudom, hogy testem a földhöz hasonló, hogy lábaim azért vannak, hogy megtartsák földemet, s testem olyan edény, amelynek sokat kell befogadnia. Az Egyesült Államok kultúráján kívül élő népektől tanultuk meg testünk újraértékelését, azt, hogy elutasítsunk minden, a titokzatos testet gyalázó gondolatot és szavakat, amelyek legszívesebben tudomást sem vennének arról, hogy a női test a tudás eszköze.³

Minden nőnek joga van ahhoz, hogy örömét lelje a világot elárasztó sokféle szépségben. Ha csak egyfelét helyezünk előtérbe, akkor mintegy elsiklunk a természet mellett. Nem csak egyféle énekesmadár van, egyféle fenyőfa, egyetlenegyfajta farkas. Nem lehetségesek egyforma kisbabák, egyforma férfiak, egyforma nők. Nem lehetségesek egyforma mellek, egyforma derekak, egyforma bőrök.

A terjedelmes mexikói nőkkel való találkozásom arra készítetett, hogy

megkérdőjelezem a különböző méretű, alakú és különösen a különböző súlyú nőkről alkotott analitikus alapelvek egész készletét. Különösen az egyik régi pszichológiai alapelv látszott groteszk módon hibásnak: az az elgondolás, miszerint minden természetes nő éhezik valamire; hogy „bennük egy sovány alak sikoltozik, mert ki akar jutni”. Amikor megemlítettem ezt a „sovány alak”-metaforát az egyik fenséges megjelenésű tehua törzsbéli asszonynak, kicsit riadtan mért végig. Arra gondolok-e, hogy „egy gonosz szellem tartja fogságában?”⁴ És vajon ki helyezett volna ilyen gonosztságot egy asszonyba?” kérdezte. Fel nem tudta fogni, hogy a „gyógyítók” azt gondolják egy nőről vagy akárki másról, hogy azért van benne a sikoltozó alak, mert a nő természetes módon természetes.

Jóllehet valóságos problémát jelentenek és tragikusak a testet eltorzító kényszeres és romboló étkezési rendellenességek, azért ez nem általános. A nagytermetű vagy apró, a széles vagy sovány, az alacsony vagy magas nők egyszerűen azért ilyenek, mert ezt a testfelépítést örökölték elődeiktől; ha nem is szüleiktől, de talán az egy vagy két generációval korábbiaktól. Egy nő örökölt fizikai tulajdonságainak becsmérése vagy bírálása nemzedékeken át tartó szorongást és neurózist idézhet elő. Az örökölt formát illető káros és kirekesztő kritika számos fontos és értékes lelki és szellemi kincstől fosztja meg a nőt. Nem érezhet büszkeséget amiatt a test miatt, amit őseitől kapott. Ha arra tanítják, hogy vesse meg testi örökségét, akkor elszakad attól a női testi azonosságtól, amely családja többi tagjához fűzi.

Ha tulajdon testének utálatára tanítják, hogyan szerethetné anyja ugyanolyan felépítésű testét?⁵ – vagy nagymamáját, vagy akár lányai testét? Hogyan szeretheti más nők (és férfiak) testét, akik azt szintén őseiktől örökölték? Egy ilyen támadás lerombolja egy nő családja iránt érzett jogos büszkeségét és megfosztja testének attól a természetes ritmusától, amit addig magasságára, termetére és alakjára való tekintet nélkül érzett. Lényegében tehát széles körű támadásról van ilyenkor szó, amely nemcsak az előttünk járókra, hanem az utánunk következőkre is kiterjed.⁶

A test elfogadhatóságát előíró szigorú ítéletek hajlott hátú magas lányok, gölyalábakon billegő alacsony nők, fekete gyászba öltözött természetes asszonyok, magukat viperaként kidagasztó sovány nők és más egyéb módokon rejtőzködő nők seregét hozzák létre. Ha megghiúsul az, hogy egy nő ösztönösen elfogadja természetes testét, akkor magabiztossága vesz el. Nem tud szabadulni attól a dilemmától, hogy ő jó vagy sem és önértékét arra alapozza, hogy milyen a külseje, s nem arra, hogy ki ő valójában. Minden energiáját felemészti az az aggodás, hogy mennyit eszik, folyton a mérlegen áll és mértéket vesz magáról. Ez állandó foglalatossága, átszínezi minden tevékenységét, terveit és váramozásait. Az ösztön világában elképzelhetetlen, hogy egy nőt ennyire foglalkoztasson a megjelenése.

Egészségesnek és erősnek kell maradni, a lehető legjobb táplálékot kell nyújtani a testnek.⁷ Azt mindazonáltal el kell ismernem, hogy sok nőben lakozik belül egy „éhes”. De nem arra éhes, hogy bizonyos termetű, alakú vagy magasságú legyen, nem arra áhítozik, hogy a sztereotípiába illeszkedhessen; a nők arra éhesek, hogy az őket körülvevő kultúra elismerje őket. A belül lévő „éhes” alak arra vágyik, hogy tisztelettel bánjanak vele, hogy elfogadják⁸ és a legkevésbé sem arra, hogy sztereotípiának tekintsék. Ha tényleg van ott benn egy „sikoltozó, szabadulni vágyó” asszony, akkor ő azért sikoltozik, hogy ne vetítsen tiszteletlenül többé senki semmit testére, arcára, életkorára.

A női testek különböző vonásainak patologizálása mélységes torzítás, amivel a pszichológia nem egy elméleti szakembere, így Freud is élt. Martin Freud például azt írja apjáról szóló könyvében, hogy egész családjuk ellenszenvezett a tömzsi, köpcös emberekkel, s kinevette őket.⁹ Freud szemléletének okai túlnőnek e könyv keretein; azt mindenesetre elég nehéz megérteni, hogy egy ilyenfajta magatartás hogyan biztosíthatta a női test elfogulatlan szemlélését.

Itt most legyen elég kijelentenünk, hogy a pszichológia számos gyakorlója továbbra is hangot ad a természetes test elleni elfogultságának, s arra ösztönzi a nőket, hogy figyelmüket testük megfigyelésére fordítsák, miáltal megfosztja őket adott formájukhoz fűződő mélyebb és finomabb kapcsolataiktól. A test miatti szorongás hatalmas részt szakít ki a nő alkotó életéből és más dolgokra irányuló figyelméből.

Ez a testük átfaragására buzdító ösztönzés rendkívüli módon hasonlít a rétegek lefaragásához, leégetéséhez, lehámozásához, a föld húsának a csontokig ható legyalulásához. Amikor seb tátong a nők pszichéjén és testén, akkor ugyanott van egy ennek megfelelő seb magán a kultúrán és végül magán a Természeten. Egy valóban holisztikus lélektanban minden világot egymással összefüggőként kell értelmezni, nem pedig különálló entitásokként. Nincs mit csodálkozni azon, hogy kultúránkban problémává vált a természetes női test lefaragása, hiszen hasonló problémával állunk szemben a környezet lefaragásában és a kultúra divatos részekre való széthasításában is. Egy nő ugyan nem képes egyetlen nap alatt megállítani a kultúra és a vidék felhasználását, de megszüntetheti ezt tulajdon teste esetében.

Az ősi természet sosem támogatná a test, a kultúra, a föld megkínzását. Sosem egyezne bele a forma agyonhajszolásába, hogy ezzel értéket, „uralmat”, jellemet bizonyítson, hogy látszatra kellemesebb, pénzügyileg értékesebb legyen.

Egy nő nem ébresztheti tudatára a kultúrát azzal, hogy rászól: „Változz meg”. Önmagával szembeni tulajdon magatartását azonban megváltoztathatja, s ezáltal megszüntetheti a leértékelő belevetítéseket. Ezt úgy teheti

meg, hogy visszaveszi testét azáltal, hogy nem mond le természetes testének örömről, nem kergeti azt a népszerű illúziót, hogy a boldogságban csakis bizonyos testalkatúak és életkorúak részesülhetnek, nem várakozik, nem tartja magát vissza a cselekvéstől, s attól, hogy visszavegye tulajdon életét, melyet szünet nélkül, teljes odaadással él. Ez a dinamikus önellfogadás és önbecsülés indítja el a kultúrában megfigyelhető magatartások változását.

A test megjelenése a mesékben

Sok mítosz és tündérmese írja le a test esendő és zabolátlan mivoltát. Megemlíthetjük a nemesfémek sánta kovácsát, a görög Héphaisztoszt; a mexikói kettős testű Hartart; a tenger habjaiból születő Vénuszt; a csúnya, de új életet teremteni képes legkisebb szabót; az Óriáshegy erejükért tisztelt asszonyait; a titokzatos módon utazgató Hüvelyk Pannát; és sok más mesehőst.

A mesék bizonyos mágikus tárgyai olyan szállító vagy érzékelő tulajdonságokkal rendelkeznek, amelyek a test találó metaforái; ilyen például a varázslatos falevél, szőnyeg, felhő. Öltözékek, cipők, pajzsok, sapkák és sisakok biztosítják a láthatatlanságot, az emberfeletti erőt, a messzelátást, és hasonlókat. Ezek archetipális kellékek. Mindegyik képessé teszi a fizikai testet arra, hogy mélyebb értő belátással, hallással rendelkezzen, repülni tudjon, vagy valamiféle védelmet nyújtson mind a psziché, mind a lélek számára.

A szekerek, kocsik, hintók felfedezése, az állatok húzó- és teherhordó erejének felhasználása előtt ez a motívum a tisztelet övezte test mágikus mivoltát fejezte ki. Ruhadarabok, amulettek, talizmánok és más tárgyak bizonyos körülmények között folyókon vagy a világon repítették át az embert. A varázsszőnyeg a természetes és ősi test érzékelő és pszichikus értékeinek kiváló szimbóluma. Azok a mesék, amelyekben feltűnik a repülő szőnyeg motívuma, tulajdon kultúránk iránti nem nagyon tudatos viszonyulásunkat fejezik ki. A varázsszőnyegről először mindenki azt hiszi, hogy közönséges, értéktelen tárgy. Ám amint valaki elhelyezkedik sűrű bolyhain és azt mondja: „Emelkedj fel!”, a szőnyeg azonnal megrázkódik, kicsit megemelkedik, lebeg, s aztán huss! elrepül, a legkülönbébb helyekre, központokba, nézőpontokra, tudáshoz szállítva utasát.¹⁰ Az éberség és a tudatosság állapotában, az érzékszervek élményein át – zenehallgatás közben, egy szeretett személy hangjának hallatán vagy bizonyos illatok érzésekor – a test képes bennünket valahová máshová repíteni.

A szőnyeg a mesékben és a mítoszokban egyfajta mozgást jelöl – olyan-

faját, amelynek segítségével bepillantathatunk a világba, s az alvilág életébe is. A közel-keleti történetekben a szőnyeg repíti a sámánokat szellemutazásukra. A test nem holmi néma dolog, amitől meg akarunk szabadulni. Inkább más világok és tapasztalatok felé repítő rakéta, atomnyi útkeresztvezetések sorozata, idegi csomópontok halmaza.

A varázsszőnyeg mellett vannak még egyéb testszimbólumok is. Fahtah Kellytől hallottam egy történetet, amely három szimbólumról szól. A címe egyszerűen *A varázsszőnyeg meséje*.¹¹ Egyszer egy szultán útnak indít három fivért, hogy keressék meg, „mi a legszebb a világon”. Azé a fivéré lesz egész királysága, aki megtalálja ezt a kincset. Az egyik fivér egy elefántcsont pálcával tér vissza, amelynek segítségével az ember beleláthat mindabba, amibe kíván. A másik olyan almát hoz, amely minden szenvedést meg tud gyógyítani. A harmadik olyan varázsszőnyeggel tér meg, amely a pusztá gondolatra oda repíti az embert, ahová kívánja.

„Melyik hát a legértékesebb?” kérdi a szultán. „A messzelátás képessége? A gyógyulás és felépülés képessége? Vagy a szellemi utazás képessége?”

A fivérek sorra dicsőítik tárgyaikat. „Egyik sem értékesebb a másiknál, mert az egyik nélkül a másik kettő sem ér semmit,” mondta a szultán, s egyenlően osztotta fel birodalmát a három fivér között.

Ez a mese erőteljes képekben jeleníti meg a test igazi eleveenségét. Az intuíció, az értő belátás, az érzékekből eredő gyógyítás és a testben megbúvó mámor mesés erejét írja le ez a történet (és a hozzá hasonló).¹² Hajlunk arra, hogy testünket olyan „másiknak” képzeljük, aki mintegy nélkülünk teszi a dolgát, s ha megfelelően „bánunk” vele, akkor segít abban, hogy „jól érezzük” magunkat. Sokan kezelik testüket rabszolgaként vagy még ha jól bánnak is vele, megkövetelik tőle, hogy teljesítse kívánságait és szeszélyeiket, mintha mégis csak rabszolga lenne.

Van, aki azt állítja, hogy a lélek átjárja a testet. De képzeljük el egy pillanatra, hogy a test járja át a lelket, segíti a világhoz való alkalmazkodásban, elemez, fordít, üres lapot ad és tintát, tollat, hogy a lélek leírhasa életünket. Tegyük fel, hogy, mint az alakváltoztatókról szóló mesékben, a test önálló isten, tanító, mentor, útmutató. Akkor mi a helyzet? Vajon bölcs dolog-e egy életen át úzni tanítónkat, aki oly sokat adhat, taníthat nekünk? Vajon egész életünket úgy akarjuk-e eltölteni, hogy szemet hunyunk afelett, amikor mások becsmérlik, elítélik, hiányosnak minősítik testünket? Vajon elég erősek vagyunk-e ahhoz, hogy elforduljunk a fecsegéstől és mélyünk hangjaira, erős és tiszteletre méltó testünkre figyeljünk?¹³

Helytelen kultúránk azon elgondolása, mely szerint a test csupán szobor. A test nem márvány. Nem ez a célja, hanem az, hogy megvédje, segítse és tűzre gyújtsa a benne lévő szellemet és lelket, hogy az emlékezet tárháza legyen, hogy eltöltsön bennünket érzésekkel – vagyis, hogy a legfontosabb

pszichikus táplálékot biztosítsa. Célja, hogy felemeljen és előrehajtsa bennünket, hogy eltöltsön létezésünket, ittlétünket bizonyító érzésekkel, hogy biztos talajt, erőt, súlyt adjon nekünk. Helytelen dolog olyasminek képzelni, amit elhagytunk a szellemhez való szárnyalásunkban. A test ezen élmények elindítója. A test nélkül nem volnának érzeteink a küszöbök átlépéséről, nem volna értelme a felemelkedésnek, a súlynak, a súlytalanságnak. A test a rakétaindító állomás. A felső kabinban ülő lélek kitekint az ablakon és elámul a titokzatos csillagos éjszaka láttán.

A domborulatok hatalma

Mi jelenti az egészséges testet az ösztönök világában? A legelemibb szinten – s ide tartozik a mell, a has, minden, ahol bőr van, minden, ahol érzeteket átadó idegsejtek vannak – a kérdés nem az, milyen alakja van, milyen méretű, milyen színű, milyen öreg, hanem az, hogy úgy érez-e, úgy működik-e, ahogyan kell, képesek vagyunk-e az érzés fokozatain, egy bizonyos skálán reagálni? Fél-e, fájdalom vagy rettegés bénítja-e, egy régi trauma tette-e érzéketlenné, megvan-e saját zenéje, figyel-e, mint Baubo a hason át, használja-e sok-sok látását?

Húszas éveim elején két olyan fordulópontot jelentő élményben volt részem, amelyek ellentmondtak mindannak, amit addig a testről tudtam. Egy hétig tartó foglalkozáson voltunk néhány melegvízű forrás közelében, s egy este, a tűz körül üldögélve megpillantottam egy körülbelül harmincöt éves meztelen asszonyt; mellei kiüresedtek a szoptatástól, hasa barázdált volt a terhességektől. Nagyon fiatal voltam akkor, s emlékszem, mennyire sajnálkoztam azon, hogy szép, vékony bőre ennyire tönkrement. Valaki csörgőn és dobon kezdett játszani, s ő nekifogott táncolni. Haja, mellei, bőre, végtagjai mind különböző irányban mozogtak. Milyen gyönyörű volt, milyen életteli. Kecessége szívbemarkoló volt. Mindig megmosolyogtam azt a mondást, hogy „tűze ágyékában lángol”. Akkor este azonban láttam ezt. Láttam domborulatainak hatalmát. Megláttam azt, amiről mindig azt hallottam, nem is kell róla tudomást venni, megláttam a belülről életre kelő női test hatalmát. Csaknem három évtized telt el azóta, de én még mindig látom éjszakai táncát és még mindig lenyűgöz testének hatalma.

A második fordulópont egy sokkal idősebb asszonyhoz kötődik. Csípője, szokásos mércével mérve, túlságosan körte alakú volt, amihez mellei túlságosan kicsik voltak és combjait mindenfelé apró lila erecskék hálózta be, bordáitól a gerincéig pedig egy mély, műtét nyomait mutató seb húzódott, olyan, mint amikor az ember almát hámoz. Derekat talán négy kéz átérte.

Megfejtethetlennek találtam, hogy miért rajzanak körülötte a férfiak, mintha lépesméz volna. Bele akartak harapni körte-csípőjébe, hozzá akartak érni ahhoz a sebhez, meg akarták fogni melleit, arcukat pókhálószerű ereire akarták fektetni. Mosolya ragyogó volt, járása gyönyörű, s amikor nézett, szemei valóban befogadták azt, amire irányultak. Megint csak azt láttam, amit lényegtelennek tanultam, a *testben* rejtőző hatalmat. A *Test* kulturális hatalma szépsége, de a *testben* lévő hatalommal ritkán találkozunk, mert a többség elúzte a hús okozta kínok, vagy a szégyen miatt.

Ennél a fénynél pillanthat bele a zabolátlan asszony tulajdon teste numinozitásába és megértheti, hogy nem mázsás súly, amelynek cipelésére ítéltünk, nem is kényeztetett vagy ridegen tartott teherhordó állat, ami életünk során hordoz bennünket, hanem ajtók, álmok, költemények sora, melyeken át mindenféle dolgot megtanulhatunk és megtudhatunk. Az ősi psziché számára a test saját étellel rendelkező lényként szerepel, aki szeret bennünket, számít ránk, akihez olykor anyaként kell viszonyulnunk, máskor viszont ő bánik velünk anyánkként.

La Mariposa, a Pillangóasszony

Most más irányból közelítsük meg a test hatalmát, de ehhez el kell mondanom egy igaz, bár kissé hosszú történetet.

Évek óta turisták százai özönlenek át a nagy amerikai sivatagon, hogy befussák „szellemi körüket”: a Monument-völgyet, a Chaco Canyon, Mesa Verdét, Kayentát, a Keems Canyon, a Painted-sivatagot és a Canyon de Chellyt. Fellesnek a Grand Canyon anyaszerű medencecsontjára, megrázzák fejüket, megvonják vállukat és hazasietnek, de a következő nyáron már újra átvágnak a sivatagon, néznek, néznek, kicsit tovább bámészkodnak.

Emögött a numinozitás élménye utáni éhség húzódik, amit az emberek az idők kezdete óta éreznek. Néha az teszi mardosóvá ezt az éhséget, hogy az ember elveszíti őseit.¹⁴ Néha nem is tudják a nagyszüleik előtt élt rokonaik nevét. Nem tudnak a családi történetekről. Szellemi értelemben ez a helyzet szomorúságot idéz elő... és éhséget. Sokan tehát megpróbálnak valamit újratemetni lelkük érdekében.

Néhány éve az új-mexikói, isten háta mögötti porfészekbe, Puyéba is jönnek turisták. Itt az *Anasazi*, az ősoреgek, valamikor átkiabáltak egymásnak a fennsíkon. Azt mondják, a történelem előtti tenger véste a sziklafalakba a vigyorgó, kacsintó és sóhajtó szájak és szemek ezreit.

A navajók, a jicarilla apacsok, a déli utahok, a hopik, a zunik, a Santa Clara-beliek, a Santo Domingó-beliek, Laguna, Picuris, Tesuque lakói, ezek a sivatagi törzsek mind erre a helyre gyűlnek. Itt táncolják vissza magukat az

égig érő fenyőfák közé szarvasokká, sasokká és *Katsinasokká*, hatalmas szellemekké.

És jönnek ide látogatók is, akik éheznek geno-mítoszukra, akik elszakadtak szellemi placéntájuktól. Elfeledték ősi isteneiket is. Eljönnek ide, hogy azokat figyeljék, akik *nem felejtettek*.

A Puyéba vezető út lovak patáinak és mokasszinos lábaknak épült. Az idők során azonban az autók váltak egyeduralkodóvá, s a helybéliek is és a messziről érkezők is autókban, teherautókban, sportkocsikban érkeznek. A járművek hosszú sorokban verik fel a csendet és a port. *Trochimochi*, akár tetszik, akár nem, a lankás domboldalakon parkolnak. A hold fényénél úgy fest a sivatag, mintha ezer autó karambolozott volna. Van, aki hat láb magas mályvarózsák mellett parkol, gondolván, hogy csak kidöntik a növényeket, amikor indulnak. De a százéves mályvarózsák olyanok, mint a vasasszonyok. Akik mellettük parkolnak, csapdába esnek.

Délben a nap izzó kemencévé változik. Mindenki átforrósodott cipőkben kutyagol, kezükben esernyő, hátha esik (esni fog), összecsukható alumíniumszekeket cipelnek, hogy leülhessenek, ha elfáradnak (el is fognak), ha látogatók, akkor még fényképezőgépük is van (ha engedélyezett), s fokhagymafüzéreként lógnak nyakukban a filmdobozok.

A látogatók mindenféle, szent vagy profán elvárásokkal érkeznek. Olyasmit szeretnének látni, amit nem sokan láthatnak, a legősibb ősiséget, az élő numinozitást, *La Mariposát*, a Pillangóasszonyt.

A Pillangótánc az utolsó esemény. Mindenki nagy örömmel várja ezt az egyszemélyes táncot. Egy nő táncolja, és jaj, micsoda nő! A nap lefelé bukik, amikor feltűnik egy öregember szertartásos, negyven fontot nyomó, türkizkék ruhában. A csibéket kémlelő sólyom rikoltásához hasonlóan szólalnak meg a hangszórók, amikor a harmincas évekbeli krómmikrofonba mondja: „És most következik a Pillangótánc”. Azzal elbotorkál farmernadrágja hajtókáján taposva.

A balett előadásokon az történik, hogy a bekonferálás után felmegy a függöny és kilibbennek a táncosok. Itt, Puyében, mint minden egyéb törzsi tánc színhelyén, a bekonferálás után húsz perctől az örökkévalóságig tarthat, míg a táncos előbukkan. De hát hol van? Talán a lakókocsiját takarítja. Több, mint negyvenfokos hőségben a test újrafestése is indokolt. Ha útban a tánc színhelyéhez elszakad a táncos öve, ami valaha nagyapjáé volt, akkor fel sem lép, mert az öv szellemének pihenésre van szüksége. Néha azért késnek a táncosok, mert valami jó dalt sugároz a „Tony Lujan Indián-órása” című rádióműsor a Taos KKIT adón.

Előfordul, hogy a táncos nem hallotta meg a konferálást és valakit me nesztenek, hogy a színhelyre hívja. És természetesen, az arénába vezető úton mindig rokonokkal kell beszélgetni, s hagyni, hogy az unokaöcsök és

unokahúgok megcsodálják táncruháját. Milyen félelmetesnek látják a kicsik a fölējük magasodó *Katsina* szellemet, aki, legalább egy picit, Tamás bátyára vagy egy kukoricatáncosra hasonlít, aki viszont egészen úgy fest, mint Yazie néni. Végül még az is lehetséges, hogy a táncos még csak a Tesuqué-ba tartó autótúton jár, lábát lóbálja a lestopolt teherautó mélyén, miközben a kipufogó füstje egy mérföldnyire szállong mögötte.

Mialatt mindenki izgatottan a Pillangótáncot várja, az emberek a pillangólányokról és a szép zuni lányokról fecsegnék, akik ősi vörös-fekete ruhában, egyik vállukat kivillantva, arcukon élénk rózsaszínre festett körökkel járták a táncot. Üdvözik a szarvastáncot előadó fiatal férfiakat, akiknek karján és lábán fenyőágak libegnek.

Az idő pedig múlik.

Csak múlik. Csak múlik.

Az emberek pénzérmeiket csörgetnek zsebükben. Fogukat szívják. A látogatók már alig várják, hogy megpillanthassák ezt a csodás pillangótáncost.

És váratlanul, mert akkorra már mindenki halálosan elunta magát, a dobos a szent pillangóritmust kezdi döngtetni a dobon, az énekesek pedig minden igyekezetükkel az isteneket hívják.

A látogatók szemében a pillangó finom, légies teremtmény. „Ó, törékeny szépség,” ábrándoznak. Így aztán nem csoda, ha döbbenet néznek az eléjük szökkenő Maria Lujanra.¹⁵ Mert ő nagy, igazán nagy, mint a Willendorfi Vénusz, mint a Nappalok Anyja, mint Diego Rivera hősi méretű asszonya, aki egyetlen csuklómozdulattal építette fel Mexikóvárost.

És Maria Lujan öreg, ó, nagyon, nagyon öreg, mint a poraiból visszatért asszony, mint a vén folyó, mint a vén fenyőfák az erdőhatáron. Vörös-fekete *mantája*, takaróruhája le-föl ugrál teste körül. Egyik válla fedetlen. Nehéz teste és nagyon csontos lábai azt a képzetet keltik, mintha egy takaróba burkolt pók ugrálna előttünk.

Először az egyik, majd a másik lábán ugrál. Toll-legyezőjét ide-oda mozgatja. Ő a Pillangó, aki megerősíti a gyengéket. Ő mindaz, amire sokan azt mondják, erőtlén: ő a kor, a pillangó, a nőiség.

A Pillangólány haja a földig ér. Olyan vastag, mint tíz kukoricacső csuhéja és szürke, mint a kő. És vannak pillangószárnyai is – olyanok, amilyeneket az angyalok szerepét játszó kisgyermeknek viselnek iskolai színdarabokban. Csípői hatalmas kosarakként ugrándoznak, dereka alatt pedig olyan szélesek, hogy két gyerek is elfér rajtuk.

Ugrál, ugrál, ugrál, de nem úgy, mint egy nyúl, hanem erősen visszhangzó léptekkel.

„Itt vagyok, itt, itt, itt...”

„Itt vagyok, itt, itt, itt...”

„Ébredj te, te, te!”

Le-fel lengeti toll-legyezőjét, így hintve szét a földön és az embereken a pillangó szellemének hímporát. Kagylóból fűzött karperecei csörögnek, mint a csörgőkígyó, csengettyűi esőcseppekként csilingelnek. Hatalmas hasának és vékony lábainak árnyéka a kör egyik szélétől a másikig tancol. Lábai puffogása nyomán kis porfelhők emelkednek.

A törzsek tisztelettel, odaadással nézik. Néhány látogató azonban összeség, „Ez az? Ez a Pillangólány?” Nem értik, néhányukon csalódás tükröződik. Már nem emlékeznek arra, hogy a szellem világában a farkasok asszonyok, a medvék férjek, a hatalmas termetű öregasszonyok pedig pillangók.

Igen, így van ez rendjén; a Természeti Asszony/Pillangóasszony vén és elementáris, mert egyik mellében a mennydörgés világát, a másikban az alvilágot hordozza. Háta a termést, élelmet és állatokat tartó Földbolygó íve. Nyakszirtje a napkeltét és a napnyugtát hordozza. Bal combja tartja az összes kunyhókarót, jobb combja a világ minden farkasasszonyát. Hasa hordozza az összes megszületendő gyermeket.

A Pillangólány a női megtermékenyítő erő. Egyik helyről a másikra viszi a hímporát, így megtermékenyít keresztporzással, ahogyan a lélek éjszakai álmokkal megtermékenyíti meg az értelmet, ahogyan az archetípusok megtermékenyítik meg a köznapi világot. Ő a középpont. Egy kicsit elvesz innen, egy kicsit hozzátesz oda, miáltal összevonja az ellentéteket. Az átalakulás sem bonyolultabb ennél. Ez az ő tanítása. Így csinálja ezt a pillangó. Így csinálja ezt a lélek.

A Pillangóasszony kiigazítja azt a téves elképzelést, hogy átalakulásban csak a megkínzottaknak, a szenteknek vagy csak a mesésen erőseknek lehet része. Legbensőbb önmagunknak nem kell ahhoz hegyeket elmozdítania, hogy átalakuljon. Egy kicsi is elég. A kicsi sokáig tart. A kicsi sok változást idéz elő. A megtermékenyítő erő helyettesíti a hegyek megmozgatását.

A pillangólány hímporral szórja be a föld lelkeit: Könnyebb, mint gondolatok, mondja. Megrázza toll-legyezőjét, ugrál, s így hinti a szellem hímporát a jelenlévőkre, amerikaiakra, apró gyermekekre, látogatókra, mindenkire. Áldásként használja egész testét; öreg, törekeny, hatalmas, rövid lábú, rövid nyakú, foltos testét. Ő az ősi természetéhez kapcsolódó asszony, ő értelmezi az ösztönöst, ő a megtermékenyítő erő, a kijavító, ő emlékszik a régi gondolatokra. Ő *La Voz Mitológica*. Ő a megtestesült Természeti Asszony.

A pillangótáncosnak öregnek kell lennie, mert ő jelképezi a lelket, mely öreg. Vastagok a combjai, széles a csípője, mert sokat, mert mindent tart. Szürke haja azt jelzi, hogy többé nem kell törődnie a mások megérintésével óvó tabukkal. Megérinthet mindenkit: fiúkat, csecsemőket, férfiakat, asszo-

nyokat, lánygyermeket, öregeket, betegeket, halottakat. A Pillangó-asszony mindenkihez hozzáérhet. Ez az ő kiváltsága. Ez hatalma. Övé *La Mariposa*, a pillangó teste.

A test olyan, mint a föld. Önmagában való vidék. Éppúgy megsebezhető a túlzott építkezéssel, a parcellákra hasogatással, a szétvágásokkal, az aláásásokkal és ezáltal éppúgy meggyengül ereje, mint bármely vidéknek. Az ősihez közelebb álló asszonyt nem lehet könnyen megingatni. Számára nem az a kérdés, hogy hogyan formáljon meg valamit, hanem hogy hogyan érezzen. A mellnek, bármilyen formája legyen is, az a funkciója, hogy érezen és tápláljon. Táplál? Érez? Akkor jó mell.

A csípők szélességének is megvan a maga oka; bennük ring az új élet fényes elefántcsont bölcsője. A csípő a felette és alatta lévő testrészek támasza; kapuzat, puha párna, a szerelem fogódzója, rejtkehely, ami mögé gyerekek bújhatnak. A lábaknak kell bennünket hordozni, néha ők hajtának bennünket előre; segítenek felemelkedni, ők az *anillo*, a szerelmesünket körbefonó gyűrű. Nem lehetnek túlságosan ilyenek vagy túlontúl olyanok. Egyszerűen azok, amik.

A testet illetően nem létezik az „ilyennek vagy olyannak kellene lennie” probléma. A kérdés nem az alak, a méret, a kor, vagy hogy mindenből kettő van, mert néhány embernek nincs. Az ősi kérdés az, hogy érez-e, megfelel-e kapcsolata az örömmel, a szívvel, a lélekkel, az ősi dolgokkal? Boldog-e, örül-e? Tud-e a maga módján mozogni, táncolni, szökdécselni, ringatózni, előretörni? Semmi más nem számít.

Gyerekkoromban elvittek a chicagói természeti múzeumba. Ott láttam Malvina Hoffman szobrait; hatalmas teremben elhelyezett több tucatnyi életnagyságú bronzszobrot. Többnyire meztelen emberi testeket készített ősi szemléletmód alapján.

Szeretetteli munkával dolgozta ki a vadász vékony lábikráját, a két felnőtt gyermekkel rendelkező anya hosszú melleit, a fiatal lány kúpszerű melleit, az öregember combközépig lelógó heréit, a szemeknél nagyobb orrlyukakat, a karvalyorrrot, a nyílegyenes orrot. Imádta a szemaforhoz hasonló, vagy az áll közelében lévő, diónagyságú füleket. Szerette, ha a hajkosárból előtekerő kígyóra hasonlít, vagy ha minden hajsza hullámos, mint a kibomló szalag, vagy egyenes, mint a fűszál. Vadul szerette a testet. Megértette a *testben* rejlő erőt.

Van egy sor Ntozake Shange *for colored girls who have considered suicide/when the rainbow is enough* című művében.¹⁶ A lilába öltözött nő hosszú harcot vívott azért, hogy kezelni tudja önmaga mindazon pszichikai és fizikai aspektusait, amelyeket a kultúra figyelmen kívül hagy, vagy értéktelennek tekint. Ezekkel a bölcs és békés szavakkal vet számot önmagával:

*ez hát az enyém...
versek
nagy combok
apró mellek
és*

rengeteg szeretet

Ez hát a test hatalma, a mi hatalmunk, az ősi asszony hatalma. A mítoszok és mesék istennői és szellemei úgy teszik próbára a halandók szívét, hogy isteni mivoltukat elrejtő álruhákban jelennek meg előttük. Palástban, rongyokban, ezüst szalagdíszben vagy sáros lábbal állnak eléjük. Bőrük néha sötét, mint az öreg fa, vagy rózsaszirmokból készült ruhájuk van, néha törékeny gyermek vagy sárga bőrű öregasszony formáját veszik fel, máskor néma emberként vagy beszélő állatként jelennek meg. A nagy hatalmak azt fürkészik, hogy az emberek vajon megtanulták-e már a különböző alakokban feltűnő lélek nagyságát felismerni.

A Természeti Asszony számos alakban, méretben, színben és állapotban jelenik meg. Figyelj éberén, hogy minden álruhájában felismerd az ősi lelket.

ÖNMAGUNK MEGÓVÁSA: A CSAPDÁK, A KETRECEK ÉS A MÉRGEZETT CSALÉTKEK FELISMERÉSE

A vadonba visszatérő nő

Az Oxford English Dictionary szerint az angol feral (vad) szó a latin fer...-ből származik, ami „fenevadat” jelent. A mindennapi szóhasználatban a „feral creature” (visszavadított lény) szót arra használják, amikor egy vadon élő állatot házasítanak, majd ismét visszaengedik a természetes vagy szelídítetlen állapotba.

Ebben az értelemben a vadonba visszatérő, „visszavaduló nő” az, aki egykor természetes pszichikai állapotban létezett – vagyis az őt megillető zabolátlan módon gondolkodott – később azonban úgy alakultak a dolgok, hogy valamiképp fogságba esett, s így látszólag megszélidült és elhaltak helyes ösztönei. Amikor pedig visszatérhet eredeti zabolátlan természetéhez, túl könnyen lép mindenféle csapdába, túl könnyen elfogad mindenféle mérgező csalétket. Mivel megbolygatták ciklusait és védekezőrendszerét, veszélyben forog természetes zabolátlan állapota. Mivel már nem óvatos és éber, könnyen válik prédává.

Az ösztönök elvesztése sajátos minta szerint megy végbe. Ezt gondosan tanulmányoznunk, sőt, memorizálnunk kell, hogy önmagunk és lányaink elmi természetének kincseire vigyázhassunk. A psziché érdekében rengeteg rozsdás csapda hever az avar mélyén. Lélektani értelemben ugyanezt tapasztalhatjuk a nagyvilágban is. Számos csábításnak vagyunk kitéve: bizonyos kapcsolatok, emberek és kalandok hívogatnak, ám a hívogató csalétek belsejében meglapul valami éles, olyasmi, ami megöli szellemünket, amint beleharapunk.

A legkülönbözőbb korú „visszavaduló nők”, de különösen a fiatalok, erőteljes késztetést éreznek arra, hogy kárpótolják magukat az éhínségért és a számkivetettségért. De veszélyek leselkednek rájuk, amikor túl hevesen és meggondolatlanul közelítenek olyan emberek és célok felé, akik és amik nem táplálók, lényegiek vagy nem hosszú időre szólók. A helyre és a korszakra való tekintet nélkül mindig túlságosan szűk ketrecek várnak rájuk, amelyekbe belecsábítják vagy beelölik őket.

Ha az ember tapasztalta már a fogságot, ha szenvedett az *Hambre del Al-*

mától, a lélek éhségétől, ha valaha is csapdába esett már és különösen, ha valami teremtésre hajtja, akkor valószínű, hogy volt már ilyen „visszavadult nő” vagy talán most is az. Az ilyen nő általában rendkívüli éhséget érez valami lélekteli után, és gyakran fogad el bármiféle álcázott mérget abban a hitben, hogy lelke épp erre éhezik.

Jóllehet sok visszavadult nőnek sikerül csupán kisebb szörccsomó feláldozásával kikerülnie a csapdából, sokkal többen okatlan módon, érzékeik pillanatnyi kihagyása következtében, egyenesen belesétálnak, van, akit össze is tör ez a csapda, megint mások nagy veszélyeségek árán tudnak csak kiszabadulni belőle, s egy barlangba vonszolják magukat, hogy egyedül gyógyíttassák sebeiket.

Ahhoz, hogy elkerülhessük a kelepceket és a csábításokat, amelyekbe egy nő a fogság és az éhínség következtében eshet, látnunk kell előre, hogy hol vannak, s irányt kell változtatnunk. Az irányváltoztatást meg kell tanulni. Ahhoz, hogy jó irányba forduljunk, tudnunk kell, melyik a rossz irány.

Van az öregasszonyoknak egy tanulságos meséje az éhező, a vadonba nemrég visszakerült nő viszontagságairól. Ez a mese több cím alatt ismert, például *Az ördög béli cipője*, *Az ördög tűzpiros cipője*, *A piros cipők*. Hans Christian Andersen e régi mese alapján írta meg a magáét, s ugyanezt a címet adta neki. Jó mesemondóhoz illően saját népe szellemességével és érzékenységgel bővítette ki az alaptörténetet, a mese csontjai azonban ugyanazok maradtak.

Itt most azt a magyar-német változatot írom le, amelyet Teréz néni mesélt nekünk, amikor kisgyermekek voltunk. Mindig azzal kezdte a mesét, hogy „Nézzétek meg jól a cipőiteket, és örüljétek, hogy ilyen egyszerűek... mert vigyázniuk kell ám annak, akinek túlságosan pirosak a cipői”.

A piros cipők

Élt egyszer egy szegény, anyátlan árva, akinek még cipője sem volt. Gyűjtögette hát a rongydarabokat, ahol csak rájuk lelt, s hamarosan egy pár piros cipőt varrt belőlük magának. Kicsit ormótlanok voltak a cipők, de szerette őket. Ha rájuk nézett, úgy érezte, gazdag, még ha napestig gyűjtögetnie kellett is a rőzsét a sötét erdőben.

Egy szép napon, amikor rongyaiban és piros cipőjében hazafelé bandukolt az úton, megállt mellette egy aranyozott hintó. Egy öregasszony ült benne, aki azt mondta neki, hogy hazaviszi, s tulajdon lányaként viseli gondját. Elment hát a gazdag öregasszony házába, ahol megfürdették, s szép haját megfésülték. Tiszta fehér alsóneműt kapott, finom gyapjúruhába, fehér harisnyába, csillogó fekete cipőbe öltöztették. Amikor régi ruhái és különösen piros cipői felől kérdezősködött, az öregasszony azt mondta

neki, olyan piszkos volt mind, a cipők meg olyan nevetségesek voltak, hogy tűzre vetette őket és minden hamuvá égett.

A gyermek nagyon elszomorodott, mert hiába vette őt most körül pompa és gazdagság, a legnagyobb boldogságot a saját kezével készített cipők jelentették neki. Most állandóan csendben kellett ülnie, nem ugrándozhatott, nem beszélhetett, csak ha kérdezték, ám szívében titkon kis tűz gyulladt és ő egyre inkább vágyódott a piros cipők után.

Amikor a gyermek elérte azt a kort, hogy az Aprószentek Napján bérálásban részesülhessen, az öregasszony elvitte egy öreg, sánta cipészhez, hogy új cipőt készíttessenek az ünnepre. A cipész üvegszekrényében a legfinomabb bőrből készült, a csodálatosnál is csodálatosabb pár piros cipő ragyogott. S jöllehet piros cipőben nem illik templomba menni, a gyermek, éhes szíve kívánságára, a piros cipőt választotta. Az öregasszony már nem látott jól, ezért észre sem vette a cipők színét, s fizetett. Az öreg cipész rákacsintott a gyermekekre és becsomagolta a cipőket.

Másnap a templomban összegyűlt emberek rosszallóan szemlélték a gyermek cipőit. Csak úgy ragyogtak, mint a kifényesített almák, mint a szívek, mint a vörös szilvák. Mindenki a fejét csóválta; még a falakon lévő szentképek, még a szobrok is helytelenítően nézték a cipőket. A gyermek azonban csak annál jobban szerette őket. Mialatt a püspök énekelt, a kórus zümmögött, az orgona fújtatott, ő csak mindennél gyönyörűbb piros cipőre gondolt.

Délutánra az öregasszony tudomást szerzett neveltje piros cipőjéről.

– Soha, soha többé ne viseld ezt a cipőt! – mondta haragosan. De a következő vasárnap a gyermek megint csak a piros cipőket vette fel a feketék helyett, s úgy ment az öregasszonnyal a templomba.

Az ajtónál egy felkötött karú öreg katona állt. Rövid kabátot viselt, a szakállá vörös volt. Meghajolt és engedélyt kért, hogy letörölhesse a port a gyermek cipőjéről. A gyermek felemelte lábát, a katona meg megkopogtatta a cipők talpát, miközben egy kis dalt dudorászott, amitől viszketni kezdett a gyermek talpa.

– Aztán el ne felejts táncolni, – mosolygott a katona és kacsintott.

Az emberek megint ferde szemmel nézték a piros cipőket. A gyermek azonban annyira szerette cipőcskéit, amelyek ragyogtak, mint a karmazsin, mint a piros málna, mint a gránátalma, hogy nem is tudott másra figyelni, alig hallotta a szertartást. Annyira el volt azul foglalva, hogy ide-oda forgatta, csodálta cipőit, hogy még énekelni is elfelejtett.

Amikor az öregasszonnyal kísértált a templomból, a sebesült katona utána kiáltott:

– Milyen csinos tánccipők!

Szavaira a kislány azon nyomban pördült egyet-kettőt. Lábai azonban nem tudtak megállni, s áttáncolt a virágágyásokon, körbetáncolta a templomot, s úgy látszott, nem tud többé uralkodni magán. Először gavotte-ot járt, aztán csárdást, aztán egyedül keringőzött át a mezőn.

Az öregasszony kocsisa leugrott a bakról, s a kislány után futott, felkapta és visszavitte a kocsihoz, miközben a kislány piros cipős lábai úgy táncoltak a levegőben, mint-

ha a földet érnék. Az öregasszony és a kocsis húzta, vonta, cibálta a piros cipőket, hogy lehúzzák a kislány lábáról. Micsoda látvány; félrecsúszott kalapok, kalimpáló lábak, amelyek végül aztán megnyugodtak.

Otthon az öregasszony egy magas polcra dobta a cipőket és figyelmeztette a gyermeket, hogy többé hozzájuk se érjen. Ő azonban csak a cipőket bámulta, csak utánuk vágyódott. Számára továbbra is azok voltak a világ legszépségeiből tárgyai.

Úgy hozta a sors, hogy nem sokkal ezután az öregasszony ágynak esett, s amint elmentek az orvosok, a kislány beosont abba a szobába, ahol a piros cipők voltak. Felpillantott rájuk a magas polcra. Sokáig nézte őket, s annyira hatalmába kerítette a vágy, hogy leemelte a polcról, lábára csatolta őket, gondolván, hogy ezzel senkinek nem árt. Amint azonban lábai megéreztek a cipőt, azonnal táncra kerekedtek.

Kitáncolt a lány az ajtón, le a lépcsőn, először gavotte-ot járt, aztán csárdást, majd a keringő merész, gyors fordulatainak egymásutánja következett. A lány repesett a boldogságtól, s addig nem is jött rá, hogy baj van, amíg észre nem vette, hogy amikor balra akar lépni, a cipők ellenállhatatlanul jobbra húzzák. Amikor forogni akar, a cipők egyenesen járnak. A cipők iányították a lány lépéseit és nem fordítva, s egyenesen végigtáncoltak az úton, át a sáros mezőn, be a sötét, homályos erdőbe.

Ott állt egy fának támaszkodva a vörös szakállú katona, karján kötés, vállán rövid kabátja.

– A mindenit! – mondta, – milyen csodás tánccipők.

A gyermek rémülten próbálta lecibálni a cipőket, de minél inkább erőlködött, azok annál erősebben simultak lábára. Fél lábon ugrándozott, hogy levegye őket, de az a lába, amelyik a földet érte, tovább táncolt, s az sem nyugodott, amelyik épp a kezében volt.

Egyre csak táncolt, táncolt, táncolt. Hegytetőkön át, völgyekbe le, esőben, hóban, napsütésben egyre csak járta a táncot. Táncolt éjszaka, táncolt hajnalhasadáskor, s még a szürkületben is csak táncolt szakadatlan. De nem volt jó táncolni. Rettenetes volt. Nem volt egy perc pihenője sem.

Betáncolt egy templomudvarba, ahol egy félelmetes szellem állta útját, s így szólt hozzát:

– Addig táncolj a piros cipőidben, amíg kísértetté nem válsz, míg bőrdöd csontjaidon nem lifeg, míg más nem marad belőled, mint táncoló belsőrészeid. Táncolj át a falvakon, kopogtass minden ajtón háromszor, s az emberek, ha kinéznek és megpillantanak, rettegjenek, hogy sorsodra jutnak. Táncoljatok csak piros cipők, táncoljatok.

A kislány kegyelemért kezdett el könyörögni, de még mielőtt végigmondta volna, piros cipői továbbvitték. Áttáncolt a tuskébokrokra, át a patakokra, a sövényeken, nem állt meg, míg régi otthonához nem ért, mely most gyászba borult. Meghalt az öregasszony, aki befogadta őt. Ő azonban csak táncolt, csak táncolt, mert táncolnia kellett. Kimerülten és rettenetes félelemmel betáncolt abba az erdőbe, ahol a város bakója lakott. Falon lógó bándja remegni kezdett, amikor megérezte a kislány közeledtét.

– Kérlek! – esedezett a bakóhoz, amint ajtójához táncolt. – Kérlek, vágd le cipőimet, szabadíts meg ettől a borzalmas sorstól.

A bakó pedig elvágta a piros cipő pántjait éles bándjával. De a cipők csak nem estek le lábáról. A leány keserves sírásba kezdett, hogy élete már nem ér semmit, s kérte a bakót, hogy vágja le lábait. Ő pedig levágta. A piros cipős lábak pedig tovább táncoltak, át az erdőn, át a dombon és eltűntek a szemük elől. A leányból szerencsétlen nyomorék lett, s mások szolgálójaként kellett életét tengetnie, de soha többé nem vágta meg a piros cipő után.

A brutalitás ábrázolása a mesékben

Nagyon is jogosan merül fel az a kérdés, hogy miért vannak ilyen brutális epizódok a tündérmesékben. Megtalálhatjuk ezt a világ minden mítoszában és népi hagyományában. A fenti mese szomorú befejezése minden olyan tündérmesében megtalálható, amelyben a főhős képtelen egy átalakulási kísérletet teljes egészében véghezvinni.

A brutális epizód, pszichológiai értelemben, felszólító értékű pszichikus igazságot közvetít. Ez az igazság olyan nyomatékkal bír – és mégis olyan könnyű félresöpörni egy „ahá, értem” motyogással, s tovább tántorogni a végzet felé –, hogy nem lehet enyhébb módon megfogalmazni, mert akkor elkerülné a figyelmünket.

A mesék brutális epizódjait a technika modern világában a tévéhirdetések képei váltották fel, amilyen például az a családi fénykép, amelyről egy személyt kitöröltek és a fényképen végighúzódo vércsík jelzi, hogy mi történik, ha az ember ittasan vezet, vagy például úgy próbálják az embereket a kábítószerektől elrettenteni, hogy egy serpenyőben bugyogó tojást mutatnak, mondván, hogy ez történik az aggyal a kábítószer hatására. A brutális motívum ősi fogás arra, hogy az emocionális én figyelmét valami súlyos dologra felhívják.

A piros cipők pszichológiai igazsága az, hogy egy nő értelemleti életét szét lehet feszíteni, fenyegetni lehet, el lehet rabolni vagy meg lehet rontani, ha nem ragaszkodik elemi öröméhez és ősi értékéhez, vagy nem szerzi azokat vissza. A mese azokra a csapdákra és mérgekre hívja fel a figyelmünket, amelyeknek olyan könnyedén áldozatul esünk ősi, zabolátlan lelkünk éhezése idején. Az ősi természettel való szoros participáció nélkül a nő éhezik és rögeszmésen hajtogatja, hogy „ez most jobb”, „hagyj békén”, „kérlek szeress”.

Amikor egy nő éhezik, elfogad bármilyen pótlékot, azokat is, amelyek, mint a placebo, az égvilágon semmit sem nyújtanak számára, és azokat is, amelyek olyan pusztítóak és életveszélyesek, hogy alattomban eltékozzák idejét és tehetségét, vagy fizikai veszélybe sodorják életét. A lélek éhezése készteti a nőt arra, hogy fékevesztett, örült táncot előidéző dolgokat válasszon – s túlságosan közel táncoljon a bakó ajtajához.

A mese mélyebb megértéséhez meg kell vizsgálnunk, hogy hogyan tévedhet egy nő ilyen riasztó útra azáltal, hogy elveszíti ösztönös és ősi életét. Azt kell szemügyre vennünk, ami rendelkezésünkre áll, meg kell találnunk az ősi nőiséghez visszavezető utat olyan módon, hogy megnézzük, milyen hibákat követhet el egy ily módon csapdába esett nő. Aztán visszafele vehetjük utunkat és elvégezhetjük a javítást. Akkor létrejöhet az újraegyesülés.

Mint látni fogjuk, a kézzel készített cipők elvesztése a nő önmaga által megtervezett életének és szenvedélyes vitalitásának elvesztését, s a túl szelíd élet elfogadását jelenti. Ez elvezet a pontos érzékelés elvesztéséhez, ami viszont túlzásokba kerget és ebből következik a lábak, biztos támpontunk, alapunk, szabadságunkat biztosító ösztönös természetünk mély részének elvesztése.

A meséből megtudjuk, hogyan kezdődik a hanyatlás és milyen állapotba jutunk, ha nem lépünk közbe tulajdon ősi természetünk érdekében. Félreértés ne essék, amikor egy nő megpróbálja megállítani és legyőzni démonát, bármi legyen is az, ez, mind archetipális, mind érzéki-valóságos értelemben az ismert küzdelmek egyik legértékesebbike. Jóllehet, mint mesénkben, az éhség, a fogság, a sebzett ösztönök, a hibás választások és hasonló dolgok következtében a nő a legmélyebbre jut, ne felejtjük el, hogy a mélybe nyúlnak a psziché élő gyökerei. Ott lenn a mélyben vannak a nő ősi támpillérei. Lenn a mélyben van a legjobb talaj a vetésre és valami új kitermesztésére. Ebben az értelemben, annak ellenére, hogy fájdalmas dolog a mélybe jutni, ugyanakkor termékeny is.

Igaz, sem magunknak, sem másoknak nem kívánnánk ilyen mérgező piros cipőket és az élet velük járó visszahúzóódását, mégis van tüzes és romboló középpontjában valami, ami bölcsességgel ötvözi a tüzességet abban a nőben, aki eltáncolta ezt az átkozott táncot, aki elvesztette önmagát és alkotó életét, aki egy olcsó (vagy drága) kosárban ereszkedett le a pokolba, aki azonban valahogyan mégis őrizgetett egy szót, egy gondolatot, egy elképzelést egészen addig, míg egy résen át meg nem tudott szabadulni démonától és el nem tudta mindezt másoknak is mesélni.

Az a nő tehát, aki fékevesztett táncot járt, akinek lába alól kicsúszott a talaj, s még lábait is elvesztette, s most, a mese végén megérti kifosztott állapotát, különleges és nagyon értékes bölcsességre tett szert. Olyan, mint a sivatag gyönyörű óriáskaktusza. Ezt az óriáskaktuszt szitává lehet lőni, vagdosni lehet, fel lehet dönteni, rá lehet taposni és még mindig él, életadó vizet raktároz magában, begyógyul és idővel új életre kel.

A tündérmesék tíz oldal után befejeződnek, életünk azonban nem. Többkötetes történet a miénk, amelyben egyik epizód talán szerencsétlenséggel végződik, de mindig vár ránk az újabb epizód és aztán a következő. Mindenkor több lehetőségünk adódik a dolgokat helyretenni, hogy életünket úgy

alakíthassuk, ahogy megérdemeljük. Senki ne fecsérelje az időt a kudarcok gyűlöletére. A kudarcból többet lehet tanulni, mint a sikerből. Figyelünk, tanulunk, továbbmegyünk. Ezzel a mesével is ezt tesszük. Régi üzenetére figyelünk. Megtanuljuk a romlást okozó mintákat, s annak a tudásnak erejével megyünk tovább, amellyel még azelőtt megérezzük a csalétket, a csapdákat és a ketreceket, mielőtt beléjük zuhannánk.

Bontsuk hát szét szálaira ezt a nagyon fontos mesét, s vegyük szemügyre, mi történik, ha a számunkra legértékesebb életet, azt, amit a legjobban szeretünk, mondjon róla bárki bármit, leértékelik és hamuvá égetik.

A kézzel varrott piros cipők

A mesében a gyermek elveszíti a saját kezével készített kis cipőit, amelyek a maguk módján gazdaggá tették őt. Szegény volt, de ötletes; megtalálta az utat. Kezdetben nem volt cipője, de készített magának, ami a külső élet viszonyosságai ellenére a lélek érzését adta. A kézzel készített cipők azt jelzik, hogy közönséges pszichikai létezésből saját elképzelése szerint alakuló szenvedélyes életbe emelkedik. Cipői óriási és valódi lépéseket jelentenek afelé, hogy a mindennapi életben találékony nő természetét kiteljesítse. Az sem számít, hogy élete nem tökéletes. Van, amiben örömet lel. Tovább fog fejlődni.

Ezeket a szegény de találékony mesealakokat olyan lélektani motívum megtestesítőiként értelmezhetjük, akik lélekben gazdagok és az idő teltével egyre tudatosabbakká, egyre erősebbekké válnak. Azt mondhatnánk, hogy egy ilyen mesehős pontosan bennünket mintáz, mert mi is lassan, de biztosan haladunk előre.

A cipők társadalmi értelemben olyan jelek, amelyek alapján megkülönböztetjük az egyik embert a másiktól. A művészek cipője rendszerint egészen más, mint mondjuk a mérnököké. A cipők elmondhatnak valamit abból, amilyenek vagyunk, néha pedig, hogy milyenek szeretnénk lenni, hogy milyen *persona*-ba szeretnénk beilleszkedni.

A cipő archetipális szimbólumként való jelenléte régi korokra nyúlik vissza, amikor a hatalom kifejezője volt: az uralkodók viseltek cipőt, a szolgák nem. Még a mai, modern világ is azt sugallja, hogy annak alapján alkossunk szélsőséges véleményt egy ember intelligenciájáról és képességeiről, hogy visel-e cipőt vagy nem, s aki visel, annak „jól sarkalt” cipői vannak-e.

A mi mesénk a hideg északról származik, ahol a cipők az életbenmaradást biztosíthatják. Ha a láb száraz és meleg, akkor az ember a kegyetlen hidegben vagy esőben is életben marad. Emlékszem, nagynéném egyszer azt mondta nekem, hogy felér egy gyilkossággal, ha valakinek télvíz idején

ellopják egyetlen pár cipőjét. Épp ilyen veszélyben forog egy nő alkotó és szenvedélyes természete, ha nem ragaszkodhat gyarapodása és öröme forrásához. Ezek nyújtják számára a meleget, a védelmet.

A cipő-szimbólumot lélektani metaforaként is értelmezhetjük; azt védi és óvja, amin állunk – a lábunkat. Az archetipális szimbólumrendszerben a lábak a mozgást és a szabadságot jelentik. Ebben az értelemben a lábak cipőbe bújtatása azt jelenti, hogy hittel és meggyőződéssel támaszkodunk rájuk. Pszichikai értelemben vett cipők nélkül egy nő képtelen az éberséget, józan ész, óvatosságot és keménységet megkövetelő belső vagy külső környezetében fennmaradni.

Az élet és az áldozathozatal összetartoznak. A piros az élet és az áldozat színe. Számos áldozatot kell hoznunk azért, hogy vibráló életet élhessünk. Ha az ember egyetemre akar járni, le kell mondania időről és pénzről és teljes odaadással kell elhatározását véghez vinnie. Ha valaki alkotni akar, le kell mondania a felületességről, bizonyos értelemben a biztonságról, és sokszor a tetszeni vágyásról ahhoz, hogy a dolgokba való belátása, távolbalátó képessége a legélesebben működhessék.

A problémát az jelenti, hogy hiába hozunk nagy áldozatot, mégsem serken nyomán élet. Olyankor a piros inkább a vérvesztéséget jelenti, s nem a vérbőséget. Ebben a mesében is ez történik. Egyféle életteli és hön szeretett piros vész oda, amikor a gyermek kézzel varrott cipőit elégetik. Ez támaszt fel egy vágyódást, egyfajta megszállottságot és végül rabságot egy másik piros után: a törékeny, sekélyes élvezetek után; a lélek nélküli szexualitás után; olyasmi után, ami értelem nélküli élethez vezet.

Miután szemügyre vettük a mese egyetlen női psziché alkotóelemeit jelentő minden aspektusát, azt látjuk, hogy a piros cipőket elkészítő gyermek nagy tettet hajt végre: a cipő nélküli/szolga állapotból – amikor csak a maga útját járja, orrát lógatja, se jobbra, se balra nem néz – olyan tudatosságba emeli életét, amelynek révén alkothat, meglátja a szépet és érzi az örömet, szenvedélyes és megelégedett lehet... és mindazt megélheti, ami az ősi nevezett egységes természetet alkotja.

A cipő piros színe azt jelzi, hogy vibráló életfolyamat indult el, amelynek része az áldozathozatal. Ez így van rendjén. A gyermek sok rongydarabból maga varrja cipőjét, ami alkotószellemet szimbolizál; ez a gyermek, akinek nem tudni, miért nincs anyja, s nem kapott nevelést, veleszületett érzékeléssel állítja össze a cipőket önmaga számára. Bravó! Csodálatos, lélekteli teljesítmény.

Ha nem volna közbe semmi, ez az állapot szépen fejlődhetne a teremtő én irányában. A kislányt boldogság tölti el keze munkája láttán; mert meg tudta csinálni, mert volt türelme keresgélni és válogatni, tervezni, összeilleszteni, mert megvalósíthatta elképzelését. Az sem számít, hogy kicsit or-

móttanra sikerült; Isten különböző korokban és különböző kultúrákban élő teremtményei sem alkotnak elsősre mindig tökéleteset. Az első próbálkozást tökéletesíteni lehet, sőt a másodikat, a harmadikat, a negyediket is. Ennek semmi köze az ember jószágához és ügyességéhez. Ilyen az élet; megelevenítő és fejlődő.

Ha a gyermek egyedül marad, készít másik cipőt is, aztán megint egyet, míg végül már nem volnának olyan ormóttanok. A kislány előre haladna. De azon kívül, hogy ügyessége ilyen csodálatos formát kapott és hogy a nehéz élete ellenére is képes gyarapodni, a kislány számára a legfontosabb az, hogy örömet okoznak neki ezek a cipők, s ez az öröm élete vére, szellemi tápláléka és lelkének elevensége egyben.

Örömet akkor érez az ember, amikor szavakat vet papírra, amikor elsősre pontosan eltalálja a hangokat. Hű! Hihetetlen. Ilyen örömet érez az ember, amikor rájön, hogy gyermeke lesz és ezt akarja is. Ezt az örömet érzi a nő, amikor boldogságtól sugárzó szeretteit nézi. Ezt az örömet érzi a nő, amikor olyasmit tesz, amire már régóta készül, amit nagyon akar, ami kockázatos, amiért meg kellett dolgoznia, amiért megtett mindent, és ami végül sikerült – kecsesen vagy nem, de megtette, létrehozta azt a valamit, azt a valakit, a műalkotást, megvívta a csatát, megszerezte a pillanatot; az életét. Ez egy nő természetes és ösztönös létállapota. Ebből az örömből a Természeti Asszony sugárzik. Ez a lelki állapot nevén szólítja a Természeti Asszonyt.

A mesében azonban úgy hozza a sors, hogy egy szép napon, az élet egyszerű örömét nyújtó, rongyokból varrott piros cipők szöges ellentétéként benyikorog, begördül a gyermek életébe az aranyozott hintó.

A csapdák

Az első csapda: Az aranyozott hintó, a leértékelt élet

Az archetipális szimbolikában a hintó olyan szó szerint értelmezhető szállítóeszköz képe, amely egyik helyről a másikra visz. A modern álmképekben és a mai néphagyományban az ugyanezt az archetipális „érzetet” jelentő autó helyettesíti. Klasszikus értelemben ez a fajta „elszállítás” a psziché olyan centrális állapota, amely a psziché egyik helyéről a másikra, egyik elképzelésből a másikba, egyik gondolattól a másikig, egyik törekvéstől a másikig visz.

Az, hogy a gyermek beül az öregasszony aranyozott hintójába, nagyon hasonlít ahhoz, amikor az ember aranyozott kalitkába lép; azt várja, hogy valami kényelmesebb, kevesebb stresszt okozó életben lesz része, ehelyett azonban fogságba esik. Olyan csapda ez, amelyet fel sem lehet fogni azon-

nal, mert a bűn kezdetben kábító. Képzeljük el azt, hogy életünk útján sétálunk saját kezünkkel készített cipőnkben, s egyszer csak furcsa állapotba kerülünk: „Lehet, hogy jobb volna valami más, ami nem ilyen nehéz, ami kevesebb időt, kevesebb energiát és törekvést igényel.”

A nők életében ez gyakran megtörténik. Éppen törekszünk valamire és jót is, rosszat is gondolunk róla. Életünket alakítjuk ezt az utat járva és igyekszünk minden tőlünk telhetőt megtenni. Ekkor valami átcsap feletünk és azt súgja, „Ez bizony elég nehéz dolog. Nézd csak azt a szépséges valamit amott. Az a csinosabb dolog könnyebbnek, szebbnek, hívogatóbbnak látszik”. Egyszer csak előgördül az aranyozott hintó, kinyílik az ajtaja, leereszkedik a kis lépcsője és mi fellépünk rá. El vagyunk csábítva. Ilyen kísértésekkel rendszeresen, néha nap nap után találkozunk. Gyakran nehéz nemet mondani.

Így hát nem azzal házasodunk össze, akivel kellene, csak mert a másik anyagilag könnyebb életet ígér. Felhagyunk azzal a foglalatossággal, ami- ben éppen elmerültünk és egy egyszerűbbe, ám unalmasabba fogunk, amit már úgy tíz éve csak odább löktünk. Nem csiszolgatjuk tovább azt a verset, hanem meghagyjuk nyers formájában, ahelyett, hogy negyedszer is átdolgoznánk.

Az aranyozott hintó ígérete eltakarja a piros cipők nyújtotta egyszerű örö- möt. Értelmezhetnénk ezt a nő anyagi javak és kényelem utáni vágyának is, de többnyire azt az egyszerű lelki kívánságot fejezi ki, hogy ne kelljen annyit vesződni az alkotó élet elemi dolgaival. Maga a könnyebbség utáni vágy még nem csapda; ez az ego természetes vágya. De jaj, mi az ára! A csapda az ár. A csapda bezárul, amikor a kislány elmegy az öregasszony házába. Ott jól kell viselkednie, csendben kell lennie... nem vágyakozhat és különösen, nem elé- gítheti ki vágyát. Most kezdődik az alkotó szellem lélek-éhsége.

A klasszikus jungi pszichológia hangsúlyozza, hogy a lélekvesztés az élet közepén, valamikor harmincöt éves korban vagy az után következik be. A modern kultúra asszonyai számára azonban a lélek elvesztése min- den áldott nap fenyeget, legyen az ember tizennyolc vagy nyolcvanéves, házas vagy magányos, tekintet nélkül származásunkra, neveltetésünkre vagy anyagi helyzetünkre. Sok „művelt” ember mosolyog elnézően, ami- kor azt hallja, hogy a „primitív” népeknek végtelen listája van azokról a ta- pasztalatokról és eseményekről, amelyek szerintük elrabolják lelküket – kezdve attól, hogy nem a megfelelő időben pillantanak meg egy medvét, egészen addig, hogy olyan házba lépnek, amelyet nem áldottak még meg a nemrég bekövetkezett haláleset után.

Jóllehet rengeteg csodálatos és életadó oldala van a modern kultúrának, ugyanakkor több rosszkor felbukkanó medve és a halottak után meg nem áldott hely van egyetlen háztömbben, mint kint a sűrű vadonban. Az a leg-

fontosabb pszichikai tény továbbra is tény marad, hogy az értelemhez, a szenvedélyhez, a lélektelenséghez és a mély természethez fűződő kapcsolatunkat állandóan őriznünk kell. Sok, látszólag egyszerű dolog próbálja félrelökni, elsöpörni, elcsalogatni tőlünk kézzel varrott cipőinket, mondván: „Ráérek még táncolni, ültetni, ölelni, keresni, tervezni, tanulni, megbékelni, tisztogatni... majd, később”. Ez mind csapda.

A második csapda: A meddő öregasszony, az öreg ereje

Az álmok és a mesék értelmezése szerint, akié a „viselkedés szállítóeszköze”, az aranyozott hintó, az képviseli a pszichére nyomást gyakorló értéket, az kényszeríti előre, az hajtja kedve szerinti irányba. Ebben az esetben a hintós öregasszony irányítja a pszichét.

A klasszikus jungi pszichológia helyenként „*senex*” erőnek nevezi az idősebb ember archetipális figuráját. A latin *senex* szó „öreg embert” jelent. Hogy pontosabb legyek, az idősebbek szimbólumát, a nemek megkülönböztetése nélkül, *öreg erő*ként, az idősek viselkedésmódjára jellemzőként értelmezhetjük.¹

Ezt az öreg erőt a mesékben olyan idős ember személyesíti meg, akit valami módon egyoldalúan ábrázolnak, jelezvén ezzel, hogy az ember pszichés folyamatai is egyoldalúan fejlődnek. Ideális esetben az öregasszony méltóságot, gondoskodást, bölcsességet, önmagáról való tudást, a hagyomány megértését, a pontos határok ismeretét és tapasztalatot szimbolizál... jó adag zsémbeskedéssel, hosszú fogakkal, egyenes beszéddel, karattyolással fűszerezve.

Amikor azonban egy mese öregasszony szereplője mindezeket a tulajdonságokat negatív módon használja, mint *A piros cipők* történetében, akkor már előre figyelmeztetést kapunk, hogy a psziché azon aspektusai, amelyeknek melegnek kellene maradniuk, idővel ki fognak húlni. A psziché rendszerint eleven része lapossá merevedik, olyan ütések kap, amelyek a felismerhetlenségig eltorzítják. Amikor a gyermek beül a hintóba, s ennek következtében élete a házban folytatódik, akkor épp olyan biztosan fogságba esik, mint ha mancsát egy mesteri agyargyűjtő csapdájába dugta volna.

Mint a mese mutatja, ha az öregasszonnyal megyünk ahelyett, hogy az újat tisztelnénk, ez megnyitja az utat az öregedő attitűd újítás-rombolása előtt. Neveltje tanítása helyett az öregasszony megpróbálja őt kővé dermedtetni. Mesénk öregasszonya nem bölcs, egyetlen értéket tart szem előtt ahelyett, hogy a kísérletezést, a megújulást segítené.

A templomban lezajló jelenetektől látjuk, hogy az egyetlen érték a közösség véleménye, amely mindennél fontosabb és ami elhomályosítja az

egyedi zabolátlan lélek minden szükségletét. A közösséget gyakran az egyént körülvevő kultúrának² gondolják el. Ez igaz, bár Jung definíciója szerint ez az eggyel szemben álló sok. Számos közösség hat ránk, azok a csoportok is, amelyekhez tartozunk, de azok is, amelyeknek nem vagyunk tagjai. Legyen ez a bennünket körülvevő közösség tudományos, szellemi, pénzügyi vagy munkahelyi csoport, családjunk vagy bármi egyéb, nagy jutalmakban és büntetésekben részesíti tagjait és a kívülállókat egyaránt. Gondolatainktól kedvesünk megválasztásán át munkálkodó életünkig a legkülönbözőbb dolgokat befolyásolják és ellenőrzik ezek a közösségek.

Mesénkben az öregasszony a kollektív hagyomány merev őrzője, a meg nem kérdőjelezett status quo érvényesítője, a „viselkedj rendesen; ne kavargj hullámokat; ne gondolkozz túl sokat; ne állj elő nagy elképzelésekkel; csak légy visszafogott; légy másolat; légy kedves; mondj igent akkor is, ha nem tetszik, ha nem áll jól, ha nem jó a méret, ha fáj” szószólója. És még folytat-hatnánk.

Az ilyen élettelen értékrend követése óriási veszteségeket okoz a lélek-láncban. A közösségi hovatartozásra vagy annak hatásaira való tekintet nélkül, ősi lelkünk és alkotó szellemünk érdekében, azzal a kihívással kell szembenéznünk, hogy *ne* olvadjunk bele a közösségbe, hanem különböz-tessük meg magunkat a minket körülvevőktől, s akkor építsünk feléjük hi-dakat, amikor jónak látjuk. Mi döntjük el, mely hidak válnak erőssé és jól járhatóvá és melyek maradnak hevenyészettek és üresek. Azokhoz a közös-ségekhez kell kapcsolatot építenünk, amelyek lelkünk és teremtő életünk számára a legtöbb támaszt nyújtják.

Ha egy nő egyetemen dolgozik, tudományos közösség tagja. Nem sza-bad bármivel azonosulnia, amit ez a közösség előtérbe helyez, tulajdon egyéniségével kell azt színesítenie. Mivel integráns személyiség, hacsak nem mond ennek ellent valami korábbi cselekedete, nem silányulhat egyol-dalú, közönyös, „elvégzem a munkám, hazamegyek, megint bejövök...” tí-pusú emberré. Ha egy nő olyan szervezet, csoport vagy család tagjává pró-bál válni, amely nem kíváncsi arra, hogy miből is faragták, amely nem kér-dezi meg: „Mitől ilyen ez az ember?” és amely nem kísérli meg pozitív érte-lemben kihívások elé állítani és bátorítani... akkor elkorcsosul gyarapodá-sát elősegítő, kreatív képessége. Minél nehezebbek a körülmények, annál messzebbre kerül a sóval behintett pusztaságba, ahol semmi nem terem.

Egy nő legfontosabb feladatai között szerepel az, hogy életét és gondol-kodását leválassa az ellaposodott közösségi gondolkodásról és hogy ki-bontakoztassa egyéni tehetségét, mert ezek a tettek mentik meg a pszichét és a lelket attól, hogy szolgásgorba zuhanjon. Az egyéni fejlődést megfelelő-en elősegítő kultúra soha nem engedheti meg egyetlen csoport vagy nem szolgásgorba süllyedését sem.

A mesében a gyermek mindenesetre aláveti magát az öregasszony meddő értékeinek. A természetes állapotból a fogságba eső gyermek ekkor elvadul. Hamarosan belezuhan az ördögi piros cipők vadonjába, anélkül azonban, hogy rendelkezne veseszületett érzékeivel és a veszély érzetével.

Ha eltávolodunk valóságos és szenvedélyes életüinktől és beülünk a meddő öregasszony aranyozott hintójába, végül alkalmazkodunk a rideg, vén maximalista *personájához* és ambícióihoz. Akkor, minden fogságba esett teremtményhez hasonlóan, olyan szomorúság tör ránk, amely rögeszmés vágyakozáshoz, egy sok esetben meg sem nevezhető nyugtalansághoz vezet. Ezek után az a veszély fenyeget, hogy az első dologba belekapaszkodunk, ami az élet érzését ígéri.

Nagyon fontos, hogy nyitott szemmel járjunk és gondosan mérlegeljünk mindent, ami könnyebb életet és háborítatlan ösvényt ígér, különösen, ha cserébe emésztő tűzbe kellene dobnunk tulajdon teremtő örömről, s nem szíthatjuk fel a magunk tüzét.

A harmadik csapda: A kincs elégetése. Hambre del Alma, a lélek éhsége

Az örömmel is égés jár és a megsemmisüléssel is. Az egyik az átalakulás tüze, a másik csupán a veszteségé. Mi az átalakulás tüzét akarjuk. Ám sok nő hagyja el a piros cipőket és elfogadja, hogy túl jól fésültté, túl kedvessé, mások világlátásához túlságosan alkalmazkodóvá váljon. A pusztító tűznek adjuk örömet okozó piros cipőinket, amikor nagyban kiárusított értékeket, propagandát és filozófiát, beleértve a pszichológiát is, fogadunk el. Akkor égnek hamuvá piros cipőink, amikor olyan módon festünk, cselekszünk, írunk, teszünk valamit, ami megnyirbálja életünket, meggyengíti látásunkat, megroppantja szellemünk csontjait.

Ilyenkor a nő élete megfakul, mert *Hambre del Alma*, éhező lélek válik belőle. Nem akar mást, mint visszakapni mély életét. Már csak kézzel varrott piros cipőit akarja. Azt az örömet, amit jelentettek, talán az a tűz emésztette el, hogy nem élt vele vagy nem becsülte meg saját keze munkáját. Az is lehet, hogy ez az öröm az önmagára kényszerített hallgatás lángjainak marta-lékává vált.

Túlságosan sok nő bizonygatta már nekem, hogy évekkel ezelőtt sem volt jobb a helyzete. Fiatalkorukban bátorításra és elemi támaszra éheztek, s szomorúsággal és lemondással eltelve letették a tollat, nem áradtak belőlük a szavak, nem énekeltek többé, becsukták rajzfüzetüket és megfogadták, hogy többé hozzájuk sem nyúlhatnak. Az ilyen helyzetbe került nő vigyá-

zatlanul besétált a kemencébe maga készítette életével együtt. Élete is hamuvá vált.

Az öngyűlölet tüze elemésztheti egy nő életét, mert a komplexusok kegyetlenül mardosnak és, legalábbis egy időre, sikeresen elrettenthetik őt attól, hogy a számára sokat jelentő munkához vagy élethez túlságosan közel merészkedjen. Sok év telik el abban, hogy *nem jár, nem mozog, nem tanul, nem keres, nem tesz szert semmire, nem kezd semmibe, nem válik semmivé.*

Egy nő önmagáról alkotott képét valaki más féltékenységének vagy féle irányuló nyílt pusztítani akarásának tüze is elégetheti. A család, a tanácsadók, a tanárok és a barátok nem feltétlenül pusztítóak, ha és amikor irigységet éreznek, némelyikük azonban enyhébben, vagy erőteljesebben, határozottan az. Egyetlen nő sem engedheti meg magának, hogy alkotó élete egyetlen cérnaszálon függjön, miközben egy ellenséges szerelmet, szülőt, tanítót vagy barátot szolgál.

Amikor a személyes lelki élet hamuvá ég, a nő elveszíti az életerő kincsét és olyan szárazcsontúvá válik, mint a Halál. A piros cipők, az ősi öröm után vágyakozás nemcsak folytatódik tudattalanjában, hanem egyre dagad és árad, mígnem feltápászkodik, talpra áll, és vadul, kiéhezetten átveszi a hatalmat.

Az ember akkor kerül az *Hambre del Alma*, az éhes lélek állapotába, amikor könyörtelenül kiéheztetik. Ilyenkor égeti a vágy bármi után, ami újra az élet érzetét kelti benne. A fogságba esett nő nem tehet mást, mindent, bármit elfogad, akár jó, akár rossz, ami *hasonlít* az eredeti kincshez. Jóllehet a valódi lelki élet után sóvárgó nő kívülről „rendezettnek, jól fésültnek” tűnik, belül azonban könyörgő kezek és éhes szájak tucatjai töltik el.

Ebben az állapotban bármilyen állagú vagy hatású táplálékot elfogad, mivel megpróbálja pótolni veszteségeit. Noha ez rettenetes helyzet, legbensőbb önmagunk újra és újra megkísérli megmentésünket. Suttog, nyöszörög, hívogat, addig vonszolja zörgő csontjainkat éjszakai álminkban, míg rá nem ébredünk helyzetünkre és lépéseket nem teszünk a kincs visszaszerzésére.

A túlzásokban – leggyakrabban a kábítószerélvezetben, alkoholizmusban és rosszul választott szerelemben – elmerülő, a lélek-éhség által űzött nőt jobban megérthetjük, ha megfigyeljük a kiéhezett, zsákmányszerző állatot. Az éhező lélekre illik a farkasokról festett kép, miszerint kegyetlenek, zsákmányesők, az ártatlanokat és az őrizetleneket megtámadók, akik csak az ölés kedvéért ölnek, sosem tudják, mi az elég. Mint láthatjuk, a farkasokról a mesékben is és a valóságos életben is igen rossz és igazságtalan képet rajzoltak. Valójában odaadó társas lények. Az egész falkát ösztönösen szervezik és irányítják, tehát az egészséges farkasok csak akkor ölnek, ha ez fennmaradásukhoz feltétlenül szükséges. Ez a szokás szerinti rendszer

csakis akkor lazul vagy változik meg, amikor egy-egy farkast vagy a farkát trauma éri.

Két esetben öl egy farkas mértéktelenül. Mind a két esetben bajokról van szó. Az egyik eset az, ha egy farkas veszett vagy valami betegség támadta meg. A másik, amikor hosszú éhezés után gyilkol válogatás nélkül. Az az elképzelés, hogy az éhezés megváltoztathatja az élőlények viselkedését, rendkívül fontos a lelki éhségben szenvedő nő esetében, mert a csapdába zuhanó és súlyos sérüléseket szenvedő, szellemi/lelki problémákkal küzdő nők túlnyomó többsége vagy jelenleg is a lelki éhség kritikus állapotában van, vagy volt már ilyen állapotban.

A farkasokra akkor tör az éhezés, amikor magas a hó és képtelenek vadat találni. A szarvasok és a karibuk jelentik a hókéket; a farkasok az ő nyomaikban járnak, ha magas a hó. Ha túl sok hó hullott, s a szarvasok nem tudnak mozogni, akkor nincs hóke, akkor a farkasok sem tudnak mozogni. Beköszönt az éhínség. Az éhséggel fenyegető legveszedelmesebb évszak a farkasok számára a tél. A nőre bármikor, bárhol, akár saját kultúrájából is rátorthat az éhínség. A farkasok éhezése tavasszal, a hóolvadással rendszerint véget ér. Előfordulhat, hogy az átélt éhezés következtében a farka féktelen gyilkolásba fog. Nem eszik meg és nem is rejti el az összes megölt állatot. Egyszerűen otthagyják a tetemeiket. Sokkal többet elejtenek, mint amennyit meg tudnának enni, sokkal többet, mint amennyire szükségük lenne.³ Hasonló folyamat játszódik le akkor is, amikor egy nő fogságba esik és kiéhezik. Amikor egyszer csak szabad az út, azt tehet, amit akar, akkor ott leselkedik a tobzódás veszélye... és még jogosnak is érzi. A mesében szereplő kislány is úgy érzi, joga van a mérgező piros cipőket bármi áron is megszerezni. Van az éhségben valami, ami elhomályosítja az ítéletet.

Amikor tehát a nő leglélektelibb életének kincse hamuvá ég ahelyett, hogy előrevinne, akkor a nőt telhetetlenség keríti hatalmába. Ha például nem engedték meg valakinek, hogy szobrot faragjon, akkor most éjjel, nappal, alvásról lemondva, szegény ártatlan testét alutáplálva, egészségét veszélyeztetve szobrokat készít. Amikor már lecsukódik a szeme; ó, vannak itt serkentőszerek... mert ki tudja, meddig lehet ilyen szabad.

Az *Hambre del Alma* a lélek adottságainak éhezését is jelenti: a kreativitását, az érzékszervi tudatosságát és egyéb ösztönös tulajdonságokét. Ha egy nőt olyan hölgynek neveltek, aki csakis szorosan egymáshoz simuló térddekkel ülhet, aki elájul, ha trágár beszédet hall, aki soha semmi mást nem ihatott mint pasztörizált tejet... akkor nagyon kell vigyázni szabadulásánál. Hirtelen nem tud eleget inni a gin-fizzből, ha ül, úgy szétterpeszti lábait, mint egy részeg matróz, s úgy káromkodik, hogy pereg festék a falról. Az éhezés után rátör az emberre a félelem egy újabb fogságtól. Ezért akar megszerezni mindent, amíg lehet.⁴

A gyilkolásban való tobzódás, a túlzó viselkedés olyan nőkre jellemző, akik szemükben értelmesnek tűnő életre éheznek. Amikor egy nőnek hosszú ideig kell ciklusait vagy kreatív szükségleteit megtagadnia, akkor féktelen tobzódásba kezd – alkohol, kábítószer, harag, spiritizmus, mások elnyomása, promíszkuitás, terheesség, tanulás, alkotás, irányítás, kulturálódás, rendszeretel, testedzés, gyorsételek: tessék választani, bár a listát még tovább folytathatnánk. A nők akkor folyamodnak ezekhez, amikor az önkifejezésnek, a lélek kifejezésének, a lélek kielégítésének rendszeres ciklusait elvesztették.

Az éhező nő az egyik éhínséget szenved a másik után. Lehet, hogy a menekülésen töri a fejét, bár arra gondol, hogy ennek túl nagy az ára, túl sok libidót, túl sok energiát veszítene. Lehet, hogy más értelemben, műveltségét, anyagi helyzetét, szellemi állapotát tekintve sincs eléggé felkészülve. A kincs elvesztése és az éhség tartós emlékezete sajnos azt sugallják, hogy a túlzásokba bocsátkozás kívánatos. És persze nagy megkönnyebbülés és nagy öröm végre érzékeln... bármit.

Az éhínségből nemrég szabadult nő már csak a változatosság kedvéért is élvezni akarja az életet. Az emocionális, ésszerű, fizikai, szellemi és anyagi határoknak a fennmaradáshoz szükséges érzékelése elsatnyult, s ez most nagy veszélyt jelent. Van kint valahol egy pár mérgező piros cipő, ami reá vár. Ha megtalálja, elfogadja őket. Ez a baj az éhínséggel. Ha valami a vágy betöltőjének látszik, akkor azt a nő kérdés nélkül megkaparintja.

A negyedik csapda: Az elemi ösztön sérülése, a fogság következményei

Nehéz az ösztönt meghatározni, mivel szerkezete láthatatlan, és jóllehet azt érzékeli, hogy az idők kezdete óta az emberi természethez tartozik, azt senki sem tudja, hogy neurológiailag hol található, vagy hogy pontosan mi a szerepe. Lélektani értelemben, Jung úgy gondolta, az ösztönök a pszichoid tudattalanból, a psziché azon rétegéből erednek, ahol talán a biológiai és a szellemi érintkeznek egymással. Én is hasonlóképp gondolom, sőt azt tenném hozzá, hogy különösen a kreatív ösztön épp annyira legbensőbb önmagunk lírai nyelve, mint az álmok szimbolizmusa.

Etimológiailag az angol *instinct*, „ösztön” szó a latin *instinguere*, „ösztönözni” szóból, illetve az *instinctus*ból, a „valamire szítást, sarkallást”, belső buzdítást, lelkesítést jelentő szóból ered. Az ösztön gondolata pozitív értelemben úgy értelmezhető, mint olyasvalami, ami az előrelátással és a tuda-

tossággal egybeolvadva integráns viselkedésre sarkallja az embert. Egy nő érintetlen ösztönnel születik.

A mese olvastán mondhatnánk azt, hogy a gyermek végül is új környezetbe pottyant, ahol durvaságai meglágyultak, s nehéz élete megszűnt, ám valójában individuációja, a fejlődés felé vivő útja szakadt meg. Amikor pedig az öregasszony, a maga bénító jelenlétével feleslegesnek és nem értékesnek ítéli az alkotó szellem keze munkáját, s elégeti a cipőket, a gyermek nem egyszerűen mély hallgatásba burkolózik. Szomorúvá válik, s ez az állapot akkor köszönt be, amikor a teremtet szellemet elválasztják a lélek természetes életétől. S ami még rosszabb, a gyermek menekülési ösztöne szinte teljesen semmivé zsugorodik. Ahelyett, hogy új élet felé törekedne, beleül a pszichikus ragacs-tócsába. Ha nem menekülünk akkor, amikor kellene, az depressziót okoz. Ez pedig egy újabb csapda.

Nevezzük el a lelket tetszésünk szerint – legyen az ősivel való egyesülés, a jövő reménye, áramló energiánk, alkotó szenvedélyünk, az én utam, amit én csinálok, a Hőn Szeretett, az ősi vőlegény, a „pihe Isten leheletén”.⁵ Bármilyen szóval vagy képpel illetjük is életünk e folyamatát, most ez az, ami fogságba esett. Ezért áll úgy kifosztva a psziché alkotó szelleme.

A fogságban élő legkülönbefélebb állatfajok tanulmányozása azt bizonyítja, hogy bármilyen körülményben készítsék is el a gondozók az állatkerti lakóhelyeket, bármennyire szeressék is gondozottjaikat, mert tényleg nagyon szeretik őket, az állatok gyakran képtelenné válnak a szaporodásra, nem kívánják sem az ételt, sem a pihenést, életteli viselkedési szokásaik letargiába, búskomorságba vagy éppen agresszivitásba csapnak át. A zoológusok „állat-depresszióknak” nevezik ezt a fogságban megnyilvánuló viselkedést. Amikor egy élőlényt ketrecbe zárnak, akkor természetes alvási, párvalasztási, ivarzási, udvarlási, utódgondozási és egyéb ciklusai eltorzulnak. A természetes ciklusok elvesztését kiüresedés követi. Ez nem olyan telített, mint a buddhisták szent üressége, hanem olyan üres, mintha az ember egy ablakok nélküli bezárt dobozban ülne.

Amikor tehát egy nő a meddő öregasszony házába lép, a szándék elillanását, gyilkos párát, közönyt, egyszerű depressziót és olyan hirtelen izgalmi állapotokat tapasztal, amelyekhez hasonlót a fogságba esés utáni benuultság és trauma idéz elő az állatoknál. A túl pedáns nevelés kiirtja a játékra, a mesélésre, a feladatvállalásra, a társalgásra és a többire irányuló erős és elemi impulzusokat. Amikor egy nő elfogadja, hogy túl „jól nevelt” legyen, akkor az ezen impulzusokhoz kapcsolódó ösztönök elsüllyednek a legsötétebb tudattalanba, ahol közvetlenül nem elérhetőek. Olyankor mondják egy nőre, hogy ösztönei sérültek. Egyáltalán nem, vagy csak hosszas rángatás, huzigálás, érvelés és önmagával vívott harc után jön az, aminek természetes módon kellene jönnie.

Amikor a túl pedáns nevelést fogságnak nevezem, akkor nem a szocializációról, nem arról a folyamatról beszélek, melynek során a gyermekek megtanulnak többé-kevésbé civilizált módon viselkedni. A társadalmi beilleszkedés kritikus és nagyon fontos dolog. Enélkül az ember nem igazodna el a világban.

A túl pedáns nevelés azonban olyasmi, mintha megtiltanánk az életerő lényegének, hogy táncoljon. Megfelelő és egészséges állapotában legbensőbb énünk nem engedelmes vagy üres. Bármely mozdulatra vagy pillanatra éberen figyel és reagál. Nincs olyan körülmény, amikor kizárólagos és repetitív módon egyféle mintát követne. Alkotó választásai vannak. Az ösztöneiben sérült nőnek nincs választása. Egyszerűen leragadt.

Sokféleképpen lehet leragadni. Az ösztöneiben sérült nő általában azzal leplezi le magát, hogy nehezen kér, nehezen ismeri fel saját szükségleteit. Harcra és menekülésre hajtó ösztönei rendkívüli módon lelassultak vagy kihunytak. A jóllakottság, az étvágytalanság, a gyanakvás, az elővigyázatosság érzésének felismerése és a teljes, szabad szeretet felé hajtó vágy vagy gátolt vagy eltűzött.

Mint mesénkben is, a legbenső, zabolátlan én felé irányuló legalattomosabb támadásokat a (talán soha meg nem kapott) jutalommal kecsegtető helyes viselkedés követelményei jelentik. Bár ez a módszer talán (hangsúlyozom, „talán”) ideiglenesen rábírhát egy kétéves gyermeket szobája rendben tartására (addig nem játszhat, amíg be nem ágyaz),⁶ soha, de soha nem vezet célra egy élettel teli nő esetében. Míg a következetesség, a dolgok végigvitele és a szervezés mind lényeges mozzanata az alkotó élet kiteljesítésének, az öregasszony „illedelmességet” követelő parancsa a kitárulás minden lehetőségét megöli.

Az alkotó élet fő artériája, a magva, az agytörzse a játék, és nem az illedelmesség. A játszani akarás egyik ösztönünk. Ha nincs játék, nincs alkotó élet. Ha jó vagy, nem vagy kreatív. Ha nyugodtan ülsz, nem alkotsz. A tartózkodó beszédből, gondolkodásból és cselekvésből nem sok alkotó nedv csöpög. Ha bármely csoport, társadalom, intézmény vagy szervezet azt várja el egy nőtől, hogy megvesse a különöket; hogy gyanakodva méregesse az újat és a szokatlant; hogy elkerülje a lelkes, az életvidám, az újíto kedvű embereket; hogy személytelenítse azt, ami személyes, akkor halott nők kultúráját építgeti.

Az 1960-as évek blues-éneke, Janis Joplin jó példa arra a „visszavaduló nőre”, akinek ösztöneit szellemmorzsoló erők sebeztek meg. Alkotó életét, ártatlan kíváncsiságát, életszeretetét, a világhoz való némiképp tiszteletlen hozzáállását felnövekedése éveiben kegyetlenül megbélyegezték tanárai és sok, körülötte élő ember, a „jó kislányt” eszményítő déli, fehér, baptista közösségben.

Noha kitűnő tanuló és tehetséges festő volt, mégis kiközösítette a többi lány, mert nem festette magát,⁷ a szomszédok pedig azért, mert szeretett a város körüli sziklákra mászni, ahol barátaival énekelt és jazzt hallgatott. Amikor végül a blues világába menekült, annyira kiéhezett volt, hogy többé nem tudta, mennyi az elég. Mértéktelen volt a szexben, az ivásban és a kábítószerélvezetben.⁸

Van valami Bessie Smith, Anne Sexton, Edith Piaf, Marilyn Monroe és Judy Garland élettörténetében is, ami a lélek-éhségnek ugyanezt az ösztönben sebzett mintáját követi: megpróbálnak „beilleszkedni”, majd féktelen-né válnak, képtelenek megállni.⁹ Hosszú listát állíthatnánk össze azokról az ösztöneikben sebzett, tehetséges nőkről, akik kiszolgáltatott helyzetükben igen rosszul választottak. A mesebeli gyermekhez hasonlóan, mindannyian elvesztették valahol életük útján a maguk készítette cipőket és rátaláltak a mérgező piros cipőkre. Mindannyiukat szomorúság töltötte el, mert mindannyian saját szükségleteik szerinti, Isten-tanuló, egyszerű és egészséges szexualitáshoz illő szellemi táplálékra, lélekre, a természet bebarangolására, s testük önmagukhoz illő feldíszítésére éheztek. Ők azonban oktan módon a piros cipőket – az életüket egyre inkább leromboló hiteket, tetteket és elgondolásokat – választották, amelyek örült táncot járó kísértetekké változtatták őket.

Az ösztönök sérülését nem szabad alábecsülni, mert ez a gyökere annak, hogy a nők örültek vagy megszállottak módjára viselkednek, vagy kevésbé veszélyes, ám valamiképpen mégis romboló mintákba ragadnak. A gyógyítás azzal kezdődik, hogy felismerjük a fogságot, a kialakuló lelki éhséget és hogy a belátás és a védelem szokásos határai elmozdultak. Ez a fogságot és éhséget előidéző folyamat megfordítható. Előbb azonban sok nő meggy végig a mesében is szereplő következő néhány stádiumon.

Az ötödik csapda: A titkos élet becsempészésének kísérlete; kettéhasadás

A mesének ebben a részében a gyermek bérálás előtt áll és a cipészhez viszik, hogy új cipőket kapjon. A bérálás motívuma viszonylag újkeletű adalék a meséhez. Archetipális értelemben elképzelhető, hogy *A piros cipők* meséje arra a sokkal régebbi történetre vagy mítoszra rakódó rétegeknek a töredéke, amely az első menstruációról, az anya által kevésbé védett élet kezdetéről, s arról a külső világgal szembeni tudatosságról és reagálásról szól, amire a korábbi évek alatt a körülötte élő nők tanították.¹⁰

Állítólag az ősi India, Egyiptom, s részben Ázsia és Törökország matriar-

chális kultúráiban – amelyek a női lélekről alkotott elgondolásainkat talán több ezer mérföldes hatósugárban befolyásolták – a beavatási rítusok legfontosabb mozzanata az volt, hogy a fiatal lányokat hennával és egyéb vörös festékekkel ajándékozták meg, hogy lábukat befesthessék.¹¹ Az egyik legfontosabb beavatási rítus a menstruációt érintette. Ennek során lépett át a lány a gyermekkorból abba az életkorba, amikor életet képes teremteni tulajdon testéből, amikor rendelkezik az ehhez kapcsolódó szexuális erővel és minden egyéb női erővel. A szertartás minden stádiumában szerepelt a piros vér: a lábfejek felé, lefelé folyó, a méhből eredő menstruációs vér, a szülés, a vetélés vére. Láthatjuk, a piros cipőknek eredetileg sok jelentése volt.

Az Aprószentek Napjára való utalás is újkeletű réteg. Ez a keresztény ünnep Európában egybeesik a pogány világ téli napforduló ünnepével. A korábbi pogány szertartások szerint a nők testüket és lelküket/szellemüket tisztogatták a tavasszal érkező, az átvitt értelemben vett és a valódi új életre készülődve. Valószínűleg e rítusok része volt a szülésekhez kötődő gyász¹², melybe beletartoztak a gyermekhalálok, a vetélések, a halvaszületések, és a nők szexuális és reprodukzív életének egyéb fontos mozzanatai is.¹³

A mesében most következik a pszichikus elfojtás legárulkodóbb epizódja. A gyermek lélek utáni telhetetlen vágya felszaggatja a meddővé vált viselkedés léckerítését. A cipésznél az öregasszonyt kijátszva becsempészi életébe a különös piros cipőket. A lélek élet utáni mardosó éhsége a psziché felszínére tör, megragad bármit, amit csak elér, mert tudja, hamarosan megint elfojtásban lesz része.

Ez a lélektani robbanással fenyegető „becsempészés” akkor történik, amikor egy nő énjének nagy részét a psziché árnyékaiba temeti el. Az analitikus pszichológia felől nézve, a mind a negatív, mind a pozitív ösztönöknek, sürgetéseknek és érzéseknek a tudattalanban való elfojtása egy árnyékvilág kialakulását eredményezi. Míg az ego és a superego továbbra is megkísérli az árnyék-impulzusok cenzúrázását, az a nyomás, amelyet elfojtásuk hoz létre, a gumiabroncsoldalban lévő buborékra hasonlít. Az abroncs forgása és felmelegedése következtében a buborék mögötti nyomás felerősödik, míg végül az abroncs felrobban, s utat tör kifelé belső tartalma.

Az árnyék is hasonlóképpen működik. Ezért fordul elő az, hogy egy Scrooge-szerű ember mindenki legnagyobb ámulatára egyszer csak dollár-milliókat ajándékozik egy árvaháznak. Vagy az, hogy egy általában aranyos ember őrjöngésbe kezd, s egy ideig úgy tombol, mint egy tűzijáték. Rájövünk, hogy ha résnyire nyitjuk az árnyékvilág ajtaját, s egyszerre csak kevés elemet eresztünk ki, ha megtaláljuk velük a kapcsolatot, hasznossá tesszük őket, akkor csökkentjük annak veszélyét, hogy váratlanul törnek ránk az árnyék támadásai és robbanásai.

Az értékek persze kultúránként változnak, más és más „pozitív” és „negatív” elemek kerülnek be az árnyékba, de a negatívnak tartott és ezért az árnyékvilágba száműzött tipikus elemek azok, amelyek lopásra, csalásra, gyilkosságra, különböző túlzásba vitt cselekedetekre és hasonlókra biztatják az embert. A negatív árnyék-aspektusok furcsa módon izgatóak és ugyanakkor energiaemésztőek, kibillentik az egyéneket, a kapcsolatok és nagyobb csoportok lelkiállapotának és életének egyensúlyát és nyugalalmát.

Az árnyék ugyanakkor az emberi lét isteni, gazdag, szép és erővel teli aspektusait is tartalmazhatja. Az árnyék, különösen a nők esetében, majdnem mindig a lét azon nagyszerű aspektusait hordozza, amelyeket kultúrája megtilt vagy kevéssé támogat. Nagyon sok női psziché kútjának mélyén ül a látnoki teremtmény, az okos igazmondó, a messzelátó, az, aki elítélés nélkül, jól tud magáról beszélni, aki megalázkodás nélkül tud önmagával szembenézni, aki mestersége tökéletesítésén dolgozik. A kultúránkban élő nők számára az árnyék pozitív impulzusai a leggyakrabban a sajátkezűleg megformálható élet lehetőségei köré csoportosulnak.

A lélek és az én ezen kidobott, leértékelt és „elfogadhatatlan” aspektusai nem hevernek tétlenül a sötétben, hanem azt tervezgetik, hogy hogyan és mikor törjenek ki, hogy felszabadulhassanak. A tudattalan mélyén morajlanak, kavarognak, bugyognak, mígnem egy nap, akárhogy erősítették is meg felettük a fedőt, saját akaratauk szerinti féktelen áradatban kifelé és felfelé robbannak.

Akkor aztán, ahogyan az erdőlakók mondják, próbálhatjuk a tíz kiló sarat az ötkilós zsákba visszagyömöszölni. Nehéz újra lefedni azt, ami az árnyékból tört elő. Noha sokkal jobb lenne, ha az ember integráns módon tudatosan megélhetné a kreatív szellem nyújtotta örömet, ahelyett, hogy eltemeti, előfordul azonban, hogy sarokba szorítanak egy nőt, s ez lesz az eredmény.

Árnyékelet akkor zajlik, amikor egy író, festő, táncos, anya, kutató, misztikus, diák vagy dolgozó asszony abbahagyja az írást, a festést, a táncolást, az anyáskodást, a nézést, a keresést, a tanulást, a gyakorlást. Talán azért hagyják abba, mert az, amivel már régóta foglalkoznak, nem úgy sikerül, ahogyan remélték, vagy nem kapták meg a megérdemelt elismerést, vagy lehet számos egyéb oka is. Amikor az alkotó bármi okból megáll, a természetes módon hozzá áramló energia a föld alá veszi útját, s akkor és ott tör a felszínre, amikor és ahol tud. Ha egy nő úgy érzi, hogy nappal nem végezheti teljes odaadással azt, amit szeretne, akkor furcsa kettős életbe kezd; nappal színlel, de ha alkalmá nyílik rá, másképp viselkedik.

Amikor egy nő úgy tesz, mintha életét csinos kis csomagba rendezné, akkor nem tesz mást, mint elcsomagolja minden életenergiáját az árnyékba. „Remekül érzem magam,” mondja ez a nő. Ránézünk vagy tükrünkbe lop-

va figyeljük. Tudjuk, hogy nincs jól. Aztán egy nap arról hallunk, hogy elment egy fuvolással, hogy Tippicanoóban a biliárdterem királynéja legyen. Csodálkozva állunk, hiszen tudjuk, hogy sosem szerette a fuvolásokat, és mindig Orcas szigetén akart élni és nem Tippicanoóban, és korábban még csak nem is említette a biliárdtermeket.

Henrik Ibsen Hedda Gableréhez hasonlóan a zabolátlan asszony is színlelheti, hogy „rendes életet” él, miközben csikorgatja fogait, de ennek mindig ára van. Hedda titokban szenvedélyes és veszélyes életet él, korábbi kedvesével és a Halállal játssza játékát. Azt színleli, hogy szereti a csinos kalapokat és unalmas férje hosszadalmas panaszait szürke életéről. A nő külsőre lehet udvarias, sőt cinikus, belül azonban vérzik.

Vagy, mint Janis Joplin, megpróbálhat alkalmazkodni, míg végül nem bírja tovább, s akkor az árnyékba kényszerített, elkorhadt, megbetegedett teremtmény természete heves kitöréssel lázad azon „nevelési elvek” ellen, amelyek nincsenek tekintettel az ember tehetségére és életére.

Ha valaki azért él titkos életet, bármi legyen is az, mert a valódi gyarapodására nincs elég hely, az mindig megviseli a nő életeterejét. A fogságban tartott és éhező nők mindenféle dolgot titkolnak: jóvá nem hagyott könyveket és zenét, barátságokat, szexuális érzéseket, vallásos vonzódásokat. Gondolatokat, forradalmi álmokat titkolnak. Időt csennek társaiktól és családjuktól. Kincset csempésznek a házba. Írásra, gondolkodásra, lelkükre lopnak titokban időt. Szellemet csempésznek a hálószobába, verset a munka kezdeté elé, titokban ugranak vagy ölelnek, amikor nem látja senki.

A nőnek fel kell adnia a színlelést ahhoz, hogy letérjen erről az egyirányú ösvényről. A hamisított lelki élet sosem működik. Mindig akkor veti szét az oldalfalat, amikor a legkevésbé számítunk rá. Akkor aztán mindenfelé csak boldogtalanság árad. Jobb felkelni, felállni bármilyen, kézzel tákolat emelvényre, s a lehető legtöbbet, a lehető legjobban élni és elébe menni a hamisítványok becsempészésének. Ragaszkodni kell ahhoz, ami számunkra a valóságos értelmet, az egészséget jelenti.

Mesénkben a gyermek kicsempészi a cipőket a vaksi öregasszony orra előtt. Ez azt erősíti meg, hogy maga a meddő és maximalista értékrendszer nélkülözi a közellátás képességét, nem képes éberén figyelni arra, ami körülötte zajlik. A megsebzett pszichére is és a kultúrára is jellemző, hogy nem veszi észre az én személyes nyomorúságát. A kislány tehát meghozza újabb rossz döntését, amit aztán még több követ.

Tegyük fel, hogy első lépése a csapda felé, amikor beült az aranyozott hintóba, tudatlanság eredménye. Mondjuk, hogy meggondolatlanul, bár az életben tapasztalatlanokra jellemző módon hagyta, hogy keze munkáját elégessék. Most viszont a cipész polcán lévő cipőket akarja és, paradox módon, ez az új élet felé lökő impulzus helyénvaló, de hát *olyan* sok időt töltött

már el az öregasszonynál, s ösztönei nem riasztják, miközben a lehetséges halált választja. A cipész még össze is játszik vele. Kacsint és mosolyog rossz választásán. Együtt csempészik be a piros cipőket a kislány életébe.

Így csapják be magukat a nők. Eldobták a kincset, legyen az bármi, s apró darabkákat csempésznek helyükbe. Írnak? Igen, de titokban, nincs tehát segítség, nincs visszajelzés. És a diák? Megmássza ő is a maga szikláját? Igen, de titokban, minden segítség, minden támogatás nélkül. És az ambiciózus nő? Aki azt színleli, nem is ambiciózus, miközben teljes szívvel arra vágyik, hogy ő maga, társai, a világ megvalósíthassa céljait? Ő a nagy álmodozó, mégis arra kényszeríti önmagát, hogy csendben harcoljon tovább. Szörnyű dolog bizalmas, vezető társ, egyetlen apró felvidító részecske nélkül létezni.

Nehéz dolog így titkolni az élet kis foszlányait, mégis sok nő teszi ezt nap mint nap. Amikor egy nő erre kényszerül, akkor a létezés minimumán tartja fenn magát. Nem figyelnek „rájuk”, bárkik legyenek is „ők”. A felszínen közömbös, nyugodt, ám ha csak kis fénysugár villan is, kiéhezett énje felugrik, a legelérhetőbb életformához fut, felvillanyozódik, visszarúg, örült módjára töltkezik, kerge táncot jár, kimerül, aztán megpróbál visszamászni a fekete cellába, mielőtt bárki észrevenné, hogy eltűnt.

A rossz házasságban élő nők viselkednek így. A kisebbségi érzésekre kényszerített nők viselkednek így. A szégyennel teli, a büntetéstől, a nevetségessé válástól, a megalázástól rettegő nők viselkednek így. Az ösztöneikben sérült nők viselkednek így. Ez a titkos becsempészés csakis akkor jó a fogságban élő nő számára, ha a megfelelő dolgot, ha azt csempészi be életébe, ami szabadulását jelenti. Az élet jó, kiteljesedést jelentő, bátor elemeinek becsempészése következtében a lélek még eltökéltebben abba akarja hagyni ezt a titkos életet, szabadon akar élni, mert ezt tartja helyesnek.

Mint látjuk, van az ősi lélekben valami, ami nem engedi, hogy örökké apró falatokon tengődjünk. Mert a tudatosságra törekvő nő valójában nem éri be egy-két szippantás friss levegővel és semmi többel. Mindannyian emlékszünk még arra a gyermekkori élményre, amikor lélegzetünk visszafojtásával nem sikerült meghalni. Megpróbálhatjuk ugyan, hogy csak kevés levegőt szívunk be vagy szinte semmit, végül mégis valami nagy fújtató, valami heves és követelő erő lesz rajtunk úrrá és olyan gyorsan szedjük a levegőt, ahogy csak tudjuk. Fuldoklunk, levegő után kapkodunk, míg végül normális ritmusban lélegzünk.

Szerencsére valami hasonló van a lélekben/pszichében is, ami felülkerekedik, s a jó levegő egyenletes beszívására készletet. Valójában persze tudjuk, hogy nem tengődhetünk az élet apró szippantásain. A női lélek ősi ereje követeli meg, hogy hozzáférjen az egészhez. Éberén vigyázhatjuk, hogy a számunkra megfelelő dolgokat fogadjuk el.

A mese cipésze előrevetíti a később megjelenő, az örült táncot járó cipőket jelentő öreg katona alakját. Túl sok véletlen egybeesés van alakja és az ismert ősi szimbólika elemei között ahhoz, hogy a cipészt csupán egy ártatlan kívülről állónak tekintsük. A psziché (és a kultúra) természeti ragadozója alakváltoztató, olyan erő, amely éppúgy álruhákba bújlik, ahogyan a tudatlanok elcsábítására csapdákat, ketreceket és mérgezett csalétket szoktak álcázni. Ne felejtjük el, hogy tréfának tekinti az öregasszony becsapását.

Nagyon valószínű, hogy együvé tartozik a katonával, aki természetesen az ördög alakja álruhában.¹⁴ Hajdanán az ördög, a katona, a cipész, a púpos és mások képében ábrázolták a földi és az emberi természet negatív erőit.¹⁵

Jóllehet joggal lehetünk büszkéek arra, hogy a lélek ilyen mostoha körülmények között is elég bátor ahhoz, hogy valamit, bármit becsempésszen életébe, a helyzet mégis az, hogy nem egyedül erről van szó. A test, az értelem és a szellem mellett az egész lélektannak magába kell foglalnia a kultúrát és a környezetet. Ennek fényében minden egyes szinten fel kell tenni a kérdést, hogy hogyan alakulhatott úgy, hogy bármely nő azt érezheti, hogy tulajdon életéért kell meghunyászkodnia, meghátrálnia, csúszni-másznia és könyörögnie. A külső és a belső világ minden egyes rétege által gyakorolt nyomást megvizsgálva egy nőnek eszébe sem jut, hogy az ördögi cipők becsempészése egyáltalán értelmes megoldás lehet.

A hatodik csapda: A közösség előtti meghunyászkodás, az árnyék lázadása

A gyermek becsempészi a piros cipőket, bevonul a templomba, ügyet sem vet a kedélyek felkavarodására, a közösség megdöbbenésére. A falubeliek „megszólják”. Büntetést kap. Elveszik tőle piros cipőit. De már késő, beszélt a csapdába. Ez még nem megszállottság, itt még arról van szó, hogy a közösség, a maga szűkösen értékeinek hangoztatásával, csak tovább szítja, erősíti az éhséget.

Próbálkozhat az ember titkos élettél, de a superego, egy negatív komplexus és/vagy maga a kultúra ezt előbb-utóbb leinti. Nehéz eltitkolni bármi el nem fogadott dolgot, bárhogy éheznek rá az ember. Nehéz a lopott kincset elrejtetni még akkor is, ha nincs hasznunkra.

A negatív komplexusok és kultúrák természetüknél fogva lecsapnak bármely eltérésre, ami az egységesen elfogadottnak minősített viselkedés és az ettől eltérő egyéni impulzusok között áll fenn. Vannak, akiket feldühít, ha

egyetlen falevelet találunk kerti ösvényükön, éppígy, a negatív ítélet is azonnal előkapja fűrésztét, hogy az alkalmazkodásra nem hajlandó tagot amputálja.

A közösség néha a szent szerepébe kényszeríti a nőt, néha azt várja el tőle, hogy felvilágosult, politikailag elfogadható legyen, vagy mindez együtt, vagy hogy törekvései életművé álljanak össze. Ha meghajolunk a közösség előtt és elfogadjuk a gondolkodás nélküli hasonulás követelményeit, akkor megmenekülünk az elűzetéstől, ám ugyanakkor áruló módjára veszélybe sodorjuk zabolátlan életünket.

Van, aki régmúltnak hiszi azt az időt, amikor a zabolátlanságot átkosnak tartották. Ha egy nő zabolátlan volt, azaz természetes lélek-énje szerint viselkedett, akkor a „rossz” címkét kapta. Nem múltak el ezek az idők. Annyi a változás, hogy más viselkedési módokat tekintenek „féktelennek”. A világ számos részén például ha manapság egy nő politikai, társadalmi vagy környezetvédelmi szerepet vállal, gyakran vizsgálják motivációit abból a szempontból, hogy nem „vadult-e”, azaz nem őrlött-e meg.

Ha egy zabolátlan gyermek merev közösségbe születik, gyakran tapasztalja annak szegényét, hogy elkerülik a többiek, jelezvén, hogy számukra nem létezik. Ezáltal megvonják tőle a szellemi gondoskodást, a szeretetet és egyéb, lelkiileg fontos dolgokat. Ezzel akarják alkalmazkodásra kényszeríteni, mert ha nem, akkor szellemi értelemben megölik és/vagy elűzik a faluból, hogy magára hagyatottan tengődjék és pusztuljon el.

Egy nőt szinte mindig azért kerülnek a többiek, mert valamiben féktelenül viselkedett vagy akar viselkedni, s ez gyakran nem több, mint például, hogy eltérő véleménye van bizonyos helytelenített színekkel kapcsolatban – apró, nagyon apró dolgok ezek, de vannak persze nagyok is. Nem szabad elfelejtenünk, hogy egy ilyen elnyomott nő nem is annyira megtagadja a beilleszkedést, mint inkább *képtelen* rá anélkül, hogy meg ne halna. Szellemi integritása forog kockán, s megpróbál bármi módon szabad maradni, még ha veszélybe kerül is.

Íme egy friss példa. A CNN jelentése szerint, az öbölháború kezdetén, az autózézetéstől a szentírás alapján eltiltott mohamedán nők Szaud-Arábiában autóba ültek és vezettek. A háború után bíróság elé állították őket, elítélték viselkedésüket, s a kihallgatások és az ítélethozatal után apjuk, fivéreik vagy férjeik gyámsága alá helyezték őket, akiknek meg kellett ígérni, hogy a jövőben pórázon tartják ezeket a nőket.

Így minősíti botrányosnak, betegesnek és zabolátlannak a nők életadó és életet gyarapító viselkedését egy őrlött világ. Eltérően a mesénkben szereplő kislánytól, aki hagyja, hogy a körülötte lévő kultúra egyre mélyebbre nyomja az ürességbe, a sivár közösség előtti hajbókolás egyetlen alternatívája néha az, hogy az ember valami nagy bátorságot követelő tettet hajt

végre. Nem kell ennek feltétlenül földrengés méretűnek lennie. A bátorság azt jelenti, hogy a szívünket követjük. Nők milliói követnek el szívből jövő tetteket nap mint nap. A sivár közösséget nem egyetlen bátor tett, hanem ezeknek sorozata képes átalakítani. Egy fiatal buddhista szerzetesnő mondta egyszer nekem: „A vízcseppek átllyukasztják a követ”.

Ráadásul a legtöbb közösségben létezik a nők zabolátlán, lélekteli és alkotó életének elnyomását elősegítő, mélyen rejtett elem; ez pedig annak ösztönzése, hogy maguk a nők „szólják meg” egymást és mondjanak le nővéreikről (és fivéreikről) olyan szigorú előírások kedvéért, amelyek nem a női természet értékeit tükrözik. Ezek közé sorolhatjuk azt, hogy elvárják a nőktől, hogy árulják el, s ezáltal büntetésnek tegyék ki társukat, mert integráns, női módon viselkedett, hogy elborzadt az igazságtalanság láttán és helytelenítette; de azt is, hogy az idősebb asszonyokat a fiatalabb, gyengébb és kiszolgáltatottabb nők kihasználásában cinkosságra készítetik, a fiatalabb nőket pedig arra ösztönzik, hogy ne törődjenek a náluk sokkal idősebb asszonyok ínségével.

Ha egy nő nem hajlandó az ilyen közösséget támogatni, az azt jelenti, hogy nem mond le zabolátlán gondolkodásáról, s az ennek megfelelő cselekedetéről. A *piros cipők* meséje lényegében arra tanít, hogy a zabolátlán, ősi pszichét védelmezni kell – azáltal, hogy értékét mi magunk egyértelműen meghatározzuk, hogy érdekében szólunk, hogy nem vagyunk hajlandóak a pszichét megbetegítő elemeknek alávetni magunkat. Azt is megtudjuk a történetből, hogy energiája és szépsége miatt a zabolátlant valaki vagy valakik, valami vagy valamik, ilyen vagy olyan csoport *mindig* szemmel tartja, mert trófeaként meg akarja szerezni vagy szét akarja morzsolni, meg akarja változtatni, uralkodni akar rajta, meg akarja semmisíteni vagy le akarja fékezni. A zabolátlannak kapunál álló őrzőre van szüksége, mert különben eltiporják.

Amikor a közösség ellenségesen viselkedik egy nő természetes életével szemben, akkor a nőnek nem szabad elfogadnia az elítélő, tiszteletlenséget kifejező címkeket, hanem, a rút kiskacsához hasonlóan, folytatnia kell és lehet az utat, ki kell tartania és meg kell keresnie övét – és az életben, a gyarapodásban és az alkotásban lehetőleg maga mögött kell hagynia az őt pocskondiázókat.

A piros cipős kislánnyal az a probléma, hogy ahelyett, hogy megerősödne a harcra, önfeledten beszél a piros cipőkről szőtt ábrándok fogságába. A lázadás fontos eleme, hogy hatékony formában valósuljon meg. A piros cipők csodálata valójában megakadályozza, hogy a kislány értelmes, változást hozó, üzenetközvetítő, felrázó lázadásra gondoljon.

Jó lenne azt mondani, hogy mára minden nőnek állított csapda megszűnt, vagy hogy a nők olyan bölcsék lettek, hogy már messziről felismerik

ezeket. Ez azonban nem így van. A kultúrában most is ott a ragadozó, és továbbra is megpróbál aláásni és elpusztítani minden tudatosságot és minden teljességre törekvést. Sok igazság van abban a mondásban, hogy a szabadságért húszévenként újra meg kell küzdeni. Időnként úgy tetszik, ötpercenként kell ezt a küzdelmet megvívni.

Az ősi természet tanítása, hogy egyik kihívás ér bennünket a másik után. Amikor a farkasokra rossz idők járnak, nem mondják: „Jaj, ne! Már *megint!*” Felugranak, lecsapnak, futnak, elsurranak, elinalnak, holtnak tettetik magukat, a másik torkának ugranak, megtesznek bármit, amire szükség van. Ne feledjük, hogy a női öröm csapdába ejtői mindig elmozdulnak, alakot váltanak, ám saját ősi, zabolátlan természetünkben megtaláljuk az abszolút életerőt, a szív minden szükséges tettehez elengedhetetlen libidót.

A hetedik csapda: Hamisítunk, megpróbálunk jól viselkedni, normalizáljuk az abnormálist

A mesében ezután a kislányt megbüntetik, mert a piros cipőkben ment a templomba. Most csak felbámul a magas polcon lévő cipőkre, de nem nyúl hozzájuk. Eddig a pontig megpróbált lelke élete nélkül élni; nem vált be. Aztán kettős étellel próbálkozott; az sem vált be. Most a legutolsó megoldáshoz folyamodik, „megpróbál jól viselkedni”.

A „jó magaviselettel” az a probléma, hogy nem oldja meg a mélyben húzódó árnyék-kérdést, ami ebben az esetben is szökőárként, hatalmas hullámfalként emelkedik a magasba, s elsöpör, elpusztít mindent, ami útjába kerül. A „jól viselkedő” nő szemet huny minden felett, ami körülötte megrogzött, torz vagy romboló, s egyszerűen megpróbál vele „együtt élni”. Erőfeszítése, hogy elfogadja ezt az abnormális állapotot, csak tovább sebzi reagálásra, rámutatásra, változtatásra, a helytelen vagy igazságtalan dolog befolyásolására készítő zabolátlan ösztöneit.

Anne Sexton *A piros cipők* címmel írt egy költeményt erről a meséről:

*„A kihalt város közepén álllok
és felhúزم a piros cipőket...
nem az enyéme.
Anyám cipői ezek.
Előtte az ő anyjé.
Ereklyeként öröklődtek,
mégis rejtve maradtak,
mint a szégyellni való levelek.*

*A ház és az utca, ahová tartoznak,
és az asszonyok is mind
rejtve maradtak,
elrejtve"*

Ha a belső és a külső veszély közelében jó, illedelmes, alkalmazkodó magatartással próbálkozik egy nő azért, hogy egy kritikus pszichikus, vagy való életbeli helyzetet eltitkoljon, ez lelkétől fosztja meg. Elszakítja tudásától; elszakítja cselekvési képességétől. Mint a mesében szereplő kislány, aki nem tiltakozik hangosan, aki titkolni igyekszik éhségét, aki megpróbál úgy tenni, mintha belül nem égetne semmi, a mai nőknél is ugyanezt a rendelkezlenességet, az abnormális normalizálását látjuk. Ez a rendelkezlenesség burjánzik végig a kultúrákon. Az abnormális normalizálása következtében az egyébként a helyzet kijavítására törő szellem közönybe és önelégültségbe süpped, s végül, mint az öregasszony, vaksivá lesz.

A nők védekezőösztönének elvesztéséről született egy nagyon fontos tanulmány. Az 1960-as években állatkísérletek révén próbált néhány tudós¹⁶ többet megtudni az ember „menekülési ösztönéről”. Az egyik kísérletben egy nagy ketrec aljának jobb oldalába áramot vezettek, s a ketrecbe zárt kutya minden alkalommal áramütést kapott, valahányszor a jobb oldalhoz érintette lábát. Nagyon gyorsan megtanulta, hogy a ketrec bal oldalán kell maradnia.

Azután a bal oldalba vezettek áramot, s a jobb oldal volt biztonságos. A kutya igen hamar alkalmazkodott, s megtanulta, hogy a ketrec jobb oldalán maradjon. Most a ketrec teljes padlózatába áramot vezettek, s találomra érték áramütések a kutyát, mindegy volt, hogy hol fekszik vagy áll, mindig érte áramütés. A kutya előbb tanácstalan volt, majd pánikba esett. Végül aztán „feladta” és lefeküdt, állta az áramütéseket, s már nem próbált elmenekülni vagy ügyeskedni.

Ezzel azonban még nem ért véget a kísérlet. Most kinyitották a ketrec ajtaját. A tudósok arra számítottak, hogy a kutya kirohan, de nem ez történt. Annak ellenére, hogy szabadon kísétálhatott volna, a kutya továbbra is benn feküdt, tűrve a találomra érkező áramütéseket. Ebből a tudósok azt a következtetést vonták le, hogy ha egy élőlény erőszaknak van kiszolgáltatva, alkalmazkodik ehhez, sőt, amikor az erőszak megszűnik vagy az élőlény visszakapja szabadságát, addigra az egészséges menekülési ösztön olyan mértékben elhalványul, hogy az élőlény meg sem moccan.¹⁷

A nők zabolátlan, ősi természetét illetően az erőszaknak ez a normalizálása, ez a tudósok által „tanult tehetetlenségnek” nevezett állapot az, ami miatt a nők nemcsak hogy együtt maradnak iszákos partnerükkel, az őket kihasználó munkaadóikkal, az őket kizsákmányoló és zaklató csoportok-

kal, hanem úgy érzik, arra is képtelenek, hogy azokhoz a dolgokhoz forduljanak, amelyekben pedig teljes szívvel hisznek: művészetükhöz, szerelmükhöz, életstílusukhoz, életvitelükhöz.

Az abnormális normalizálása, ami annak ellenére megtörténhet, hogy az illető világosan látja, hogy az rá nézve¹⁸ hátrányos, ugyanúgy érvényes a fizikai, az emocionális, az alkotó, a szellemi és az ösztönös természetre is. A nők olyankor kerülnek szembe ezzel a problémával, amikor belemerevednek egyféle magatartásba, s nem védik lelkük életét a behatoló kulturális, pszichikus vagy egyéb projekcióktól.

Pszichikailag hozzászokunk a zabolátlan természetünkre irányuló áramutésekhez. Alkalmazkodunk a psziché ősi, tudó természete ellen irányuló erőszakhoz. Ennek következtében elveszítjük a menekülést segítő erőnket. Nincs erőnk befolyásolni a lélek és az élet számunkra legértékesebb elemeit. Amikor a piros cipők megszállottjaivá válunk, a legkülönbébb személyes, kulturális és környezetünkben fellelhető tényezők hullanak szerteszét az út mentén.

Olyan értelemvesztéssel jár a saját kézzel készített élet feladása, hogy következtében mindenféle sérülés érheti a pszichét, a természetet, a kultúrát, a családot és így tovább. A természet sérülése az emberi psziché zavarának velejárója. Nem szabad és nem is lehet a kettőt különválasztani. Amikor az egyik csoport arról beszél, hogy milyen rossz a zabolátlanság, a másik meg azt mondja, hogy mennyire elrontották, akkor valami alapvetően megromlott. Az ösztön-pszichében lévő Természeti Asszony az erdőt kémleli és ott-hont lát benne magának és minden embernek. Jóllehet ugyanarról az erdőről másoknak fák nélküli sivár pusztaság és pénzzel teli zsebek jutnak eszébe. Ez súlyos hasadást jelent az élni és másokat élni hagyni képességében.

Gyermekkoromban, az 1950-es években, amikor az iparosítás föld elleni szégyenteljes tettei kezdődtek, egy olajszállító hajó süllyedt el a Michigan-tó chicagói öblében. A strandon eltöltött nap után az anyák ugyanazzal a hévvel sikálták olajfoltos gyermekeiket, mint amivel régebben a padlót súrolták.

A hajó roncsából hatalmas, úszó szigetszerű, háztömb nagyságú foltok szivárogtak. A hullámtörő gátakba ütközve kisebb darabokra foszlottak, beleszivárogtak a homokba és a hullámokkal kisodródtak a partra. A fürdőzők még évek múlva is fekete mocsokkal borítva jöttek ki a vízből. A homokvárat építő gyerekek időnként egy-egy maréknyi olajos iszapot kotorak fel. A szerelmesek nem hempereghettek többé a homokon. Szenvedtek a kutyák, a madarak, a vízi élőlények és az emberek. Úgy éreztem, mintha lebombázták volna katedrálisomat.

A sérült ösztön, az abnormális normalizálása következtében mosogatták az anyák, ahogy tudták, az olajfoltokat, majd később a gyáarak, finomítók és kohók szennyét gyermekeikről, ruhájukról, szeretteikről, és noha megdöb-

bentek és aggódtak, végül is lelohadt jogos haragjuk. Legtöbbjük elfogadta, hogy nincs beleszólása az ilyen megrázó eseményekbe. Súlyos következményekkel járt, ha valaki megtörte a hallgatást, kimenekült a ketrecből, felhívta a figyelmet a helytelen dolgokra és változást követelt.

Életünk hasonló eseményei is azt mutatják, hogy ha a nők nem beszélnek, ha nem elegendő számú ember beszél, elhallgat a Természeti Asszony, s nem hallani többé a természetes és az ősi hangját sem. Elhallgatnak a farkasok, a medvék és a ragadozó madarak. Nem hangzik ének, nincs tánc és alkotás. Nem hallani a szeretet, a javítás, a megtartás hangjait. Elnémul a levegő és a víz, nem szólnak többé a tudatosság hangjai.

De az idő tájt, noha a nők akkor is vágytak a zabolátlan szabadságra, továbbra is porcelánt használtak, maró tisztítószeret vásároltak és, ahogy Sylvia Plath írta, „ragaszkodtak Bendix mosógépükhöz”, amely az emberi kéz számára elviselhetetlenül forró vízben mosta és öblítette ruháikat, miközben ők egy másfajta világról álmodoztak.¹⁹ Amikor sérültek az ösztönök, az emberek sorra „normalizálják” azokat a támadásokat, azokat az igazságtalan és pusztító tetteket, amelyek önmaguk, gyermekeik, szeretteik, otthonuk, sőt isteneik ellen irányulnak.

A megrázó és ellenséges elemek normalizálását a sérült ösztön helyreállításával tagadhatjuk meg. Ha helyreáll az ösztön, visszatér a Természeti Asszony. Nem kell piros cipőkben betáncolnunk az erdőbe, ahol végül egész életünk merő gyötrelmévé és értelmetlenséggé válik, ehelyett visszatérhetünk kézzel készített, értelemfeltöltő életünkhöz, újra elkészíthetjük saját cipőnket, járhatunk a magunk járásán, beszélhetünk a magunk hangján.

Sok igazság van abban, hogy meg kell tanulnunk a projekciók („galád vagy, sértő vagy”) feloldását és meg kell vizsgálnunk, hogy mennyire vagyunk önmagunkkal szemben galádak és sértőek, de ezzel még egyáltalán nem fejeződik be a vizsgálódás.

A csapdán belüli csapda az, amikor úgy gondoljuk, hogy a projekció feloldásával és tudatosságunk felfedezésével minden megoldódik. Ez néha igaz, néha nem. A vagy/vagy paradigma helyett – vagy a külső világból hiányzik valami vagy velem van baj – jobb, ha az és/és elgondoláshoz folyamodunk. Van egy belső és van egy külső probléma. Ez az elgondolás teljes körű vizsgálódást tesz lehetővé és minden irányban nagyobb gyógyító erővel hat. Ebben az esetben a nők magabiztosabban kérdőjelezik meg a status quót, s nemcsak önmagukat vizsgálják, hanem a világot is, amely véletlenül, tudattalanul vagy rosszszándékúan nyomást gyakorol rájuk. Az és/és paradigmát nem önmagunk vagy mások hibáztatására kell használni, segítségével inkább a belső és a külső felelősséget kell mérlegelnünk és megítélnünk, s azt, hogy mi szorul változtatásra, megerősítésre vagy háttérbe szorításra. Megakadályozza a minden elérhető kijavítani igyekvő nő szét-

forgácsolódását, aki sem tulajdon helyzetét nem becsüli le, sem a világtól nem fordul el.

Sok nő képes ezt az állapotot fenntartani, de ők csak fél vagy negyed vagy még kevesebb életet élnek. Valahogy boldogulnak, de életük végére keserűvé válhatnak. Sokszor reménytelennek érzik helyzetüket és, mint a kisbaba, aki miután egyre csak sír, csak sír és mégsem jön vigasztalására senki, mélységes csendbe és kétségbeesésbe süppednek. Fásultság és bele-törődés keríti hatalmába őket. A ketrec ajtaja bezárult.

A nyolcadik csapda: Féktelen tánc, megszállottság és szenvedély-rabság

Az öregasszony három fontos hibát követett el. Noha ideális esetben az ő feladata lenne a psziché irányítása és őrzése, vakságában nem látja meg az általa vásárolt cipők valódi természetét. Nem veszi észre, hogy a gyermeket egyre inkább hatalmukba kerítik, és nem ismeri fel a templomajtóban álló vörös szakállú férfit.

Ez a vörösszakállú kipeg-kopog a kicsiny cipőtálpakon, s ez a vibrálás indítja el a táncot. A gyermek most már táncol, ő, de szépen táncol, csak hogy képtelen megállni. Az öregasszony is, akinek a psziché őrzőjeként kellene viselkednie, és a gyermek is, akinek a psziché örömét kellene átéreznie, megfosztatnak minden ösztöntől és józan esztől.

A gyermek már mindent kipróbált: alkalmazkodott az öregasszonyhoz, aztán nem alkalmazkodott, becsempészte a cipőket, „illedelmes” volt, elvesztette önuralmát, s eltáncolt, de magához tért és megint megpróbált jó lenni. A lélek és az értelem utáni mardosó éhsége most újra arra készteti, hogy a piros cipők után nyúljon, felcsatolja őket lábára és elkezdje utolsó, a tudattalan úrjébe vezető táncát.

Mivel normálisnak fogadott el egy meddő, kegyetlen életet, egyre nagyobb vágy halmozódott fel árnyékában az örület cipői után. A vörösszakállú ugyan életre hívott valamit, de az nem a gyermek volt, hanem a gyötrelmet hozó cipők. Olyan örvénylésre és pörgésre kényszeríti életét, amely a szenvedély-betegséghez hasonlóan nem bőséget, reményt és boldogságot hoz, hanem traumát, félelmet és kimerültséget. Nincs számára pihenés.

Amikor egy templomkerthez ér, egy félelmetes szellem állja útját, s így átkozza meg: „Addig táncolj a piros cipőidben, amíg kísértetté nem válsz, míg bőrd csontjaidon nem lifeg, míg más nem marad belőled, mint táncoló belsőrészeid. Táncolj át a falvakon, kopogtass minden ajtón háromszor, s az emberek, ha kinéznek és megpillantanak, rettegjenek, hogy sorsodra jut-

nak. Táncoljatok csak piros cipők, táncoljatok!" A félelmetes szellem ezzel olyan megszállottságba taszítja, amely a szenvedély-rabsághoz hasonló.

Sok kreatív nő élete alakul ilyen módon. A tizenéves Janis Joplin megpróbált a kisváros erkölcsiéhez alkalmazkodni. Aztán kicsit lázadt, éjszákánként a dombokra mászott és ott énekelt „művész típusú” barátaival. Miután szüleit behívták az iskolába lányuk viselkedése miatt, Janis kettős életbe fogott; külsőleg szerény volt, titokban azonban jazzt hallgatott. Egyetemre ment, ahol olyan élvezetekbe vetette magát, amelyektől megbetegedett, majd „megjavult” és megpróbált rendesen viselkedni. Lassan azonban újra inni kezdett, összehozott egy kis zenekart, tobzódott a kábítószerekben és most már nem titkolta piros cipőit. Addig táncolt, amíg huszonhét évesen kábítószer-túladagolás következtében meghalt.

Nem a végül elszabaduló zenéje, éneklése vagy kreatív élete okozta halálát, hanem az, hogy képtelen volt ösztönösen felismerni a csapdákat, érezni, hogy mikor sok a sok, behatárolni az egészséget és jólétet, megérteni, hogy a túlzások előbb apró, majd nagyobb pszichikus csontokat törnek el, mígnem végül a psziché teljes tartóváza összeomlik, s az ember hatalmas erő helyett pocsolóvá válik.

Egyetlen bölcs belső konstrukcióra lett volna szüksége, amibe kapaszkodhat, egyetlen ösztön-foszlányra, ami kitartott volna, míg bele nem fog a belső értelem és ösztön újraépítésének időigényes munkájába. Csak arra az ősi hangra kellett volna figyelnie, ami mindannyiunkban megvan, ami azt súgja: „Maradj itt...Maradj, amíg fel nem ébred a reményed, míg fel nem melegszik halálos hidegséged, hagyd fel védekező féligazságaiddal, verekedd át magad utadon, maradj, míg meglátod, mi jó neked, míg felerősödsz, maradj, hogy kipróbáld erődet, hogy befuss a célegyenesbe, nem számít, mennyi ideig tart, hogyan megy vége.”

Szenvedély-rabság

A mesében szereplő kislány szellemét nem az élet öröme, hanem hiánya pusztítja el. Amikor egy nőben nem tudatosodik éhsége, a halált hozó esz-közök és szerek következménye, akkor csak táncol, csak táncol. A negatív gondolkodás, a szegényes kapcsolatok, a kiszolgáltatott helyzetek, kábítószerek vagy alkohol – mindmegannyi „piros cipő”, amittől nehéz az embert elvonszolni, ha egyszer megkaparintotta.

Ebben a túlzó, kompenzatorikus szenvedély-rabságban a psziché meddő öregasszonya főszerepet játszik. Először vaksi volt. Most ágyának esik. Mozdulatlan; mindent betöltő úr tátong a pszichében. Most már senki nincs, aki valami értelmeset mondhatna a féktelenül tomboló psziché számára. Végül

meghal ez a furcsa öregasszony, s ezzel egy talpalatnyi biztonságos hely sem marad a pszichében. A gyermek pedig táncol. Először az eksztázistól akadnak fel a szemei, később azonban, hogy a tánc végkimerülésig folyik, szemeit a borzalom fordítja ki.

Az ősi pszichén belül találhatók a nő legharciasabb túlélési ösztönei. Ha azonban nem él rendszeresen belső és külső szabadságával, akkor az alávettség, a passzivitás, a rabságban eltöltött idő eltompítja a látást, az érzékelést, a magabiztosságot és mindazon veleszületett képességeket, amelyekre önállóságához szüksége van.

Az ösztön-termesztet mondja meg, mikor sok a sok. Megfontolt és önmegőrző. Az ember nem pótolhatja egy élet árulásait és sebeit azzal, hogy tobzódik az örömben, a haragban vagy a visszautasításban. A psziché öregasszonyának kellene az időt jelezni, neki kellene megmondani, mi mikor következik. A mi mesénk öregasszonyának vége, befellegzett.

Néha nehéz felfedezni, mikor veszítettük el ösztöneinket, mert ez gyakran nem egyik napról a másikra történik, hanem hosszú időn át tartó alattomos folyamat során. Az ösztönök elvesztéséhez vagy elsorvadásához gyakran a környező kultúra is hozzájárul, s néha bizony olyan nők is, akik az ösztönök elvesztését egyféle hovatarozás kialakításaként élik meg abban a kultúrában, amely nem biztosít tápláló környezetet a természetes nő számára.²⁰

A szenvedély-rabság akkor kezdődik, amikor egy nő elveszíti saját kezével készített, értelemtelet életét és rögeszmés módon bármit meg akar szerezni, ami ahhoz hasonlít. A mesében a gyermek újra és újra megpróbálkozik az ördögi cipőkkel, még ha mindig el is veszíti felettük uralmát. Nem képes már megkülönböztetni, megérezni a dolog igazi természetét. Mivel elveszítette eredeti életerejét, akár halált hozó pótlékát is elfogadja. Az analitikus pszichológiában erre azt mondanánk, hogy lemondott legbensőbb önmagáról.

A szenvedély-rabság összefügg a szelídítés utáni visszavadulás állapotával. Sok nő élt már fogságban, ha csak rövid időre is, és van, aki végtelen hosszú ideig. Vannak, akik csak az anyaméhben voltak szabadok. Az időtartam mértékében veszítik el ösztöneiket. Van, akinek a jó emberek felismerését segítő ösztönei sérültek, s ezért gyakran tévútra kerül. Másokban az igazságtalanságra reagáló ösztön lassult le, belőlük válnak gyakran a megtorlás vonakodó mártírjai. Vannak, akikben a menekülési vagy a küzdési ösztön gyengült meg, közülük kerülnek ki gyakran az áldozatok. És folytathatnánk a listát. Ezzel szemben, a helyesen gondolkodó nő akkor utasítja el a konvenciókat, amikor azok nem táplálók és nem is értelmesek.

A kábítószerek és az alkohol mértéktelen élvezete nagyon valóságos csapda. Ez a két szer úgy hat az emberre, mint a rossz szerelmes, aki kezdetben jól bánik veled, aztán elver, bocsánatot kér, egy ideig nagyon ked-

ves, aztán megint jól megver. Ebbe a csapdába azért kerül az ember, mert jóra számít, miközben megpróbál a rossztól eltekinteni. Ez így nem jó. Soha nem működik.

Joplin megpróbálta megvalósítani mások zabolátlan kívánságait is. Olyan archetípust jelenített meg, amelyet a többiek nem mertek volna. Rajongtak lázadásáért, mintha őket is megszabadította volna azzal, hogy *helyettük* ilyen zabolátlan.

Janis még tett a beilleszkedésre egy utolsó kísérletet, mielőtt teljesen elmerült volna a szenvedély-rabságban. Olyan nagy hatású, ám sérült nők csoportjához csatlakozott, akik repülő sámánokként viselkedtek a tömegek előtt. Ők is mind kimerültek és lezuhantak az égből. Frances Farmer, Billie Holiday, Anne Sexton, Sylvia Plath, Sara Teasdale, Judy Garland, Bessie Smith, Edith Piaf, Frida Kahlo – a természetes és artisztikus nők kedvelt szerepmmodelljeinek élete sajnos idő előtt és tragikus módon ért véget.

Egy visszavadult nő nem elég erős ahhoz, hogy összeroppanás nélkül vihetné a vállán mindenki más áhított archetípusát. A visszavadult nő gyógyulófélben van. Nem szoktunk betegségből lábadozókat arra kérni, hogy vigyék fel a zongorát az emeletre. A visszatérő nőnek időre van szüksége ahhoz, hogy erőre kapjon.

Azok, akiket elragadtak a piros cipők, kezdetben mindig úgy érzik, hogy az, amire rászoknak, legyen az bármi, így vagy úgy meg fogja őket menteni. Gyakran fantasztikusan erősnek érzik magukat, vagy azt képzelik, hogy elég energiájuk van az éjszakázáshoz, a hajnalig tartó munkához, s még ételre sincs szükségük. Nem kerülnek elő álmaik félelmetes démonjai, megnyugszanak az idegeik, nem aggódnak már olyan mélységesen azok miatt a dolgok miatt, amik miatt korábban úgy aggódtak, vagy azt érzik, nem akarnak többé szeretni, s azt sem akarják, hogy más szeresse őket. Végül aztán, ahogyan a mesében is láttuk, olyan sebesen kavargó, homályosnak tetsző világba kerülnek, amiben lehetetlen valódi életet élni. A szenvedély-rabság²¹ olyan tébolyodott Baba Jaga, aki felfalja az elveszett gyermekeket és a bakó háza előtt lepottyantja őket.

A bakó házánál

Megpróbáljuk levenni a cipőket, de már túl késő

Amikor a zabolátlan természet már majdnem megsemmisült, végletes esetben skizoid romlás és/vagy pszichózis kerítheti hatalmába a nőt.²² Egy nap egyszerűen ágyban marad, nem hajlandó felkelni, vagy pongyolájában járkel, égő cigarettákat hagy imitt-amott a hamutartókban, vagy sírva fakad, s

nem képes abbahagyni, kócos hajjal az utcákon kószál, otthagyja családját a csavargás kedvéért. Van, aki öngyilkosságra gondol, s véletlenül vagy készakarva tényleg tulajdon halálát okozza. De sokkal gyakoribb az, hogy a nő élettelené válik. Nem érzi magát sem jól, sem rosszul; egyszerűen nem érez.

Mi történik hát a nőkel, amikor pszichéjük élénk színei egybemaszatólnak? Milyen színű az egybemosódott skarlátvörös, zaffírkék és topáz? A festők tudják. Ha élénk színeket keverünk össze, „sár”-színt kapunk. Nem termékeny sár ez, hanem terméketlen, színtelen, furcsán élettelen sár, ami nem áraszt fényt. Amikor egy festő vásznán sár-szín alakul ki, mindent előlről kell kezdenie.

Ez a dolog neheze; most kell a cipőket levágni. Fájdalmas a pusztító szenvedély-rabságról lemondani. Senki nem tudja, miért. Azt gondolnánk, hogy ilyenkor az ember felszabadul. Hogy úgy érzi, még idejében megmenekült. Azt hinnénk, öröm tölti el. De nem, ilyenkor rettegés tör rá, fogcsikorgást hall, s rájön, ő adja ki ezt a hangot. Úgy érzi, mintha vérezne, noha sehol sincs vér. Mégis, ebből a fájdalomból, ebből az elválásból, ebből az úgymond „nem tudok a lábamon állni” állapotból, az otthontalanságból kell mindent újrakezdeni, innen kell visszamenni a kézzel varrott élethez, ahhoz, amit mindennap gondosan, nagy figyelemmel elkészítünk.

Igen, fájdalmas dolog leválni a piros cipőkről. De ez egyetlen reményünk. Áldással teli elválás ez. A lábak visszanőnek, meglegjűk utunkat, meggyógyulunk, egy nap majd újra ugrándozunk és futunk. Addigra elkészül kézzel varrott életünk. Belecsusszanunk és azon csodálkozunk majd, hogy milyen szerencsések vagyunk, hogy újabb lehetőséget kaptunk.

Visszatérünk a kézzel készített élethez. Meggyógyítjuk a sérült ösztönöket

Amikor egy mese, mint ez a miénk is, a főszereplő halálával vagy megcsontkításával végződik, azt kérdezzük: „Hogyan végződhetett volna más-képp?”

Pszichikailag jól tesz, ha az éhségből való menekülés után félúton megállunk egy időre, beiktatunk egy pihenőállomást. Egy vagy két év sem hosszú arra, hogy elgondolkodjunk sebeinken, útmutatót keressünk, gyógymódokat alkalmazzunk, végiggondoljuk a jövőt. Egy-két év szűk idő. A visszavaduló nő visszafelé teszi meg az utat. Megtanul felébredni, figyelni, nem lesz többé naiv, tájékozatlan. Kezébe veszi saját életét. A mély női ösztönök újratanulásához rendkívül fontos először is azt megérteni, milyen tévútra kerültek.

Ha műveid, szavaid, életstílusod, gondolataid vagy elgondolásaid sérültek, és egy sokujjú pulóverben kötötted gúzsba magad, most vágd át a csomót, és folytasd a munkát. A vágyon és a kívánságon, az alaposan megfontolt módszereken túl, amelyekről szeretünk beszélni és tervezgetni, egy egyszerű kis ajtó várja, hogy átsétáljunk rajta. Mögötte új lábak várnak ránk. Menj oda. Csússz oda, ha kell. Hagyd abba a beszédet és a gyötrődést. Egyszerűen csak csináld.

Nem határozhatjuk meg, ki hoz bennünket erre a világra. Nem befolyásolhatjuk azt a folyamatot, amelyen át felemelnek bennünket; nem kényyszeríthetjük a kultúrát azonnali vendégszeretetre. De jó hír, hogy még a sérülés után is, a visszavadulás állapota után is, sőt még jelenlegi fogságunk után is visszakaphatjuk életünket.

Az önmagadhoz visszatérés lelki terve a következő: Rendkívül óvatosan és nagy körültekintéssel fokozatosan ereszd magad vissza a vadonba olyan etikai vagy védekező struktúrákkal felszerelve, amelyekkel megmérhető, hogy mikor túl sok valami. (Ekkorra az ember már jól tudja, hogy valami mikor túl kevés.)

A zabolátlan és vad pszichéhez való visszatérést tehát nagy bátorsággal, de megfontoltan kell végrehajtatni. A pszichoanalízis területén szeretünk úgy fogalmazni, hogy ha valaki jó gyógyító/segítő akar lenni, akkor éppolyan fontos azt megtanulnia, hogy mit nem kell tenni, mint azt, hogy mit kell. Ha valaki a fogságból tér vissza a vadonba, akkor ugyanezekre az intésekre kell hallgatnia.

A zabolátlan nő útjába kitett vermek, csapdák és mérgezett csalétkék az őt körülvevő kultúrára jellemzőek. Listába foglaltam azokat, amelyek a legtöbb kultúrában egyformák. Az eltérő etnikai vagy vallási csoportokhoz tartozó nők biztosan tovább tudják ezt bővíteni. Annak az erdőnek a térképét próbáljuk felvázolni, amelyben élünk, bejelöljük a ragadozók leshelyeit, s felvázoljuk viselkedési módjukat. Azt mondják, egyetlen farkas lakóhelye több mérföldes körzetében minden élőlényt ismer. Ez a tudás segíti abban, hogy a lehető leghasznosabban éljen.

Az elveszett ösztönt valóban visszaszerezhetjük, a sérült ösztönöket valóban meggyógyíthatjuk úgy, hogy figyelmesen hallgatjuk, nézzük és érzékeljük a körülöttünk lévő világot, s úgy cselekszünk, ahogy mások is; hatékonyan, eredményesen és lélekkel telve. A visszatérés egyik nagyon lényeges mozzanata, hogy meglehetősen sértetlen emberek cselekvését figyeljük. Végül a figyelés, a nézés és cselekvés egyféle ritmus szerint ismétlődik, amit addig kell gyakorolni, míg újra automatikussá nem válik.

Ha bármi megsebesíti ősi természetünket, nem feketünk le meghalni. Nem vagyunk hajlandók ezt a sebet normalizálni. Felidézzük ösztöneinket, s tesszük, amit tennünk kell. A zabolátlan nő természeténél fogva für-

késző és tehetséges. Ösztöneitől elszakítva azonban ő is naiv, hozzászokik az erőszakhoz, alkalmazkodik a száműzetéshez. Szerelmek, kábítószerek, alkohol, pénz, hírnév és hatalom mit sem tehet, ha megtörtént a pusztítás. Egy nőnek ehhez anyára, „elég jó” ósanyára van szüksége. És vajon ki is vár arra, hogy ezt a szerepet megkapja? A Természeti Asszony gondolkodik azon, hogy vajon mi tart ilyen sokáig, miért nem vagy már *igazán* vele, nemcsak hébe-hóba, hanem állandóan.

Ha olyasmit akarsz tenni, amit értékesnek tartasz, akkor olyan emberekkel kell magadat körülvenned, akik segítséget nyújtanak munkádban. Csapda is és méreg is olyan úgynevezett barátokkal élni, akik ugyanazoktól a sebektől szenvednek, de nem vágyakoznak a gyógyulásra. Az ilyen barátok gyalázatos viselkedésre, természetes ciklusaid mellőzésére, a lelki szükségleteidhez fűző harmónia megbontására ösztönöznek.

A visszavaduló nő nem lehet naiv. Természetes életéhez visszatérőben gyanakvó szemmel kell minden túlzást szemlélnie és tudnia kell, milyen árat fizet értük a lélek, a psziché, az ösztön. A farkaskölykökhöz hasonlóan memorizálnunk kell a csapdákat, helyüket, formájukat. Így maradhatunk szabadok.

Az ösztönök visszhangot, érzésnyomokat hagynak maguk után, amikor visszahúzódnak, s ezeket kell követnünk, amikor visszaszerezzük őket. Lehet, hogy az illendőség és az előírások bársonyökle tart fogva egy nőt, lehet, hogy egy hajszál választja el a túlzó tobzódás pusztításától, lehet, hogy épp most vetette bele magát, mégis hallja véreben az ősi Isten suttogását. Még *A piros cipők* meséjében leírt szörnyű körülmények között is, még a legsúlyosabb sérülést szenvedett ösztönök is meggyógyíthatók.

Az Ősi Asszonyt kell természetünkben feltámasztani újra és újra, valahányszor egyik vagy másik irányba billen ki az egyensúly. Tudni fogjuk, mikor aggódjunk, mert az egyensúly általában nagyobbá teszi életünket, a kibillent egyensúly viszont kisebbé.

Az egyik legfontosabb dolog, hogy az életet, mindenfajta életet, élő testnek gondoljunk el, amely lélegzik, új sejteket hoz létre, kicserélődik, és hulladékot is termel. Nem volna bölcs dolog testünktől azt kívánni, hogy csupán ötévente termeljen hulladékanyagot. Ostobaság volna azt hinni, hogy ma nem leszünk éhesek, hiszen tegnap ettünk.

Azt sem hiheti senki komolyan, hogy ha egyszer megoldottunk valamit, az megoldott is marad, s ha egyszer megtanultunk valamit, arról azután mindig tudni fogunk. Nem, az élet olyan hatalmas test, amely különböző helyeken és különböző mértékben növekszik és csökken. Amikor testként működünk, új életen munkálkodunk, salakanyagon gázolunk át, vagy amikor csupán lélegzünk vagy pihenünk, akkor nagyon elevenek vagyunk, akkor az Ősi Asszony ciklusai szerint élünk. Ha rájönnénk, hogy a munka azt

jelenti, hogy folytatjuk a munkát, akkor sokkal bátrabbak és sokkal békésebbek lennénk.

Néha meg kell harcolnunk az örömünkért, meg kell magunkat erősítenünk, minden erőnket latba kell vetnünk, a legfurfangosabb harcmódorhoz kell folyamodnunk. Ostrom esetén talán sokáig nélkülöznünk kell a kényelmet. Hosszú időt kibírunk sok minden nélkül, néha minden nélkül, csak egyet nem nélkülözhetünk: az örömet, kézzel varrott piros cipőinket.

Az individuációban és az Ősi, Természeti Asszony visszaszerzésében az a csodálatos, hogy mindig azelőtt kezdünk a folyamatba, hogy készen állnánk rá, hogy elég erősek lennénk, hogy eleget tudnánk hozzá; beszélgetésbe kezdünk a bensőnkben csilingelő és mennydörgő gondolatokkal és érzésekkel. Amikor válaszolunk, még nem beszéljük a nyelvet, még nem tudjuk a válaszokat, még azt sem tudjuk pontosan, kihez beszélünk.

Ahogy a farkasanya tanítja kicsinyeit a vadászatra és az óvatosságra, minket is így tanít az Ősi, a Természeti Asszony, bensőnkben felbugyogva. Lassan az ő hangján szólalunk meg, átvesszük látásmódját és értékeit. Megtanít arra, hogyan küldjünk hazatértünkör üzenetet a mieinknek.

Sok író ismerek, akik íróasztaluk fölé egy mondást tűztek. Olyat is ismerek, aki egy papírcsíkra írta, s cipőjében hordja. Charles Simic egyik költeményéből van ez a sor, s mindannyiunkhoz szól: „Aki nem tud üvölni, nem leli meg falkáját”.²³

Ha az Ősi, Természeti Asszonyt akarod hívni, ne ess fogságba.²⁴ Az egyensúly megtartására kiélezett ösztönökkel ugorj, ahová akarsz, üvölts kedvedre, fogadd el, ami ott van, tudj meg róla mindent, hagyd, hogy érzéseid kiüljenek szemedbe, nézz bele mindenbe, nézd meg, amit látsz. Táncolj a piros cipőkben, de vigyázz, saját kezeddal készített cipők legyenek azok. Életvidám nő leszel.

LÉLEKGYÓGYÍTÓ MESÉK, MÍTOSZOK ÉS ÁLMOK

FARKASOKKAL FUTÓ ASSZONYOK

Minden nőben él egy zabolátlan és időtlen lény, az Ősi, Természeti Asszony a maga hatalmas erejével, éles ösztöneivel, szenvedélyes kreativitásával és kortalan tudásával. A társadalomba való beilleszkedés során azonban többé-kevésbé megszakad vele a kapcsolatunk, a civilizáció merev szerepekbe kényszerít bennünket és elfedi előlünk saját lelkünk életadó üzeneteit. Ha már nem találjuk az utat e hatalmas, éltető forrás felé, félelemmel szorongásokkal teli, túlszelidített, eltiport lényekké válunk. Clarissa Pinkola Estés élvezetes stílusban megírt könyve megtanít arra, hogyan lehet helyreállítani a megbomlott egyensúlyt, újra megtalálni a női vitalitást és a kortalan tudást, mely ott rejtőzik minden asszony tudattalanjának ősi rétegeiben. A jungiánus elemző és mesemondó szerző harminc évnyi kutatás és gyógyító gyakorlat eredményeit osztja meg olvasóival, népmeséken, tündérmeséken, mítoszokon és álmokon át vezet el az állandó változásban lévő női lélek legbelső életébe, begyógyítja a lélek sebeit és segít újra megtalálni a kapcsolatot az Ősi, Természeti Asszony bölcsességével.

Clarissa Pinkola Estés, Ph. D. klinikai pszichológus, jungiánus analitikus, mesemondó és gyűjtő, a denveri C. G. Jung Center igazgatója ezzel a művével egycsapásra hatalmas népszerűsége tett szert. Könyvét nem csak nőknek ajánljuk, hanem azoknak a férfiaknak is, akik elég bátrak ahhoz, hogy együtt száguldjanak a „farkasokkal futó” asszonyokkal.

ÉDES-VÍZ KIADÓ
600 Ft